

Fakultet političkih nauka

Univerzitet Crne Gore

Studijski program: Socijalna politika i socijalni rad

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

Seminarski rad

Socijalne teorije o djeci

Student:

Nikić Danijela 93/17

Mentor:

dr Čedo Veljić

Sadržaj

UVOD.....	3
1.RAZVOJ DJETETA - TEORIJSKI PRISTUPI.....	4
1.1.Razvoj djeteta	4
1.2. Periodizacija razvoja djeteta	5
1.3. Period adolescencije	5
1.4. Odnosi s vršnjacima	6
1.5. Prosocijalno ponašanje djeteta.....	7
2. Poremećaji ponašanja djeteta	8
ZAKLJUČAK	9
Literatura:	10

UVOD

Od ranog vijeka poznato je kako su ljudi izrazito socijalna bića, a kako navodi Vasta, Haith i Miller (1998), oni i veliki dio vremena provode u interakciji. Brajša - Žganec (2003) navodi kako dječji socijalni razvoj obuhvaća ponašanja, stavove i afekte sjedinjene u dječjoj interakciji s odraslima i vršnjacima. Prema ovome zaključuje se kako čovjek socijalne veze ostvaruje kroz čitav život i da nema zajednice on svoje mogućnosti ne bi mogao ostvariti.

Socijalni rad sa porodicama je specifično polje socijalnog rada u kojemu socijalni radnik radi usred složenih interakcija između pojedinaca, porodice i zajednice. Predloženi model socijalnog rada sa porodicama predviđen je za studente, psihoterapeute i akademsku zajednicu da im pomogne da reflektuju teorije koje se koriste u pomažućim procesima, te da sagledaju njihov uticaj na neposrednu praksu na onim nivoima gdje socijalni radnici traže odgovore kako djelovati u kompleksnim procesima pružanja pomoći porodicama. Ovaj model ohrabruje korišćenje teorijskog znanja i nudi socijalnim radnicima izbor između različitih teorijskih koncepata. Ta znanja se mogu reflektivno koristiti u specifičnim praktičnim slučajevima za stvaranje dobrih rezultata za porodice. Članovi porodica i socijalni radnici sarađuju u jedinstvenom projektu pomoći pri čemu svi oni doprinose razvoju korisnih teorija za praksu socijalnog rada sa djecom i porodicama.

Opisaću detaljnije razvoj djeteta u porodicama kao i van njih, približiću razvoj ponašanja djeteta kao i sve faktore koji na to utiču.

1.RAZVOJ DJETETA - TEORIJSKI PRISTUPI¹

1.1.Razvoj djeteta

Iako ne postoji opšte prihvaćena definicija, postoji saglasnost da razvoj ličnosti predstavlja neprekidan proces, navodi Hrnjica, koji definiše razvoj kao „niz kvalitativnih i kvantitativnih promjena u ličnosti u kojima se formiraju i stabilizuju svojstva intelektualne, emocionalne i socijalne prirode pod uticajem nasleđa, sredine i vlastite djelatnosti”.

Starc, Cudina Obradović, Plesa, Profaca i Letica (2004) naglašavaju da razvoj, koji se odvija po predvidljivim stadijumima, ima više povezanih dimenzija, da je dijete aktivni učesnik u svom razvoju, i da su učenje i razvoj produkti interakcije djeteta sa okolinom.

Uopšteno uzevši, može se reći da razvoj djeteta označava višedimenzionalan i višesmjeran proces koji se odvija pod uticajem bioloških, psiholoških i socijalnih faktora i obuhvata različite aspekte, kao što su fizički, kognitivni, socijalni, emocionalni i moralni razvoj. Pojedinačni aspekti razvoja, iako imaju svoj put, dinamiku i različite periode sazrijevanja, međusobno su povezani i predstavljaju dijelove jedinstvene cjeline.

Promjene, kako kvalitativne, tako i kvantitativne, koje se javljaju tokom razvoja, rezultat su povećane sposobnosti ličnosti da uspješno rješava probleme i da zadovoljava potrebe koje ima.

Razvoj djeteta u periodu djetinjstva i mladosti predstavljaju dinamičan proces, pa upravo iz tih razloga ovaj period, u odnosu na ostale periode, ima dosta specifičnosti. I pored toga što su u psihologiji prisutna različita tumačenja o tome da li rana iskustva imaju veći značaj nego što ih imaju kasnija iskustva za život pojedinca, može se reći da postoji usaglašenost u mišljenjima stručnjaka koji se bave djecom da period ranog djetinjstva i iskustvo koje dijete stiče tokom prvih godina života, imaju važnu ulogu u normalnom razvoju pojedinaca, ali i u nastanku poremećaja u njegovom funkcionisanju.

---

¹ Šćepanović, Dragana, dijete, porodični odnosi i socijalni rad, 2018, Banja Luka.

Rezultati većeg broja istraživanja upućuju na zaključak da su rana životna iskustva čovjeka važna i da predstavljaju oslonac za dalji razvoj, sticanje novih iskustava i uspješno funkcionisanje u životu, kao i oskudna i traumatična iskustva usporavaju pravilan razvoj i često ozbiljno ugrožavaju mentalno zdravlje.

1.2. Periodizacija razvoja djeteta

Periodizacija razvoja djeteta predstavlja podjelu cjelokupnog ontogenetskog razvoja na razdoblja ili periode, prema nekom usvojenom kriterijumu ili kombinaciji kriterijuma.

U zavisnosti od toga koji kriterijumi se uzimaju u obzir objašnjavaju razvoj djeteta, pored opšteg pristupa, postoje i pedagoške, psihološke, organske i druge periodizacije. Mada nijedna nije zasnovana isključivo na jednom od ovih kriterijuma, ipak u svakoj prevladava jedan od njih.

1.3. Period adolescencije

Adolescenija je najopštiji izraz i obično obuhvata sve tjelesne i psihičke promjene do kojih dolazi između djetinjstva i zrelosti. Izraz adolescencija latinskog je porijekla što podrazumijeva rasti, sazrijevati. Ovaj period traje od 11/12 pa sve do 20/30te godine. Za period adolescencije karakteristično je odvijanje burnih fizičkih, psiholoških, socijalnih i emocionalnih promjena, što je u stvari osnovni razlog zašto je taj prelaz tako dinamičan. (Đorđević, 1981). Period adolescencije, takođe, obilježava više razvojnih faza koje autori različito dijele pa hronološke granice pojedinih faza nisu ujednačene u potpunosti. Herlok (1971) razlikuje u adolescentnoj dobi tri perioda i to su : predadolescencija (od 10/11. do 12/13. godine), rana adolescencija (od 13 do 16 godina) i kasna adolescencija (od 17. do 19. godina). Levitov u periodu adolescencije prepoznaje dva perioda: period puberteta (od 11/12. do 15/16. godine) i mladalački period (od 15/16. do 18/19. godine).

Da način odrastanja adolescenata i njihovo uklapanje u socijalni život odraslih u velikoj mjeri zavisi ne samo od anatomske-fiziološke zrelosti, nego i od faktora sredine, kulturoloških faktora, odnosa roditelja i djece, pokazuju brojna istraživanja i proučavanja, od kojih posebno treba istaći antropološka proučavanja punoljetnih osoba na ostrvu Samoa, koja je sprovela Margaret Mid (Mead, 1967, prema Gutovic, 2005). Rezultati ovog istraživanja su pokazala da su osobe sa

ostrva prolazile kroz period puberteta i adolescencije bez kriza koje su svojstvene osobama istog uzrasta u zapadnim kulturama. Na osnovu tih, kao i rezultata mnogih drugih istraživanja, očito je da su samo biološki faktori koji su značajni za period adolescencije zajednički za sve, i da kod pripadnika različitih kultura adolescencija nema isti tok.

1.4. Odnosi s vršnjacima

O značaju vršnjacke grupe, prijateljstva, saradnje i prihvatanja i njihovom uticaju na kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj govore Karpara i Cervone. Takodje i Aser i Parker ističu da značaj grupe vršnjaka u kojoj dijete zadovoljava važne potrebe i koja podstiče njegov razvoj u različitim oblastima funkcionisanja. Prema ovim autorima, grupa pruža podršku u razvoju ličnosti, podstiče razvoj socijalnih kompetencija, predstavlja bazu emocionalne sigurnosti, intimnosti, razmjene osjećanja, savezništva, usmjerava ponašanje i stimuliše razvoj.

Socijalne vještine stiču se od najranijeg djetinjstva. Veštine se nauče prvo u porodici, dete je okruženo roditeljima, braćom i sestrama i u stalnoj je interakciji. Zatim, kada odraste, uspostavlja i stiče vještine kroz igru sa drugom djecom (mlađom, starijom) i odraslima iz užeg i šireg društvenog okruženja. Te vještine djeca najbolje nauče izravno tokom svakodnevnog života u porodičnoj zajednici, vrtiću, školi, a mogu ih razvijati na igralištu, u dvorištu, na svakom mjestu gdje se susreću i družu s drugima. Vršnjaci takođe imaju veliki uticaj na razvoj socijalnih vještina. Kolaborativne i kreativne aktivnosti (s različitim „otvorenim materijalima“, učestvovanje u projektima, simbolička igra itd.) I indirektno uključivanje, ali i potpuno neuključivanje odrasle osobe, povećavaju količinu i složenost međusobnih interakcija djece (Ladd i sur., 2013, prema Slunjski, 2013). Djeci treba omogućiti da istražuju vlastito socijalno okruženje i pronađu svoje mjesto u njemu. O tome treba voditi računa već u vrtiću, ali i u školi gdje djeca moraju imati mogućnost izbora s kim će se igrati, družiti, šta raditi i preuzeti odgovornost za sve svoje postupke.

Opšte je poznata činjenica da djeca u odnosu na vršnjake stiču socijalne vještine, uče pomagati i saradivati te stvaraju sliku o sebi. Ako dijete doživi odbijanje vršnjaka, bit će lišeno osnovnog izvora socijalnih informacija (Katz i McClellan, 1999). Odbačena djeca pokazuju probleme u socijalizaciji poput agresije, usamljenosti, povlačenja itd. (Klarin, 2006). S druge strane, zadovoljavajući odnosi s vršnjacima pružaju kontekst za širok spektar socijalnih podsticaja izazova i

učenja (Katz i McClellan, 1999). Sposobnosti razvijene u odnosima s vršnjacima omogućavaju nenasilno rješavanje sukoba, saradnju i druga prosocijalna ponašanja. Pored druženja s vršnjacima i drugom djecom koja nisu iste hronološke dobi, aktivna uloga odraslih igra važnu ulogu u razvoju određenih, specifičnih socijalnih vještina. Indirektna podrška odraslih pomaže djeci da razviju vještine. Adolescenti su na prvom mjestu roditelji, drugi članovi porodice, a zatim staratelji, učitelji. Odraslina koji imaju dobro razvijene kompetencije, a time i vještine, bit će mnogo lakše pomoći djeci da savladaju iste vještine.

1.5. Prosocijalno ponašanje djeteta

Vasta i saradnici (1998) definišu prosocijalno ponašanje kao oblik moralnog ponašanja koji uključuje socijalno poželjna ponašanja poput dijeljenja s drugima, pomaganja i saradnja. Najveću pažnju istraživača privlače ova tri oblika prosocijalnog ponašanja: dijeljenje s drugima, saradnja i pomaganje. Prosocijalno ponašanje odnosi se na akcije koje društvo smatra poželjnim, a takvo ponašanje podstiče društvo. Prema Brajša-Žganec (2003), prosocijalne vještine sastoje se od osnovnih socijalnih vještina, vještina povezanih s funkcionisanjem u grupi, rješavanjem osjećaja i stresa. Djeca u procesu socijalizacije uče na modelima iz svog okruženja. Dijete može steći prosocijalne vještine poput saradnje, odgovornosti, empatije, velikodušnosti, ljubaznosti, znatiželje, ali i vještine poput svadljivosti, škrtosti, sukoba i sebičnosti koje su povezane s problemima u socijalizaciji (Diamond, 1994, Guralnick i sur., 1996, Wittmer i sur. ., 1996, Wilson, 1999, prema Brajša-Zganec, 2003).

Osnova za kognitivno-razvojno objašnjenje prosocijalnog ponašanja je sposobnost razumijevanja situacije saosjećanjem s tuđim stavom. Pojedinaac može uživati u tuđem fizičkom, socijalnom ili emocionalnom položaju. Što se empatije tiče, Hoffman i njegov istomišljenik da je razvoj empatije dijelom kontrolisan biološkim procesima (Eisenberg, 1986, 1989; Zahn-Waxler, Robinson i sur., 1992, prema Vasta i sur., 1998). Ljudi imaju urođenu sposobnost da emocionalno reaguju na tuđu nevolju. Empatija je u potpunosti razvijena tokom kasnog djetinjstva. Roditelji koji uče svoju djecu da prepoznaju tuđa osjećanja pomažu u razvijanju empatije.

Djeca nižih razreda osnovne škole mogu pokazati različite probleme u socijalizaciji, a ti problemi mogu imati različite uzroke. Neki razlozi uključuju nedostatak znanja i vještina potrebnih za uključivanje u vršnjačku interakciju, jezične probleme poput izražavanja osjećaja i želja, nerazvijene socijalne vještine

potrebne za uspješan pristup vršnjaka itd. (Katz i McClellan, 1999). Ponekad postoje problemi koji zahtijevaju stručnu pomoć, poput agresije, sramežljivosti i niskog nivoa interakcije.²

2. Poremećaji ponašanja djeteta

Postojanje velikog broja definicija potvrđuje da ne postoji univerzalno, jednoznačno i opšteprihvaceno određenje pojma poremećaji ponašanja. Koncept poremećaja u ponašanju obuhvata različite vrste ponašanja koja se manifestuju od neposlušnosti do fizičkog nasilja.

Pojam poremećaji u ponašanju odnosi se na vrlo široku lepezu različitih manifestacija, obilježja, intenziteta, trajanja, složenosti, opasnosti i/ili štetnosti, navodi Koller Tribović.³

Dijagnostička kategorija poremećaji ponašanja prvi put se pojavila u osmoj reviziji Međunarodne klasifikacije bolesti, povreda i uzroka smrti Svjetske zdravstvene organizacije, a opisi i kriterijumi koji se odnose na ovu kategoriju mijenjali su se u skladu s novim saznanjima (Zunić Pavlović i Kovačević Ljepojević, 2010). Po mišljenju ovih autorki, osnovna karakteristika poremećaja ponašanja je ponovljeno i trajno prisustvo obrazaca antisocijalnog, agresivnog i izazivačkog ponašanja, kao što su tuče, zastrašivanja, surovost prema ljudima, životinjama, stalna neposlušnost itd. Anebah predložio je podjelu problema djece i mladih na internalizovane i eksternalizovane probleme. Eksternalizovani problemi se odnose na ponašanja koja su usmjerena prema spoljašnjem svijetu kao što su: vršjacko nasilje, krađa...a internalizovani problemi obuhvataju ponašanja koja su usmjerena prema sebi, kao što su : anksioznost, depresija, usamljenost i socijalna povučenost.

Probleme u ponašanju djeteta najčešće ispoljava u grupi, tako što čini sitne krađe, provale, nasilje prema stvarima, ljudima i životinjama, izazivanje tuča a u starijem uzrastu najčešće nastavlja sa antisocijalnim ponašanjem.

Moderna porodica suočena je s mnogim izazovima. Karakteriše je uticaj opste kulture individualizma izražen dominacijom ličnih interesa, težnjom ka profesionalnom napredovanju i materijalnom blagostanju, što dovodi do činjenice

---

² Šipek, Katarina, socijalne vještine djece školske dobi, diplomski rad, Zagreb.

³ Josipa, Bašić: Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih, Školska knjiga, Zagreb, 2009.

da se članovi porodice u porodičnoj zajednici često nađu u raskoraku između zahtjeva za poslom i porodice, porodične obaveze i odricanja mnogih drugih zadovoljstva.⁴

ZAKLJUČAK

Moderna porodica suočena je s mnogim izazovima. Obilježava ga uticaj opšte kulture individualizma izražen dominacijom ličnih interesa, težeći profesionalnom napredovanju i materijalnom blagostanju, koje dovodi do činjenice da se u porodičnoj zajednici često nalaze njeni članovi jaz između zahtjeva posla i porodice, atraktivnosti uspona u vlastitoj karijeri i ljepote odgoja djece, porodičnih obaveza i odustajanja od mnogih drugih zadovoljstva (Pašalić-Kreso, 2004, prema Maleš, 2012). Uprkos izazovnom okolnosti, socijalna očekivanja od roditelja su jasna - poznavanje karakteristika razvoja djeteta smatra se poželjnim roditeljskim karakteristikama, uspostavljanje kvalitetnih porodičnih odnosa, primjena odgovarajućih obrazovnih postupci, odabir najboljih mogućnosti za odgoj i obrazovanje djeteta izvan porodice (Stričević, 2011). Koncept pozitivnog roditeljstva sugerše na ponašanje zasnovano na najboljim interesima djeteta - uključuje brigu, osnaživanje, nenasilje, prepoznavanje i usmjeravanje uz postavljanje granica djetetu kako bi ono moglo ostvariti svoje pune potencijale (Stričević, 2011).

Ipak, u novim okolnostima modernog života vrijeme koje roditelji direktno potroše sa djecom je znatno ograničeno i pokazuje da su zbog odvojenosti od roditelja, djeca često povučeniija, usamljenija, nemirnija, agresivnija (Jurčević-Lozančić, 2011). Veliki broj porodica koje žive u siromaštvu, visoke stope razvoda, veliki broj djece u jednoroditeljskim porodicama su takođe osobine koje se smatraju pogodnim za razvoj rizičnog ponašanja djece i mladih (Bašić, Ferić, 2004; prema Bašić, 2012). Slabljenje kvaliteta porodičnih odnosa od kojeg se očekuje da djetetu doprinese razvoju kvalitetne slike o sebi, samopoštovanja, samopouzdanja, pozitivne orijentacije prema okolini, znanju, vještinama i kompetencijama, naglašava neprimjerenost djeteta razvoj.

---

⁴ Ž.Pintar, poremećaji u ponašanju djece- oblici i uloga prevencije, naučni rad, Zagreb

Literatura:

1. Šćepanović, Dragana, dijete, porodični odnosi i socijalni rad, 2018, Banja Luka.
2. Šipek, Katarina, socijalne vještine djece školske dobi, diplomski rad, Zagreb.
3. Josipa, Bašić: Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih, Školska knjiga, Zagreb, 2009.
4. Ž.Pintar, poremećaji u ponašanju djece- oblici i uloga prevencije, naučni rad, Zagreb

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

PREDMET: Socijalni rad sa djecom i porodicom

SEMINARSKI RAD

RODITELJI NA POČETKU RODITELJSTVA

Mentor:

Prof.dr Čedo Veljić

Studenti:

Danijela Drobnjak 68/18

Elma Orahovac 85/18

Podgorica, oktobar 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. RODITELJSTVO.....	4
SUBJEKTIVNI DOŽIVLJAJ RODITELJSTVA.....	5
2. EFEKTI DOBIJANJA PRVOG DJETETA	6
2.1 POZITIVNI EFEKTI	6
2.2 EMOCIONALNO BOGAĆENJE	6
2.3 SAMOBOGAĆENJE	7
2.4 PORODIČNA KOHEZIVNOST	7
2.5 IDENTIFIKACIJA SA DJETETOM	8
2.6 NEGATIVNI EFEKTI	8
2.7 FIZIČKI NAPOR	8
2.8 ODNOSI MUŽ – ŽENA	9
2.9 EMOCIONALIA CIJENA	9
2.10 OGRANIČAVANJE ZADOVOLJSTVA	9
3. PRIPREMLJENOST ZA DIJETE.....	10
ZAKLJUČAK	12
LITERATURA.....	13

UVOD

U ovom radu obrađivati ćemo temu Roditelji na početku roditeljstva. Sastavni dio porodice osim bračnih drugova čine i djeca. Roditeljstvo predstavlja najbolji dar ali i najveću odgovornost. Termin roditeljstva pojavio se u trenutku kada se razvila ideja o tome da su i majka i otac, jednako važni za razvoj i odgoj djeteta, bez obzira na to što su njihove uloge temeljene na dvije potpuno različite spolne determinisane uloge.¹ Problemi koje sa sobom nosi roditeljstvo, naročito mladih roditelja su različiti – od ekonomskih, preko psiholoških do društvenih.

Period čovjekovog života u kojem se začinje, nosi i rađa njegovo prvo dijete je, po ocjeni stručnjaka za proučavanje čovjekovog porodičnog ponašanja, **kritični period**, jer je to vrijeme prilagođavanja na novu ljudsku zajednicu na šta su ljudi najčešće, nepripremljeni.²

Novi roditelji doživljavaju mnoge promjene u svom ličnom, bračnom, porodičnom životu, u odnosima prema prijateljima, u uključivanju u društvenu i radnu sredinu, kao i promjene u sistemu vrijednosti koji su imali.

Rad će biti koncipiran tako da obrađuje efekte dobijanja prvog djeteta, koji mogu biti pozitivni i negativni.

---

¹ Pernar M., *Roditeljstvo*, Zavod za kliničku, zdravstvenu i organizacijsku psihologiju KBC Rijeka, Rijeka, 2010, str.x

² Milošević Lj., *Ponašanje roditelja*, Pobjeda Podgorica, Nikšić, 2009, str. 29.

1. RODITELJSTVO

Porodica je generacijski strukturirana grupa u kojoj generacija roditelja, genitora ili predaka biološki i socio – kulturno reprodukuje generaciju potomaka, tj. djecu.³ Aktuelno roditeljstvo počinje trudnoćom. Rađanjem djeteta osoba postaje roditelj, gdje rođenje djeteta predstavlja i rođenje roditelja. Međutim da bi osoba održala status roditelja potrebno je mnogo više. Rođenje djeteta predstavlja tek početak jednog širokog lanca obaveza i odgovornosti koje ta uloga zahtijeva. Za roditeljstvo se kaže da je to tzv. **životna uloga**, koja traje čitavog života i ne može se voljno prekinuti, i uloga koja izaziva krupne promjene u životu svakog pojedinca.

Motivi za roditeljstvom zalaze u intimna, privatna područja o kojima ljudi teško govore, nemaju verbalno formulisane stavove, ili su skloni da daju socijalno prihvatljive odgovore. Primjećeno je da su stavovi i ponašanja u vezi sa humanom reprodukcijom izrazito podložni grupnim normama i modifikuju se prema običajima sredine u kojoj osoba živi. Problem predstavljaju i mjerni instrumenti. Veoma je malo autora iznesenih teorijskih postavki koji nude instrument kojim bi se motivacija za roditeljstvo mogla empirijski ispitati. Rejblin (Rabin, 1965) svojim „*Inventarom o detetu*“ (gdje su uzorak studenti jednog američkog univerziteta) dolazi do sledećih zaključaka:

- postoji čitav niz različitih motiva koji stoje u osnovi želje za djetetom
- motivi koje navode žene i one koje navode muškarci značajno se razlikuju
- veliki procenat ispitanika (skoro 50%) navodi kao osnovne motive za djecom kod muškaraca motive narcističke prirode, kao što su povećanje svog ugleda, produženje imena, dokaz maskulnosti i viriliteta. Samo 9% uzorka smatra da se želja za djetetom kod žena temelji na „dokazu femininosti“. Međutim, 52% ispitanika pripisuje ženama kao motiv instinktivnu i sudbinom određenu funkciju materinstva koje one moraju da ispune.⁴

Sama činjenica dobijanja djeteta kod roditelja može izazvati niz pozitivnih i negativnih osjećanja. Žena se može osjećati specifično, plodno i ženstveno, može biti uzbuđena i jedva

---

³ Milić, A. ,2001, *Sociologija porodice*, Čigoja, Beograd, str. 171.

⁴ Kapor-Stanulović, N., *O roditeljima*, n.p., s.l., s.d., str 20 - 21.

čekati da se željeni događaj desi. Međutim negativna osjećanja vezuju se za strah i zabrinutost, kao i opterećenost sumnjama o svojim sposobnostima buduće majke.

S druge strane za vrijeme ženine trudnoće, muškarac može biti opterećen time kako će rođenje djeteta izmjeniti njihove bračne odnose, može zavidjeti ženi na njenim sposobnostima zbog kojih pretpostavlja da će ona znati bolje brinuti za dijete, može se osjećati i kao posmatrač koji je izdvojen iz misterije i intimnosti koji karakterišu proces nošenja, rađanja i podizanja djeteta. U toku posljednje dekade došlo je do značajnih promjena u viđenju i definiciji uloge muškaraca u trudnoći. Osnovna promjena se sastoji u redefiniciji njegove uloge od **pasivne ka sve aktivnijoj**.

SUBJEKTIVNI DOŽIVLJAJ RODITELJSTVA

Subjektivni doživljaj roditeljstva značajna je promjena u cjelokupnom identitetu pojedinca.⁵ Ova varijabla ima važnu ulogu u određivanju „klime djetetovog razvoja“ i snažan uticaj na razvojne ishode, a najčešće se opisuje pomoću tri dimenzije:

- a) roditeljsko zadovoljstvo;
- b) zahtjevi i stres roditeljske uloge;
- c) osjećanje roditeljske kompetencije.

Roditeljsko zadovoljstvo se bazira na zadovoljstvu odnosom **dijete – roditelj** i sopstvenom uspješnošću u ulozi roditelja. *Zahtjevi i stres roditeljske uloge* se formiraju na osnovu spoljašnjih pritisaka na pojedinca koje djeluju u toku ostvarivanja njegove roditeljske uloge. Značajnu ulogu u ovom segmentu imaju uticaji i očekivanja iz socijalne sredine i norme okoline. *Subjektivni doživljaj roditeljske kompetencije* jeste roditeljev osjećaj koliko je sposoban i uspješan kao roditelj. Ona se definiše ili kao osjećanje teškoće u vaspitanju djeteta u njegovim različitim razvojnim razdobljima, ili kao samoprocjena znanja, vještina, samoeфикаsnosti i samopoštovanja.

---

⁵ Ibid. str 50.

2. EFEKTI DOBIJANJA PRVOG DJETETA

Kada je riječ o roditeljstvu mogu se postaviti dva esencijalno važna pitanja a to su:

1. Koliko ispoljene razlike u ponašanju roditelja, u periodu očekivanja rađanja njihovog prvog djeteta, mogu ostati trajno obilježje ponašanja majke i oca?
2. Koliko se sa sigurnošću može očekivati da će pozitivne promjene u ponašanjima majke i oca, tokom perioda trudnoće, ostati trajno obilježje njihovog roditeljskog ponašanja?

U svrhu davanja odgovora mogu se koristiti nalazi koje su dobili Sollie i Miller (1980). Njihovo se istraživanje bazira na posmatranju 120 parova roditelja koji po prvi put postaju roditelji, i koje su pratili od sredine prenatalnog perioda života djeteta do perioda starosti djeteta od osam mjeseci.⁶ Roditelje su pratili tokom tog perioda u bolničkim i kućnim ambijentima, a promjene koje su registrovali tiču se područja ličnog, bračnog i porodičnog života parova.

2.1 POZITIVNI EFEKTI

Iz evidencije o ponašanju 120 parova roditelja Sollie i Miller su prvo izdvojili pozitivne efekte dobijanja prvog djeteta po ličnost majki i očeva, i po njihovo porodično ponašanje. U radu ćemo izdvojiti neke od njih.

2.2 EMOCIONALNO BOGAĆENJE

Emocionalno bogaćenje ličnosti majki i očeva od dobijanja i podizanja prvog djeteta, predstavlja jedan od značajnih pozitivnih efekata roditeljstva. Ono se prepoznaje kao spremnost da se ispoljava ljubav, zadovoljstvo, sreća i usmjerenost na zabavljanje, igru, itd.

Prema izjavama majki čije je ponašanje praćeno, mogla bi se izvesti konstatacija o tome da je prava nadoknada, za sav njihov trud i brigu oko djeteta, za naporan rad oko podizanja djeteta tokom dvadeset četiri sata, jeste trenutak u kojem majka ugleda djetetove oči i kada ugleda

---

⁶ Milošević Lj., op. cit. str. 30.

djetetov pogled usmjeren na majku. Dijete težak radni dan može da pretvori u vrijeme u kojem se može uživati, dovoljno je da ono uputi pogled ili osmijeh.

Očevi saopštavaju da ih dodirivanje djeteta, držanje i nošenje vezuje za dijete i da im pruža saznanje o novim dimenzijama ljubavi koje prije nisu poznavali.

Iz roditeljskih iskustava majki, može se izvesti zaključak o tome da majke razvijaju specijalnu ljubav majka – dijete, a da očevi govore o snazi osjećanja vezanih za cijelu porodicu, pa onda o specijalnoj ljubavi otac – dijete. Ove razlike Sollie i Miller ne vide kao suštinske već kao rezultat vaspitanja muškarca i žene u svijetu zapadne kulture .

2.3 SAMOBOGAĆENJE

Samobogaćenje i razvoj ličnosti roditelja kao odraslih osoba obezbjeđuje se kroz iskustvo roditeljstva. Ono pomaže osobi koja je majka, odnosno otac, da postane mnogo zrelija i odgovornija, da razmišlja i da planira budućnost, da se ponaša manje sebično i da se kroz sopstveno iskustvo osjeća samoispunjenom. Ovakav sadržaj pozitivnih uticaja, dobijenih na osnovu iskustva roditeljstva, omogućava izvođenje zaključaka da postati roditeljem je jedan od načina da neko prepozna sebe kao odraslu osobu. Roditeljstvo u ponašanju odraslih uključuje osobine ličnosti koje su socijalno definisane kao pozitivne (Blake, 1974), a sa stanovišta značaja za dijete je roditeljstvo takođe ocijenjeno kao oznaka odraslosti (Hoffman i Manis, 1978).⁷

Oba roditelja govore o promjenama u njihovom ponašanju dobijanjem djeteta, a koje se odnose na umanjivanje sebičnosti. Takođe govore o promjenama u pravcu zrelijeg ponašanja i veće odgovornosti u obavezama.

2.4 PORODIČNA KOHEZIVNOST

Ona predstavlja jednu od pozitivnih promjena koja se dešava ljudima dobijanjem prvog djeteta. Dijete se doživljava kao veza majke i oca, njome se kompletira porodica. Neki roditelji ocjenjuju da dijete pojačava vezanost majke i oca ne samo kao roditelja nego i kao

---

⁷ Ibid. str. 32.

bračnih partnera. Još jedna veza koja se jača, jeste veza sa bakama i djedovima, time što se jača poštovanje roditelja prema svojim roditeljima. U kontekstu roditeljstva socijalna se podrška može posmatrati i kao sigurnosna mreža za roditelje i njihovu djecu koja proizilazi iz društvenog okruženja (prijatelji, rodbina, susjedi, usluge u zajednici).⁸

2.5 IDENTIFIKACIJA SA DJETETOM

Predstavlja novi pozitivan efekat na ličnost roditelja koji se ostvaruje dobijanjem prvog djeteta. Jedan aspekt te identifikacije je orijentacija na budućnost. Roditelji anticipiraju radost koju će imati zbog toga što očekuju da će njihovo dijete rasti i razvijati se i u budućnosti, i da će napredovati isto tako dobro kao što mu se to dešava i sada. Ovakvo gledanje na dijete je izvor zadovoljstva, i od velikog je značaja za roditelje.

Identifikacija se djetetom se odvija i na način što roditelj može da sagleda sebe u prošlosti kada je srećno rastao uz svoje roditelje. Ona se odnosi i na pojavu pozitivnih efekata na roditeljsko ponašanje u sadašnjosti.

Primjeri koje su Sollie i Miller naveli, imaju za cilj da na konkretan način budućim roditeljima predstave pozitivne efekte prvog roditeljstva na razvoj ličnosti roditelja i na kvalitet zajedničkog življenja u sopstvenoj porodici.

2.6 NEGATIVNI EFEKTI

Sem pozitivnih efekata, pomenuti autori su evidentirali da prvo roditeljstvo za sobom nosi i niz teškoća sa kojima se mladi roditelji susreću. Najveći broj ispitanika govorio je i o negativnim efektima a mi ćemo u radu izdvojiti par njih.

2.7 FIZIČKI NAPOR

Fizički napor se javlja kao jedan od najčešće navođenih negativnih efekata koji se javljaju u procesu podizanja djeteta tokom prve godine njegovog života, odnosno tokom prve godine

---

⁸ Babić, M. , *Znanstveni rad Socijalna podrška i roditeljstvo*, Studijski Centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, str.5.

roditeljskog iskustva majke i oca. Novi roditelji saopštavaju o gubljenju sna, o konstantnom umoru, o dodatnim poslovima u kući, o fizičkoj i emocionalnoj iscrpljenosti, o ogromnom vremenu koje se troši na obaveze oko negovanja djeteta, a koje se posebno odnose na angažovanje majke.

Iako je konstantovano da oba roditelja ulažu značajan fizički napor oko podizanja svog djeteta, smatra se da najveći broj očeva nijesu primarne „dadilje“ svoje djece, i da ne preuzimaju mnoge odgovornosti na sebe kada je u pitanju zadovoljavanje dječijih fizičkih potreba.

2.8 ODNOSI MUŽ – ŽENA

Predstavlja drugi negativan proizvod podizanja novorođenčeta, zbog toga što sada bračni drugovi imaju manje vremena da odvoje za sebe. Dolazi do promjena i u seksualnim odnosima jer dolazi do usvajanja stavova da su potrebe djeteta važnije od potreba muža i žene.

2.9 EMOCIONALNA CIJENA

Ona se navodi kao negativni pratilac prvog roditeljskog iskustva. Opisuje se kao napetost koja prati odgovornost koju novi roditelji imaju prema djetetu. Drugo emocionalno opterećenje za nove roditelje je osjećanje nesigurnosti u pogledu sopstvenih sposobnosti za brigu oko djeteta. Kombinovano sa nedostatkom vremena, neki novi roditelji saopštavaju i o depresiji, frustriranosti, uvrijeđenosti, koje ispoljavaju i prema djetetu i prema bračnom partneru.

2.10 OGRANIČAVANJE ZADOVOLJSTVA

Ograničavanje zadovoljstva jeste cijena koju roditelji plaćaju za sticanje prvog roditeljskog iskustva. Ograničavanja se odnose na njihov **socijalni život**, što podrazumijeva rekreaciju, putovanja i druženja sa prijateljima. Odnosi se i na **finansijska ograničenja**, posebno u slučajevima kada žena nije zaposlena. Postoji i ograničenje vezano za **poslovni uspjeh**, a što je posebno vezano za karijeru majke.

3. PRIPREMLJENOST ZA DIJETE

Saznanja do kojih su došli Sollie i Miller, govore o tome da su teškoće sa kojima se susreću roditelji na početku roditeljstva, normalna prateća pojava u životima roditelja uz prvo dijete. Ali to ne znači da su one prisutne samo tada, one su prisutne i uz drugo, i svako sljedeće dijete. Iz ponuđenih nalaza stiču se barem dva utiska o pripremljenosti osoba koje su na pragu roditeljstva. Jedan je bio vezan za činjenicu da je muškarcima i ženama koje stoje pred roditeljstvom, ipak, bliska misao o teškoćama koje će ih čekati u neposrednoj budućnosti, o teškoćama koje će dolaskom na svijet njihovog prvog djeteta nastati u njihovim ličnim, bračnim i porodičnim životima. Drugi utisak bi bio vezan za činjenicu da se, i pored takvih saznanja i očekivanja budući roditelji ne pripremaju dovoljno, ili na način na koji će biti moguće lakše susretanje sa problemima porodičnog življenja.

Postavlja se pitanje zašto je to tako, zašto odrasle osobe ulaze dosta nonšalantno u svoje najodgovornije, najsloženije i najduže uloge?

Čini se da je lakše postaviti pitanje, nego na njega odgovoriti. Nije jednostavno objasniti zašto se ljudi za teškoće u porodičnom životu ne pripremaju kao što to rade u slučaju očekivanja drugih elementarnih nepogoda. Ljudima su poznate teškoće sa kojima će se, najvjerojatnije, sresti i u svojim budućim porodicama iz prostog razloga što prije zasnivanja svojih porodica nijesu živjeli u socijalnom vakumu, već u porodicama u kojima je, barem, polovina njih već upoznala teže oblike porodičnih odnosa, djeca su razvedenih roditelja, odvojenih roditelja, ponovo oženjenih očeva, djeca su zlostavljajućih roditelja, roditelja alkoholičara, itd. I pored takvih iskustava roditelji dozvoljavaju sebi da budu zatečeni, i ponovo iznenađeni.

Treba istaći da je očigledno osnovna priprema odraslih za dijete, njihova formirana ličnost, ali da i osobe sa **pozitivnim osobinama ličnosti**, te svoje osobine ne moraju da ispoljavaju konstantno. **Odgovorne majke** su osobe vrlo pouzdanog ponašanja, kada se radi o tužnom plakanju bebe, kada ona traži određenu pažnju, i kada na takve signale koji dolaze od djeteta one vrlo brzo reaguju. **Osjetljive majke** su precizne u prepoznavanju, čitanju signala koje šalju njihove bebe, bilo da se radi o traženju pomoći, ili o znacima umora, straha, ili poziva na igru. **Nenametljive majke** su spremne na saradnju u skladu sa bebinim sposobnostima, i da

prihvataju nove ciljeve. Majke koje, **ne zlostavljaju** svoju djecu, koje *nijesu grube*, su one majke koje svoje bebe ne kažnjavaju ni fizički, ni psihološki. Iz ovih konstatacija mogu se izvesti dva zaključna kvaliteta majčinog ponašanja: jedan bi bio vezan za činjenicu da majka u periodu počinjanja obavljanja roditeljske uloge, znači u periodu kada nosi, rađa i podiže svoje dijete tokom prve godine djetetovog života, nije objektivno, u mogućnosti da svaki element sadržaja pozitivnog ponašanja, praktikuje neposredno tokom dana i noći, ili za vrijeme dok je dijete budno, već je potrebno da postoji opšta atmosfera prihvatanja djeteta, da postoji pozitivno zračenje koje isijava majčina ličnost, zbog čega se njeno dijete može osjećati sigurnim. Drugi kvalitet bi bio vezan za činjenicu prepoznavanja, koja potvrđuje, da dok se sa lakoćom mogu prepoznati majke koje su dobri roditelji, znači da, objektivno, postoje i majke koje se, takođe, mogu sa lakoćom prepoznati kao loše majke, ili kao nedovoljno dobri roditelji. O tome koliko je djetetu potrebna majka pokazuju i primjeri vezivanja djece stare 12 mjeseci, gdje je nađeno da 30% djece majki koje svoju djecu odbacuju i zlostavljaju, dakle trećina njih se uprkos svemu vezuje za svoje majke sa sigurnošću, prilaze majkama sa povjerenjem.⁹ I kako dijete sazrijeva, a majke se, pri tome, ne mijenjaju tokom sazrijevanja, ne uče se najboljem ponašanju prema djetetu, dijete postaje sve manje sigurno u majčinu privrženost, pa se na uzrastu od samo 18 mjeseci, procenat djece koja se i dalje vežu sa sigurnošću za svoje majke koje ih odbacuju, smanjuje se i iznosi oko 20%.

U početnoj fazi roditeljstva i očevi se pripremaju i ponašaju različito, mada se, kako istraživanja pokazuju, danas povećava broj očeva koji preuzimaju više brige o svojoj djeci u najranijoj fazi života djeteta, ili je ispravnije reći da se povećava broj istraživača koji prate ponašanje oca u prvim fazama roditeljstva, pa se na taj način doprinosi otklanjanju zablude o tome da otac manje obraća pažnju na dijete, da otac ne umije da se brine o malom djetetu, da je otac najvažnija sporedna stvar u životu novorođenog djeteta. Dakle riječ je o učenju određenog tipa ponašanja oca prema djetetu, a ne o biološki smanjenim sposobnostima oca da podiže svoje dijete na pravi način. Egalitarna etika odnosi se na kulturno vjerovanje da očevi i majke trebaju biti jednako odgovorni za svoju djecu. Postoje različiti stilovi i strategije kao što

---

⁹ Milošević Lj., op. cit. str. 37.

su **autoritativni, indifirentni, popustljivi i autoritarni.**¹⁰ Svaki od ovih stilova roditeljstva na drugačiji način utiče na razvoj ličnosti djeteta.

ZAKLJUČAK

Na samom zaključku postavlja se krucijalno pitanje.

1. Po čemu, i iz kojih razloga otac bude manje pripremljen roditelj, u odnosu na majku?

Oba roditelja bi trebala biti uz svoje dijete, naravno ne na isti način, i istim programom aktivnosti, ali svakako treba pružiti što je više moguće pažnje i ljubavi. To je stavka koja se može postići.

Zbog čega onda mnogi roditelji biraju načine ponašanja koji su manje uspješni, i koji im donese manje životne radosti?

Odgovore na ova pitanja izuzetno je teško dati, ali mi smo mišljenja da ponašanja roditelja umnogome zavise od same ličnosti osobe. Ispunjenost potreba na nivou pojedinca govoriće nadalje o njegovoj sposobnosti za osnivanjem bračne zajednice i vođenju računa o djetetu. Sam proces dobijanja prvog djeteta novina je kako za majku tako i za oca, gdje su oboje esencijalni učesnici u odrastanju djeteta. Jako je bitno da roditelji, koliko je to moguće budu pripremljeni na promjene koje ih očekuju, a i ako se desi nepripremljenost, da budu otvoreni za učenje tokom odrastanja prvog djeteta, kako bi razvili spremnost za odgajanje svoje ostale djece.

---

¹⁰ Pernar M., op. cit. str. x

LITERATURA

2. Babić, M., 2019, *Znanstveni rad: Socijalna podrška i roditeljstvo*, Studijski Centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, s. d.
3. Kapor-Stanulović, N., *O roditeljima, n.p., s. l., s.d.*
4. Milić, A., 2001, *Sociologija porodice*, Čigoja, Beograd.
5. Milošević Lj., *Ponašanje roditelja*, Pobjeda Nikšić, 2009.
6. Pernar M., *Roditeljstvo*, Zavod za kliničku, zdravstvenu i organizacijsku psihologiju KBC Rijeka, Rijeka, 2010.

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

**TEMA : POJAM DJETETA I DJETINJSTVA
PRAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU PRAVA DJETETA**

Predmet : Socijalni rad sa djecom i porodicom

Student :

Smolović Nina (18/72)

Mentor : Dr Čedo Veljić

Podgorica, oktobar 2020.

SADRŽAJ :

UVOD	3
1. Pojam djeteta	3
2. Razvoj i etape razvoja djeteta	4
3. Socijalni stavovi prema djetetu	9
4. Dijete i djetinjstvo	10
5. Dijete i djetinjstvo, društveno konstruisana praksa	13
6. Pravni okvir za zaštitu prava djeteta	13
7. Pravni okvir za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju	14
8. Pravni okvir regulisan porodičnim zakonom	17
9. Pravni lijekovi kao instrumenti za zaštitu prava djece	18
10. Osnova pravnog okvira za zaštitu prava djece	18
ZAKLJUČAK	20
LITERATURA	20

UVOD

U ovom radu analiziraćemo segmente date teme kao i njihov uticaj na formiranje ličnosti jedinke i njene specifičnosti. Kada budem iznosila date argumente takođe ću se fokusirati na moj kritički osvrt i dati moje gledište i moj stav na informacije koje budu iznijete. Treba se praviti razlika kod djece po njihovom uzrastu, po stepenu njihove interacije sa drugima, po njihovom vaspitanju, njihovim očekivanim ulogama, po sredini i vrsti sredine u kojoj odrastaju,ko i šta ima najveći uticaj na njihov psiho-socijalni razvoj. Djetinjstvo se može definisati na više načina, ali najbolje je reći da je djetinjstvo je roditelj čovjekove ličnosti. Iskustva djeteta se postepeno formiraju i oblikuju ličnost djeteta, njegova očekivanja od drugih i vlastiti osjećaj slobode se razvijaju vremenom odnosno kroz različite faze djetinjstva. U sledećem poglavlju rada, biće izložen i definisan pojam djeteta, pogled društva na ovaj pojam kao i faktore koji grade i utiču na ovaj pojam.

POJAM DJETETA

Kroz istoriju možemo primijetiti da nije uvijek postojala jasna diferencijacija između toga gdje dijete prestaje da bude dijete i odrasta u odraslu osobu. Što zbog načina života, koji bi se prije mogao nazvati pukim preživljavanjem, što zbog normi i drugačijih shvatanja tih vremena, maloljetne osobe su često opodvrgavane praksama i životnim situacijama koji se nama danas čine okrutnim i neetičkim, ili u najblažem mogućem slučaju, neprikladnim.

Danas se dijete se može definisati na mnoštvo načina, ali po jednoj od datih definicija, djeca spadaju u mladja ljudska bića koja se nalaze u fazi između rođenja i puberteta¹. Međutim, UNICEF predstavlja nešto širi pojam, i govori o tome da se sve osobe ispod granice punoljetstva mogu nazvati djecom.² Uglavnom, djeca imaju manje prava i manje odgovornosti od odraslih,

---

¹ <https://www.thefreedictionary.com/child>

² <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text-childrens-version>

jer su klasifikovani kao nesposobni da donose ozbiljne odluke i zakonski moraju biti pod starateljstvom roditelja ili drugog odgovornog staratelja.

Izraz dijete se takođe može odnositi na nekoga ko se nalazi ispod zakonski definisane starosne granice koja nije povezana sa punoljetstvom. Primjer se ogleda u određenim zemljama u svijetu, kao što je Singapur, gdje je dijete zakonski definisano kao neko ko je mlađi od 14 godina prema „Zakonu o djeci i mladima“³, dok se punoljetnom smatra ona osoba koja ima navršenu 21 godinu.⁴ Nije mnogo drugačija situacija ni u SAD-u – osoba stiče prava glasanja sa 18 godina, ali prema američkom imigracionom zakonu, pojam djeteta se odnosi na svakoga ko je mlađi od 21 godine.⁵ U mnogim kulturama individua se smatra odraslom osobom nakon što je prošla obred prelaska, koji može ili ne mora odgovarati vremenu puberteta.

Prepoznavanje djetinjstva kao stanja različitog od zrelog doba počelo je da se javlja u 16. i 17. vijeku. Društvo je počelo da se odnosi prema djetetu ne kao minijaturnoj odrasloj osobi, već kao osobi nižeg nivoa zrelosti kojoj je potrebna zaštita, ljubav i njegovanje odraslih.

Ova promjena se ogleda i na umjetničkim slikama: U srednjem vijeku djeca su se u umjetnosti prikazivala kao minijaturne odrasle osobe bez dječjih karakteristika. U 16. vijeku počinje suptilna promjena, i slike djece počinju da dobijaju izrazit dječji izgled. Od kraja 17. veka pa nadalje, djeci su se predstavljale igračke i igranje sa igračkama, a nešto kasnije je i književnost za djecu počela da se razvija.

RAZVOJ I ETAPE RAZVOJA DJETETA

Ako pratimo opširnu definiciju UNICEF-a, pod djetetom se podrazumijeva svaki maloljetnik; međutim da li zaista možemo govoriti o istom nivou zrelosti i mentalnog i fizičkog razvoja svih maloljetnika? Da bismo bolje razumijeli i napravili distinkciju oko toga šta zaista znači biti

---

³ "Children and Young Persons Act". Singapore Statutes Online.

⁴ "Proposal to lower the Age of Contractual Capacity from 21 years to 18 years, and the Civil Law (Amendment) Bill". Singapore: Ministry of Law

⁵ "8 U.S. Code § 1101 - Definitions". LII / Legal Information Institute.

dijete, moramo pomenuti način na koji se svaki pojedinac razvija od početka sopstvene ontogeneze, kako na kognitivnom tako i na psihomotornom nivou, i u skladu sa time, podijeliti pomenuti razvoj u nekoliko etapa.

Faze razvoja djeteta su teorijske prekretnice u razvoju djeteta, od kojih su neke utvrđene u nativističkim teorijama. Postoje velike razlike u pogledu onoga što se smatra „normalnim“ u zavisnosti od toga koji dio svijeta je u pitanju, a te razlike se ogledaju u genetskim, kognitivnim, fizičkim, porodičnim, kulturnim, nutritivnim, obrazovnim i ekološkim faktorima. Mnoga djeca dostignu neke ili većinu ovih prekretnica u različita vremena od pomenute norme.⁶

Djeca razvijaju vještine u pet glavnih područja razvoja:

- 1) Kognitivni razvoj – Ovo je sposobnost djeteta da uči i rješava probleme. Na primjer, ovo uključuje dvomjesečnu bebu koja uči da istražuje životnu sredinu rukama ili očima ili petogodišnjak koji uči kako da radi jednostavne matematičke zadatke.
- 2) Socijalni i emocionalni razvoj – Ovo je sposobnost djeteta da komunicira sa drugima, uključujući samopomoć i samokontrolu. Primjeri ove vrste razvoja bi mogli da budu: šest nedelja stara beba koja se smiješi, desetomjesečna beba koja maše ili petogodišnji dječak koji zna kako da se smjenjuje u igrama u školi.
- 3) Razvoj govora i jezika – Ovo je sposobnost djeteta da razumije i koristi jezik. Na primjer, ovo uključuje 12-mjesečnu bebu koja izgovara prve riječi, dvogodišnjakinju koja daje nazive djelovima tela ili petogodišnjakinja koja uči da izgovori riječ pravilno.
- 4) Razvoj fine motoričke veštine – Ovo je sposobnost djeteta da malim mišićima, posebno rukama i prstima, pokupi male predmete, drži kašiku, okreće stranice u knjizi ili koristi bojicu za crtanje.
- 5) Bruto razvoj motornih veština – Ovo je sposobnost djeteta da koristi velike mišiće. Na primjer, šestomjesečna beba uči kako da sjedi s određenom podrškom, 12-mjesečna beba uči da se zaustavi na postolju držeći namještaj, a petogodišnjakinja nauči da preskoči.

---

⁶ "Child Developmental Milestones by Age". Gold Learners. Gold Learners

Što se tiče starosne dobi i etapa u ravoju, prema CHOC⁷, organizaciji specijalizovanoj za njegu maloljetnika u SAD-u, te faze se mogu podijeliti na:

1. novorođenčad (0-12 mjeseci)
2. mladju djecu (od 1 do 6 godina)
3. stariju djecu (od 6 do 12 godina)
4. pubertetlije/adolescente (od 13 do 18 godina)

Iako i medju prvom grupom postoje podjele po mjesecima, u ovom slučaju ćemo govoriti uopšteno za svu djecu do 12 mjeseci. Novorođenčad provode oko 16 sati dnevno spavajući i grupa su koja zahtijeva najviše brige, jer nisu sposobni da obavljaju radnje koje su bitne za njihovo preživljavanje. Većina pokreta i aktivnosti kod novorođenčeta su refleksni ili nevoljni - beba ne namjerava da vrši te pokrete i nema kontrolu nad njima. Kako nervni sistem počinje da sazrijeva, ovi refleksi ustupaju mesto svrsishodnom ponašanju. U početku, plač je bebin jedini oblik komunikacije, ali roditelji ubrzo prepoznaju različite vrste vapaja zbog gladi, nelagodnosti, frustracije, umora, pa čak i usamljenosti. Kasnije u ovoj etapi dijete počinje da sjedi, puzi i grabi predmete, a nastaju i prve naznake komunikacije gdje se obično prvo izgovaraju samoglasnici i pokušava da se dozove roditelj. Kako postaju svjesnije drugih ljudi i sebe, nastaje jaka separaciona anksioznost – nisu sigurne da će se majka/staratelj vratiti kada ih u trenutku napuste. Ako uzmemo u obzir cjelokupni razvojni period svake individue, najobimnije, najintenzivnije i najznačajnije promjene javljaju se u prvoj godini života⁸. Fizički i mentalni razvoj djeteta čine nerazdvojnu cjelinu i sastoje se od sledećih procesa: razvoj motoričkih sposobnosti (držanje i pokreti glave, trupa, ruku i nogu), razvoj okulomotora i vida, razvoj sluha i govora, razvoj društvenosti. Jedan od načina na koji se mogu identifikovati rašireni razvojni poremećaji je ako dojenčad na vrijeme ili uopšte ne ispune razvojne prekretnice za taj period.

Druga grupa obuhvata rano djetinjstvo; ovo je i po brojnim psiholozima jedno od najvažnijih perioda u odrastanju, jer se smatra da se postavljaju temelji za izgradnju cjelokupne ličnosti. Roditelji uče dijete da ono nije centar svih dešavanja i da ne može svaka njegova želja ili potreba biti ispunjena odmah kada se pojavi. Ovdje se dodatno učvršćuje pojam o drugim ljudima, uči se

---

⁷ <https://www.choc.org/primary-care/ages-stages/>

⁸ <https://www.pedijatrijatodorovic.com teme/27-psihomotorni-razvoj-deteta-u-prvoj-godini-zivota>

o socijalizaciji i kompromisu, razvija se govor i dijete se upoznaje sa moralnim normama i nepisanim pravilima ponašanja. Također se razvijaju različite sposobnosti i vještine, vokabular se širi i djeca imaju mogućnost da uče o apstraktnim idejama. Međutim, neka djeca napreduju brže a neka sporije, nezavisno od toga da li se radi o govoru, učenju hoda ili razumijevanju određenih pojmova. I upravo se u ovoj fazi može najbolje procijeniti da li je jedinka pogodjena nečim što bi je ometalo u razvoju. Separativna anksioznost polako jenjava, i ustupa mjesto svijesti o drugim ljudima.

Treća grupa obuhvata period od šeste do dvanaeste godine, kada se socijalizacija prenosi sa primarnog nivoa tj. porodice, na širi koje obuhvata društvo u edukativnim ustanovama. Veoma važan deo odrastanja je sposobnost interakcije i druženja sa drugima. Tokom školskog uzrasta, roditelji će u svom djetetu vidjeti prelaz dok se ono kreće od samostalnog igranja do igre sa više prijatelja i društvenih grupa. Iako prijateljstva postaju važnija, dijete i dalje voli roditelje i voli da bude dio porodice. Interesovanje za suprotni pol se također povećava.

Četvrtu i poslednju grupa razvoja predstavljaju tinejdžerske godine, koje se nazivaju i adolescencijom. Najviše promjena se odvija na fizičkom planu, kada jedinka polno sazrijeva i kada se javljaju karakteristike koje pomažu vidnu distinkciju polova. Te promjene se mogu desiti postepeno ili istovremeno može postati vidljivo nekoliko znakova. Adolescent može porasti nekoliko centimetara za nekoliko mjeseci, nakon čega slijedi period vrlo usporenog rasta, a zatim će doći do novog ubrzanja rasta. Postoji velika razlika u brzini promjena koje se mogu dogoditi. Neki tinejdžeri mogu prije ili kasnije doživjeti ove znakove zrelosti u odnosu na druge.

Polno i drugo fizičko sazrijevanje koje se dešava tokom puberteta rezultat je hormonalnih promjena. Kod dječaka je teško tačno znati kada dolazi pubertet. Postoje promjene koje se dešavaju, ali se dešavaju postepeno i tokom određenog vremenskog perioda, a ne kao jedan događaj. Kako je svaki muški adolescent različit, ne postoji tačan period kada počinje pubertet, već se smatra da je granica negdje između 9,5 i 14 godina. Djevojčice također doživljavaju pubertet kao niz događaja, ali njihove pubertetske promjene obično počinju malo prije dječaka istog uzrasta. Svaka djevojka je različita i može drugačije da napreduje kroz ove promjene. Pubertet počinje negdje između 8 i 13 godine.

Postoje određene faze razvoja kroz koje prolaze i dječaci i djevojčice kada razvijaju sekundarne polne karakteristike (fizičke karakteristike mužjaka i žena koje nisu uključene u reprodukciju, kao što su promjene glasa, oblik tijela, raspodela stidne dlake i dlaka na licu).

Sem fizičkih promjena, tinejdžerske godine donose mnoge promene i mentalne i socijalne promjene. Tokom ovih godina adolescenti povećavaju sposobnost apstraktnog razmišljanja, i sposobni su da na kraju prave planove i postavljaju dugoročne ciljeve. Svako dijete može napredovati drugačijom brzinom i može imati drugačiji pogled na svijet. Razvija se apstraktno i kritičko mišljenje, povećava se interesovanje za subjekte poput filozofije, politike i socijalnih pitanja, i počinje upoređivanje sebe sa vršnjacima čije mišljenje takodje postaje vrlo bitno. Ovo je vrlo izazovno vrijeme za roditelje jer se u djeci radja buntovni duh i želja za nezavisnošću, što može dovesti do sukoba. Romantične i seksualne veze postaju važne.

Pri navršenju ovog perioda, jedinka zvanično i zakonski prelazi iz djeteta u odraslu osobu koja stiče prava poput glasanja i mogućnosti zasnivanja radnog odnosa.

Rast i razvoj uključuju ne samo fizičke promjene koje će se desiti od djetinjstvado adolescencije, već i neke promjene u emocijama, ličnosti, ponašanju, razmišljanju i govoru koje djeca razvijaju kada počinju da razumiju i komuniciraju sa svijetom oko sebe. Neke od tih vještina uključuju govor i jezik, vještine oblačenja, motoričke i vizuelno-motoričke vještine, vještine sopstvene higijene i njege, i slično.

Prve godine djetetovog života su veoma važne za njegovo kasnije zdravlje i razvoj. Jedan od glavnih razloga je brzina rasta mozga koji počinje prije rođenja, u prenatalnom periodu, i nastavlja se u ranom djetinjstvu. Iako se mozak nastavlja razvijati i mijenjati u odraslom dobu, prvih šest godina može da stvori osnovu za buduće učenje, zdravlje i životni uspjeh.

Medjutim, profesor Peteru Džouns sa Univerziteta Kembridž smatra da, postojanje definicije za period kada prelazite iz detinjstva u zrelost izgleda sve apsurdnije kako godine prolaze. Po njegovom mišljenju, ono predstavlja mnogo iznijansiraniju tranziciju koja se odvija tokom tri

decenije.⁹ Djeca jednostavno prolaze kroz faze društvenog razvoja. U početku, ona uče kroz igru, a kasnije u većini društava nastavljaju sa proširivanjem znanja kroz formalno školovanje. Kako dijete raste, ono uči kako da radi neke zadatke hronološkim redom. Takođe uči kako da da prednost svojim dugoročnim ciljevima i postupcima. Njihovo ponašanje je nadilazeće dok nove perspektive uče od drugih ljudi. Oni uče kako da simbolično predstavljaju određene stvari i nauče se novom ponašanju.¹⁰

SOCIJALNI STAVOVI PREMA DJETETU

Kao što smo već napomenuli, društvo se nije uvijek odnosilo isto prema djeci, i na način na koji se mi odnosimo danas. Međutim, čak i u 21. vijeku, društveni stavovi prema djeci se razlikuju širom svijeta, u zavisnosti od kulturnih faktora. Istraživanje o evropskim stavovima o centralnom položaju djece, koje je sprovedeno 1988. godine, dalo je zanimljive podatke o zemljama u kojim je radjeno. Tako imamo podatak da je Italija zemlja koja je više usmerena na dijete u odnosu na Holandiju, dok su neke druge države poput Austrije, Velike Britanije, Irske i Zapadne Njemačke, padale u središnji spektar.¹¹

Savremeno društvo stavlja najveći prioritet na zaštitu djece od zlostavljanja bilo koje vrste. To uključuje zaštitu djece od eksploatacije, poput dječijeg rada, trgovine i prodaje djece, seksualnog zlostavljanja djece, uključujući dječiju prostituciju i dječju pornografiju, vojnu upotrebu djece i pranju djece ilegalnim usvajanjem. Krajnji cilj jeste otklanjanje štetnih situacija i rizika za zdravlje, sigurnost i dobrobit djeteta. Postoji mnogo različitih vrsta sukoba i vanrednih situacija, kao što su na primjer ratovi i prirodne katastrofe. Zvanični podaci nalažu da se samo tokom 2010. godine približno 13 miliona djece raseljeno oružanim sukobima i nasiljem širom svijeta.¹²

U djelovima svijeta gdje su nasilni sukobi dio svakodnevnog života, život male djece je znatno poremećen i njihove porodice imaju velike poteškoće u pružanju osjetljive i dosljedne njege koja

---

⁹ "People don't become 'adults' until their 30s, say scientists". BBC. 19 March 2019.

¹⁰ "Why Children Need Play | Scholastic". www.scholastic.com.

¹¹ "Rachel K. Jones and April Brayfield, Life's greatest joy?: European attitudes toward the centrality of children. Social Forces, Vol. 75, No. 4, Jun 1997. 1,239-69 pp. Chapel Hill, North Carolina". [Popindex.princeton.edu](http://popindex.princeton.edu).

¹² UNICEF. 2010. The State of the World's Children Report, Special Edition. New York, UNICEF

je maloj djeci potrebna za njihov zdrav razvoj. Studije o uticaju ovako nasilnih situacija i sukoba na fizičko i mentalno zdravlje djece između rođenja i osme godine pokazuju da se tamo gdje je katastrofa prirodna, stopa posttraumatskog stresnog poremećaja javlja kod 3 do 87 procenata pogođene djece.¹³ Međutim, stope PTSP-a za djecu koja žive u uslovima hroničnih sukoba variraju od 15 do 50 procenata.¹⁴

Starosna dob u kojoj se djeca smatraju odgovornom za svoje postupke vezane za društvo (kao što su na primjer brak, glasanje i slično), takođe je bila podložna promjenama tokom vremena, a to se odražava na način na koji se prema njima postupa na sudovima. U rimskom dobu, djeca su uvijek bila smatrana nevinim za zločine, što je Crkva kasnije takodje usvojila. U 19. vijeku je postojalo vjerovanje da su djeca mlađa od sedam godina neiskvarena bića koja nisu sposobna za zločin bilo kakve vrste, dok su djeca od sedam godina i nadalje smatrana odgovornim za svoje postupke. Stoga bi se mogli suočiti sa krivičnom prijavom, biti poslani u zatvor za odrasle i biti kažnjeni poput odraslih bičevanjem, žigosanjem ili čak i vješanjem, u zavisnosti od težine zločina. Međutim, sudovi bi u to vrijeme uzimali u obzir starost počinioca prilikom donošenja presude.¹⁵ Minimalna starost za zapošljavanje i starost za stupanje u brak takođe variraju. Starosna granica dobrovoljnog i nevoljnog služenja vojnog roka takođe se osporava na međunarodnom nivou.¹⁶

DIJETE I DJETINJSTVO

Pojam i razvoj koncepta

U životu svakog pojedinca najosjetljivije i najranjivije životno doba svakako je djetinjstvo koje podrazumijeva vrijeme provedeno u igri i bezbrižnosti, daleko od problema s kojima se suočavaju odrasli. Razdoblje je to u kojem djeca još ne učestvuju u svim područjima društvenog

---

¹³ Shannon, M.P., Lonigan, C.J., Finch, A.J. and Taylor, C M. 1994. Children exposed to disaster: I. Epidemiology of post-traumatic symptoms and symptom profiles. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, Vol. 33, pp. 80–93.

¹⁴ Marope, P.T.M.; Kaga, Y. (2015). *Investing against Evidence: The Global State of Early Childhood Care and Education* (PDF). Paris, UNESCO. pp. 118–125. ISBN 978-92-3-100113-0.

¹⁵ Fikadu Satena. "Juvenile courts". *Law.jrank.org*

¹⁶ Yun, Seira (2014). "Breaking Imaginary Barriers: Obligations of Armed Non-State Actors Under General Human Rights Law – The Case of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child". *Journal of International Humanitarian Legal Studies*. 5 (1–2): 213–257. doi:10.1163/18781527-00501008. SSRN 2556825.

čijeva ili barem ne bi trebala učestvovati u nekima od njih. U najvećem dijelu dosadašnje istorije dijete i djetinjstvo bili su u zasjenku roditelja i roditeljstva. Djeca su bila u inferiornom društvenom statusu, a dominacija roditelja nad djecom smatrana je očiglednom i po sebi razumljivom činjenicom. O takvom univerzalno podčinjenom položaju djece u prošlosti svjedoče, između ostalog, izrazi koji su upotrebljavani i koji su se danas održali za oslovljavanje mlađih osoba, a u kojima se jasno ističe njihova podčinjenost i inferiorizacija od strane starijih.¹⁷ U novije vrijeme pojavljuje se neka vrsta podjele rada i specijalizacije između društvenih disciplina koje u svoj predmet istraživanja uključuje dijete i djetinjstvo. Psihologija i pedagogija se sve više orijentišu na proučavanje djeteta na mikro nivou, baveći se konkretnim problemima ili pojedinim grupama djece. Za razliku od njih sociologija, istorija i antropologija nastoje da problemu priđu sa makro nivoa. Jedan psiholog prati od početka ljudske istorije stupnjeve evolutivnog razvoja odnosa između roditelja i djece koji su dobrim dijelom uslovljeni i saznanjima o specifičnosti djeteta i njegovog razvoja. On razlikuje sledeće stupnjeve tih odnosa na početku infanticid, pa zatim odbacivanje, ambivalentnost, dominacija, socijalizacijski uticaji i današnja permisivnost.¹⁸

Žan Pijaže, francuski razvojni psiholog i filozof, je kroz mnogobrojne eksperimente i istraživanja djece školskog i predškolskog uzrasta formirao teoriju kognitivno-intelektualnog razvoja, u kojoj nalaže da se djetinjstvo sastoji od ukupno dvije glavne faze: preoperativne i konkretne operativne faze. Ovo predstavlja najpoznatiju i najsloženiju teoriju kognitivnog razvoja do danjašnjeg dana.¹⁹

Iako je poznatija podjela na dva glavna stadijuma, Pijaže je zapravo utvrdio postojanje ukupno četiri stadijuma intelektualnog razvoja, i to:

- 1) Senzomotorni stadijum – ima presudni uticaja na kasniji intelektualni razvoj djece; ovo je stadijum razvoja senzomotorne inteligencije kada novorođenče i odojče manipulišu objektima i koriste opažaje i pokrete organizovane u akcione šeme
- 2) Preoperacioni stadijum – ovaj stadijum karakterišu razvoj jezičkih sposobnosti i simboličke funkcije

---

¹⁷ Anđelka Milić, *Sociologija porodice*, Beograd, 2001, str 153

¹⁸ Ibid., str 154

¹⁹ <http://blog.animaplus.rs/2019/03/pijazeova-teorija-intelektualnog.html>

- 3) Stadijum konkretnih operacija – Treći stadijum karakteriše pojava konkretnih operacija koje omogućavaju djetetu da izvodi operacije nad objektima putem stvarnog ili zamišljenog manipulisanja
- 4) Stadijum formalnih operacija – Poslednja faza koja se javlja tokom adolescencije; intelektualni razvoj dostiže puni potencijal obrazovanjem formalno-operativnih misli. Adolescenti razvijaju sposobnost da koriste hipotetičko-deduktivno mišljenje, da formiraju hipoteze i dedukuju posljedice iz mogućeg. Druga važna promjena koja se dešava na ovom stadijumu je pojava apstraktnog mišljenja.

Svaki stadijum intelektualnog razvoja podrazumijeva određena dostignuća i ograničenja djece u određenom stadijumu. Prema Pijažeu, stadijume intelektualnog razvoja karakterišu određene uopštene karakteristike: redosled javljanja, uopštenost, kognitivna rekonstrukcija, hijerarhijska integracija i univerzalnost. Redosled javljanja stadijuma je nepromjenljiv. Upravo iz razloga što preoperacioni stadijum nastaje iz senzomotornog stadijuma, a predstavlja pripremu za stadijum konkretnih operacija, svaki stadijum intelektualnog razvoja se može opisati po uopštenim svojstvima. Stadijum predstavlja kognitivnu rekonstrukciju tako što kasniji stadijumi predstavljaju kvalitativno različite načine razmišljanja. Sve ovo nam govori da se raniji obrasci mišljenja, karakteristični za prethodni stadijum, ne gube, već su inkorporirani u više stadijume. Faze intelektualnog razvoja su univerzalne, tj. sva djeca, u svim kulturama, prolaze kroz iste stadijume.

U razvojnoj psihologiji, djetinjstvo je podijeljeno na razvojne faze ranog djetinjstva (predškolsko doba), srednjeg djetinjstva (školskog uzrasta) i adolescencije (pubertet do punoljetstva). Razni faktori iz djetinjstva mogu uticati na formiranje stava osobe.²⁰

---

²⁰ Macmillan Dictionary for Students Macmillan, Pan Ltd. (1981), page 173.

DIJETE I DJETINJSTVO KAO DRUŠTVENO KONSTRUISANA PRAKSA

Djetinjstvo je ranije posmatrano kao „prirodna“ stvar i upravo stoga je ostajalo izvan naučne pažnje. Naprosto, djetinjstvo je smatrano za posledicu univerzalnih bioloških zakonitosti, pa otuda neizbježno, ali privremeno i prolazno stanje u ljudskom životu. Otuda i marginalizacija djeteta i djetinjstva, jer zapravo ono stoji na ivici između prirode i društva.²¹

Proces odrastanja djeteta nije isključivo proizvod internih bioloških i fizioloških procesa već zavisi od specifičnih društveno-kulturnih uslova, od saznanja i ideologija koje vladaju u datoj društvenoj sredini. Sociologija djetinjstva u novom ključu polazi od sledećih postavki:

1. Djetinjstvo posmatra samo za sebe i naročito nezavisno od bilo kakvih prekonceptija i ideologija budućnosti
2. Djetinjstvo posmatra kao aktuelnu prezentnu stvarnost koju dijete živi i kroz koju formira sopstveni identitet
3. Posmatra dijete kao aktivnog subjekta i objekta vlastite prakse odrastanja kojom konstituiše svoju subjektivnost i transformiše objektivni svijet relacija i značenja koje zatiče.²² Nova paradigma sociologije djetinjstva ujedinjuje u sebi dvije paradigme: da društvo ima odgojni karakter, ali istovremeno nastoji da pokaže da je dijete roditelj čovjeka.

PRAVA DJETETA

Djecu treba prepoznati kao aktivne i punopravne članove društva i otvoriti im šire vidike za učestvovanje u svim oblastima života. Siromaštvo uzrokovano opštim stanjem u društvu ne samo kao lokalni, već kao globalni problem mnogo utiče na ostvarivanje prava djeteta. Ova pojava se negativno odražava, ne samo na kvalitet života djece, već ugrožava i brojna njihova prava. Siromaštvo povećava rizike za djecu, ponajprije od zanemarivanja i zlostavljanja te otežava

---

²¹Martin Segalan, *Sociologija porodice*, Clio, 2009, str 156

²²Ibid., str 157

pristup zdravstvenim, socijalnim, obrazovnim i kulturnim uslugama važnim za razvoj djece. Djeca ne mogu čekati bolja vremena da bi ostvarila svoja prava na zdrav razvoj. Posebno to ne mogu čekati ranjive grupe, kao što su djeca bez odgovarajućeg roditeljskog staranja, djeca s poremećajima u ponašanju, žrtve nasilja, pripadnici nacionalnih manjina, djeca s teškoćama u razvoju, bolesna djeca i djeca čiji su roditelji na izdržavanju kazni zatvora. Zbog toga je potrebno prepoznati njihove potrebe, uočiti teškoće i prepreke u ostvarivanju njihovih prava, povećati socijalnu osjetljivost lokalne zajednice i države, te pronaći rješenja i resurse koji su potrebni da bi im se pružili bolji uslovi i mogućnosti odrastanja.

Potrebno je sprovoditi kontinuirane edukacije svih osoba koje direktno rade sa djecom o zabrani, uznemiravanja, nasilju i zlostavljanju djece, kako bi im se obezbijedila adekvatna zaštita njihovih prava. Još uvijek nisu postignuti željeni rezultati i pored određenih radnji i mjera, koje je Vlada Crne Gore preduzimala po pitanju obezbijedivanja adekvatnog učeničkog standarda. Naime, evidentan je nedostatak podsticajnih mjera koje bi omogućile svoj djeci, koja za to imaju kapaciteta, nastavak školovanja u skladu sa svojim mogućnostima i interesovanjima, a posebno djeci koja potiču iz materijalno i ekonomski neobezbijedenih porodica.

Vidljiv je i problem prosjačenja među romskom i egipćanskom djecom, ali i nedostatak institucionalne reakcije ovim povodom. Januara 2014.godine, uspostavljen je Savjet za prava djeteta kojim predsjedava ministar rada i socijalnog staranja, a čini ga još 12 članova. Jedan od ključnih zadataka Savjeta je da prati sprovođenje nacionalnog akcionog plana za djecu 2013-2017.²³

PRAVNI OKVIR ZA POŠTOVANJE, ZAŠTITU I OSTVARIVANJE PRAVA DJETETA U DIGITALNOM OKRUŽENJU

Države bi trebalo da u redovnim intervalima preispituju i, tamo gdje je potrebno, ažuriraju zakonske okvire kako bi podržale potpuno ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju. Sveobuhvatni pravni okvir treba da predvidi preventivne i zaštitne mjere u vezi sa digitalnim okruženjem, pruži mjere podrške roditeljima i starateljima, zabrani sve oblike nasilja,

---

²³Centar za građansko obrazovanje, *Kratki vodič kroz zakonodavni i institucionalni okvir zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori*, Podgorica, 2015, str 70 i 71

eksploatacije i zlostavljanja, uključi djelotvorne pravne lijekove, usluge oporavka i reintegracije, uspostavi mehanizme za savjetovanje, prijavljivanje i podnošenje pritužbi koji vode računa o djeci i rodnim pitanjima, obuhvati mehanizme za konsultacije i učešće prilagođene djeci, i uspostavi mehanizme odgovornosti za borbu protiv nekažnjivosti.²⁴

Države treba da osiguraju da njihovi pravni okviri obuhvate cjelokupni niz nezakonitih radnji koje se mogu vršiti u digitalnom okruženju na tehnološki neutralan način i ostavljajući prostor za pojavu novih tehnologija. Takvi okviri bi trebalo da uključe definicije krivičnih djela, krivičnu, građansku ili upravnu odgovornost i sankcije za fizička i pravna lica i pružanje usluga za djecu. Potrebno je voditi računa o relevantnim instrumentima, kao što u Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja (CETS br. 201), Konvencija o sajber kriminalu (ETS br. 185) i Fakultativni protokoli uz Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (2000) i postupku komunikacije (2011), koji mogu poslužiti kao mjerila za reformu krivičnog prava i šire reforme pravnih okvira i usluga i koji mogu doprinijeti razvoju djelotvornog zakonodavnog okvira.²⁵ Kada se pojave oblici vršnjačkog nasilja ili zlostavljanja na internetu, države bi, koliko god je to moguće, trebalo da primjenjuju odgovarajuće i adekvatne preventivne pristupe, istovremeno sprečavajući kriminalizaciju djece.

Države bi trebalo da uspostave pravne okvire koji se primjenjuju na obradu ličnih podataka djece i da redovno ocjenjuju ukupnu djelotvornost takvih okvira.

Potrebno je voditi računa o relevantnim međunarodnim i evropskim instrumentima koji se odnose na načela i prava zaštite podataka. Uspostavljeni zakonski okviri trebalo bi da obezbijede da nezavisni organi za zaštitu podataka budu nadležni za rešavanje pritužbi djece ili njihovih roditelja ili staratelja ili pravnih zastupnika u vezi sa nezakonitom obradom ličnih podataka djece i da uspostave djelotvorne mehanizme koji omogućavaju djeci da traže ispravku ili brisanje njihovih podataka ako su obrađeni suprotno odredbama domaćih zakona ili kada djeca povuku svoj pristanak. Na zahtjev, relevantni javni i privatni akteri treba da budu obavezni da besplatno

---

²⁴Odjel za proizvodnju dokumenata i publikacija (SPDP), *Smernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju*, Savjet Evrope, 2019, str 22

²⁵Odjel za proizvodnju dokumenata i publikacija (SPDP), *Smernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju*, Savjet Evrope, 2019, str 23

uklanjaju ili brišu takve sadržaje. Države treba da stvore jasan i predvidljiv pravni i regulatorni ambijent koji pomaže preduzećima i drugim zainteresovanim stranama da ispunjavaju svoju obavezu da poštuju prava djeteta u digitalnom okruženju tokom cjelokupnog svog poslovanja. Treba da obezbijede da djeca ili njihovi pravni zastupnici mogu tražiti nadoknadu od počinioca zbog kršenja svojih prava i zlostavljanja. Tamo gdje je to prikladno, treba razmotriti uspostavljanje sredstava za obezbjeđivanje kompenzacije djeci žrtvama ili mjera ili programa usmjerenih na pružanje terapijske ili druge podrške.

Kada je riječ o digitalnom okruženju, moramo znati da djeci tada pripadaju dodatna prava koja su saama po sebi jedinstvena. Prvo i osnovno je pravo na slobodu izražavanja i informisanja.

Za svako od ovih prava država ima veliki broj uloga ali ćemo sve ovdje fokusirati na pravni okvir. Kod ovog osnovnog prava može se reći da svako ograničavanje prava djeteta na slobodu izražavanja i informisanj u digitalnom okruženju treba biti u skladu sa međunarodnim i evropskim konvencijama k ljudskim pravima i standardima ljudskih prava. Države treba da preduzimaju mjere kako bi obezbjedile da djeca budu informisana o postojećim ograničenjima poput filtriranja sadržaja na način koji odgovara njihovim sposobnostima i naravno da se pruže informacije o odgovarajućim pravnim lijekovima, uključujući uputstva o tome kako kome da se žale, da prijave zlostavljanje ili traže pomoć i savjete.

Sledeće pravo je učešće, pravo na igru i okupljanje i udruživanje. Ovdje je bitno naglasiti da države treba da preduzmu mjere za zaštite djecu u ostvarivanju njihovih prava na mirno okupljanje i udruživanje u digitalnom okruženju od praćenja i nadzora, bez obzira na to da li ih vrše državni organi direktno ili su u saradnji sa subjektima privatnog sektora. Kada takve mjere ometaju djecu u ostvarivanju njihovih prava, one bi trebale da podležu uslovima i mehanizmima zaštite od zlostavljanja u skladu sa međunarodnim I evropskim konvencijama o ljudskim pravima i standardima ljudskih prava.

Posebno bi trebalo da budu propisane zakonom koji je pristupačan, precizan i jasan. Sledeće pravo je pravo na zaštitu podataka i privatnost. Smatram da ovdje treba zakonom zabraniti profilisanje same djece a to je bilo koji oblik automatske obrade ličnih podataka (to se sastoji od primjenjivanja “profila” na djetetu). U nekim okolnostima, države bi mogle ukinuti ovo ograničenje ako je u najboljem interesu djeteta ili ako je prisutan javni interes koji preovladava.

Pravo na zaštitu i sigurnost i pravo na obrazovanje su prava djeteta koja nemaju dobro definisan pravni okvir za zaštitu prava djeteta.

PRAVNI OKVIR REGULISAN PORODIČNIM ZAKONOM

Kada govorimo o pravnom okviru odnosno o pravnoj regulativi koja bi nam služila kako bi smo precizirali odnos između djeteta i zaštite koja se mora pružiti kada su pitanju njegova prava, interes i dobrobit, neopohodno je pomenuti Porodični zakon Crne Gore.

Prema zakonu djetetom se smatra svako lice do navršenih 18 godina života. Prava djeteta su nedjeljiva, uzajamno povezana i cjelovito se ostvaruju.²⁶ Prava djeteta se moraju poštovati i unapredjivati, a tu dužnost ima država kao i preuzimanje potrebne mjere za zaštitu prava djeteta od zlostavljanja, zanemarivanja, eksploatacije i diskriminacije. Organ starateljstva odnosno centar za socijalni rad se mora obavijestiti o povredi prava djeteta i svako lice snosi tu dužnost. U ostvarivanju, zaštiti i unapređenju prava djeteta nadležni organi, javne službe, ustanove kao i pojedinci dužni su da međusobno sarađuju.

Ovim se zakonom zabranjuje posredna i neposredna diskriminacija grupe djece ili djeteta, njihovih roditelja, hranitelja, staratelja, usvojitelja, članova porodice djeteta i bliskih lica tom djetetu, koja se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnog pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, jeziku, vjeri, odnosu sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, polu, političkom mišljenju, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, zdravstvenom stanju, invaliditetu, imovinskom stanju, starosnoj dobi, bračnom ili porodičnom stanju, političkoj partiji, pripadnosti grupi kao i na ličnim svojstvima tog djeteta i njegovih roditelja, staratelja, članova porodice i bliskih lica.

Takođe, želim naglasiti da se ne smatraju diskriminacijom mjere koje se uvode zbog postizanja zaštite, pune ravnopravnosti i napretka djece ili grupe djece koja su u neravnopravnom položaju. Ljudi su dužni da se vode najboljim interesima djece u svim aktivnostima koje se direktno ili indirektno tiču djeteta. Najbolji interes djece utvrđuje se na osnovu njihovih prava, mišljenja i želja, uzrasta, sposobnosti, potrebe zaštite zdravlja djeteta i života, potrebe kreiranja bezbjednosti za dijete, potrebe razvoja djeteta u fizičkom, obrazovnom i emocionalnom smislu kao i socijalnom.

---

²⁶ Porodični zakon Crne Gore, Sl. list RCG, br. 1/2007, Vlada CG

PRAVNI LJEKOVI KAO INSTRUMENTI ZA ZAŠTITU PRAVA DJECE

Svaka država treba da obezbjedi djelotvorno sprovođenje svojih obaveza prema članovima Evropske konvencije o ljudskim pravima kao i drugim međunarodnim i evropskim instrumentima o ljudskim pravima, kako bi ostvarivale pravo djeteta na pravni lijek kada su njegova ljudska prava i slobode ugrožene u digitalnom okruženju. Ovdje se vodi računa o obezbjeđivanju dostupnih, pristupačnih i finansijski prihvatljivih metoda koje su prilagođene djeci i ona zajedno sa njihovim roditeljima ili zakonskim zastupnicima mogu podnositi žalbu ili tražiti pravnu zaštitu.

Od vrste povrede prava djelotvorni pravni lijek može biti odgovor, upit, objašnjenje, postupak, ispravku, uklanjanje nezakonitog sadržaja, naknadu štete, izvinjenje i drugo. Takođe kada govorimo o zemljama, naglasak je na države članice koje trebaju dobro da osiguraju da svi imaju pristup sudovima ili sudsko preispitivanje pravnih lijekova i drugih postupaka, u skladu sa principima koje su postavljeni u Smjernicama Komiteta ministra Savjeta Evrope o pravdi prilagođenoj djeci. Uz ovo djeci se treba obezbjediti i njihovim roditeljima ili zakonskim predstavnicima nesudske mehanizme, administrativna ili druga sredstva kako bi našli pravni lijek poput ombudsmana za djecu i druge nacionalne institucije za ljudska prava i tijela za zaštitu podataka. Nužno je redovno provjeravati i ispitati djelotvornost, adekvatnost i dostupnost tih mehanizama za rješavanje slučaja kršenja ili zloupotrebe prava djece.

OSNOVA PRAVNOG OKVIRA ZA ZAŠTITU PRAVA DJECE

Prava djeteta su utvrđena u Konvenciji o pravima djeteta UN i ona su sastavni dio opštih ljudskih prava i sloboda čovjeka.²⁷ Ova konvencija sadrži univerzalne principe na osnovu kojih države postupaju sa djecom, kako treba da ih štite i takođe postavljeni su standardi za dokumente koji se bave zaštitom djece i unapređenjem njihovoj razvoja.

U konvenciji kao subjekti međunarodnog prava i zaštite djeca se prvi put pojavljuju kao lica koja imaju pravo na svoja ljudska prava. Ovdje je naglašeno da svako pravo je osnovno pravo a ona su :

---

²⁷ Šćepović, Dragana, Dijete, porodični odnosi i socijalni rad, str. 14, FPN u Banja Luci, 2018, naučna knjiga

- Pravo na nediskriminaciju, na ostvarivanju najboljeg interesa djeteta, na mišljenje i uvažavanje mišljenja, na život, na opstanak i razvoj, pravo na zdravu životnu sredinu, pravo na dostojanstvo, pravo na lični i porodični identitet, na čuvanje identiteta, na privatnost, na slobodu izražavanja, na slobodu udruživanja.
- Pravo na slobodu mišljenja, vjeroispovijesti, savjesti, pravo na pristup informacijama, pravo na zaštitu od nasilja, pravo na oporavak i reintegraciju, pravo na život u porodici i održavanje ličnog kontakta sa članovima, pravo na zdravstvenu zaštitu. Ako je dijete smješteno van kuće npr. u domu, hraniteljskoj porodici ili kod staratelja dobija pravku a zbrinjavanje, napredak, pravo na provjeru smještaja. Zatim, pravo na informacije o zdravlju djeteta, pravo na mišljenje i preduzimanje zdravstvene mjere. Na samostalan prestanak na medicinsku mjeru, na privatnost/povjerljivost podataka o zdravlju, pravo na životni standard, na soc. Zaštitu i njenom pristupu, na obrazovanje, odmor/igu/slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti.
- Ostala prava koja se regulišu zakonima ili Ombudsmanom vezano za djecu stranih državljana, djecu izbjeglih lica, azilanata, pripadnika rasne manjine, za djecu koja su uključena u život i rad na ulicu i prava vezana za rad, zaštitu od eksploatacije i prava za djecu sa smetnjama i invaliditetom.

Sva prava su međusobno povezana, ona se ne daju djeci već im pripadaju i nije ih moguće oduzeti, a ne mogu se ni rangirati po važnosti. Pored Konvencije UN, rekli smo da se prava djece štite i drugim međunarodnim ugovorima poput Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i Evropskog konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Konvencija je po pravnoj snazi međunarodni ugovor koji je iznad domaćeg prava jedne zemlje, a to znači da njene odredbe trebaju uvijek da se direktno primjenjuju u zaštiti interesa i prava djece.

Nacionalno zakonodavstvo mora se uskladiti sa njom a svaka zemlja ima zadatak da prate prva svog Ustava koja proizilaze iz Konvencije i da prate odredbe zakona kojima se određuju prava i njihovo ostvarivanje. Zemlje u regionu dužne su da posredstvom nadležnih organa preduzmu sve potrebne mjere za zaštitu djece od svakog oblika zanemarivanja, zlostavljanja i važno je da su i prava i dužnosti djece, lica koja se brinu o njima, kao i organizacijama, organima i ustanovama čvrsto utemeljeni.

ZAKLJUČAK

Dati tačnu definiciju djeteta i djetinjstva nije moguće jer se ti pojmovi mijenjaju kroz vrijeme, kroz kulture i društva dobijajući nove forme koje psiholozi i sociolozi nekad prihvate a nekada ne. Oni zavise od toga kako ih sama djeca definišu, u kojoj sredini su ta djeca živjela, koje su vještine stekli, da li su se razvili kao jedinke ili će u doba adolescencije imati unutrašnje barijere. Ko su im uzori? Kojim vrijednostima su naučeni? Oba pojma su jedinstvena jer na njih svako dijete gleda drugačije i za svakog je to skup iskustava kroz koja se mora proći a rezultat toga je jedinstven temperament, karakter, ličnost kao i njene crte. Ustanovljavanje Zaštinika prava djeteta kao samostalnog i nezavisnog državnog organa bi pozitivno uticalo na zaštitu dječijih prava. On uvijek komunicira sa Vladom i Skupštinom kao njegovi nadređeni i nudi širok spektar usluga zajednici.

LITERATURA

1. <https://www.thefreedictionary.com/child>
2. <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text-childrens-version>
3. Children and Young Persons Act". Singapore Statutes Online.
4. "Proposal to lower the Age of Contractual Capacity from 21 years to 18 years, and the Civil Law (Amendment) Bill". Singapore: Ministry of Law
5. "8 U.S. Code § 1101 - Definitions". LII / Legal Information Institute.
6. Child Developmental Milestones by Age". Gold Learners. Gold Learners
7. <https://www.choc.org/primary-care/ages-stages/>
8. <https://www.pedijatrijatodorovic.com teme/27-psihomotorni-razvoj-deteta-u-prvoj-godini-zivota>
9. "People don't become 'adults' until their 30s, say scientists". BBC. 19 March 2019.
10. "Why Children Need Play | Scholastic". www.scholastic.com.

11. "Rachel K. Jones and April Brayfield, Life's greatest joy?: European attitudes toward the centrality of children. *Social Forces*, Vol. 75, No. 4, Jun 1997. 1,239-69 pp. Chapel Hill, North Carolina". [Popindex.princeton.edu](http://popindex.princeton.edu).
12. UNICEF. 2010. *The State of the World's Children Report, Special Edition*. New York, UNICEF
13. Shannon, M.P., Lonigan, C.J., Finch, A.J. and Taylor, C M. 1994. Children exposed to disaster: I. Epidemiology of post-traumatic symptoms and symptom profiles. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, Vol. 33, pp. 80–93.
14. Marope, P.T.M.; Kaga, Y. (2015). *Investing against Evidence: The Global State of Early Childhood Care and Education (PDF)*. Paris, UNESCO. pp. 118–125. ISBN 978-92-3-100113-0.
15. Fikadu Satena. "Juvenile courts". Law.jrank.org
16. Yun, Seira (2014). "Breaking Imaginary Barriers: Obligations of Armed Non-State Actors Under General Human Rights Law – The Case of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child". *Journal of International Humanitarian Legal Studies*. 5 (1–2): 213–257. doi:10.1163/18781527-00501008. SSRN 2556825.
17. <http://blog.animaplus.rs/2019/03/pijazeova-teorija-intelektualnog.html>
18. Anđelka Milić, *Sociologija porodice*, Beograd, 2001, str 153
19. Ibid., str 154 i 157
20. Martin Segalan, *Sociologija porodice*, Clio, 2009, str 156
21. Centar za građansko obrazovanje, *Kratki vodič kroz zakonodavni i institucionalni okvir zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori*, Podgorica, 2015, str 70 i 71
22. Odjel za proizvodnju dokumenata i publikacija (SPDP), *Smernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju*, Savjet Evrope, 2019, str. 22 i 23
23. *Porodični zakon Crne Gore*, Sl. list RCG, br. 1/2007, Vlada CG
24. Šćepović, Dragana, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, str. 14, FPN u Banja Luci, 2018, naučna knjiga

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

SEMINARSKI RAD
PRAVA I DUŽNOSTI RODITELJA

Mentor:

Prof.dr. Čedo Veljić

Studenti:

Idrizović Emina 71/18

Stanković Adela 78/18

Podgorica, oktobar 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. POJAM RODITELJSKOG PRAVA	4
2. DUŽNOSTI I PRAVA RODITELJA	5
3. SADRŽINA RODITELJSKOG PRAVA	6
3.1 Čuvanje i podizanje djeteta	6
3.2 Vaspitanje djeteta	6
3.3 Obrazovanje djeteta	7
3.4 Zastupanje djeteta	7
3.5 Izdržavanje djeteta	8
3.6 Upravljanje i raspolaganje imovinom djeteta	8
4. PRODUŽENJE RODITELJSKOG PRAVA	8
4.1 Razlozi za produženje roditeljskog prava	8
4.2 Presanak vršenja produženog roditeljskog prava	9
5. OGRANIČENJE RODITELJSKOG PRAVA	9
5.1 Razlozi za ograničenje roditeljskog prava	9
5.2 Prestanak ograničenja roditeljskog prava	10
5.3 Oduzimanje djece od roditelja	10
6. LIŠENJE RODITELJSKOG PRAVA	10
6.1 Razlozi za lišavanje roditeljskog prava	11
6.2 Vraćanje roditeljskog prava	11
7. PRESTANAK RODITELJSKOG PRAVA	11
ZAKLJUČAK	12
LITERATURA	13

UVOD

Ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da je glavni cilj ljudske vrste potomstvo, odnosno produženje vrste, onda je i normalna činjenica da se kod roditelja javljaju i određena prava i dužnosti, briga o djeci, kao i zadovoljavanje njihovih potreba.

Međim, u odnosu između djece i roditelja se pored tih prirodnih obaveza javlja i vještačka, odnosno zakonska i pravna strana kojom se regulišu odnosi, prava i obaveze između roditelja i djece. Upravo se u ovom radu bavimo roditeljskim pravom, odnosno pravima i obavezama roditelja prema djeci.

1. POJAM RODITELJSKOG PRAVA

Sva prava i dužnosti roditelja prema djeci se nazivaju jednim imenom - roditeljsko pravo.

Konvencija o pravima djeteta, koja utvrđuje prava djeteta, utvrđuje i da roditelji i druga lica koji su odgovorna za dijete imaju obavezu i odgovornost da u okviru svojih sposobnosti i finansijskih mogućnosti obezbijede životne uslove koji su djeci potrebni za njihov razvoj.¹ Dakle, roditeljsko pravo nije, kao što je već rečeno ustanovljeno u interesu roditelja.²

Prava i obaveze između roditelja i djece u Crnoj Gori su uređena Porodičnim zakonom Crne Gore. Na osnovu člana 6, prava i dužnosti roditelja i drugih srodnika prema djeci, kao i prava i dužnosti djece prema roditeljima i srođnicima jednaka su, bez obzira da li su djeca rođena u braku ili van braka.³

Roditeljsko pravo pripada i ocu i majci zajedno, koji se ovog prava ne mogu odreći i koji vrše svoje pravo sporazumno.

Roditelji imaju ista prava i dužnosti prema zajedničkoj djeci, oni vrše ova prava u skladu sa interesima djece i društvene zajednice. Međutim, ukoliko jedan roditelj iz nekog razloga ne može da vrši roditeljsko pravo, onda drugi roditelj samostalno vrši roditeljsko pravo, a ono se može u određenim situacijama, koje nisu u skladu sa najboljim interesom djeteta produžiti, ograničiti, oduzeti, ali i prorodno prestati.

---

¹ Šćepović D, „Dijete, porodični odnosi i socijalni rad“, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka 2018, str.20.

² Đorđević Ž, „Osnovi imovinskog i porodičnog prava“, Savremena administracija, Beograd, 1959, str. 381.

³ Porodični zakon, („Sl. list RCG“, br, 1/2007 i „Sl. list CG“, br. 53/2016 i 76/2020)

2.DUŽNOSTI I PRAVA RODITELJA

Da bi roditelji mogli da vaspitaju svoje dijete da bude koristan člana društva, oni imaju određena prava i dužnosti prema njemu.

Roditeljsko staranje podrazumijeva odgovornosti, dužnosti i prava roditelja, u svrhu zaštite i unapređenja ličnih i imovinskih prava i dobrobiti djeteta i obuhvata čuvanje, podizanje, vaspitanje, obrazovanje, zastupanje, izdržavanje, kao i upravljanje i raspolaganje imovinom djeteta. Roditelji su dužni da roditeljsko staranje vrše u najboljem interesu djeteta, u skladu sa njegovim razvojnim potrebama i mogućnostima.⁴

Dužnosti roditelja imaju pretežni značaj u sadržini roditeljskog prava, jer vršeći svoje dužnosti prema djetetu roditelji ostvaruju i štite njegova prava i interese. Dužnosti roditelja, odnosno prava djeteta koja proizilaze iz roditeljskog prava imaju za cilj da se dijete fizički, moralno i intelektualno osposobi za zdravog, korisnog i uspješnog člana društva.⁵

Prava roditelja, kao sastavni dio pojma roditeljskog prava pripadaju roditeljima kako bi mogli što bolje i efikasnije da izvršavaju svoje dužnosti prema djetetu, kao i da bi mogli isključiti svako treće lice koje bi neovlašćeno pokušalo da preuzme vršenje roditeljskog prava. Prava roditelja nisu, međutim u korelativnom odnosu s dužnostima djeteta.⁶

---

⁴ Ibid, član 69.

⁵ Draškić M, „Porodično pravo“, Službeni glasnik, 2016, str.179.

⁶ Ibid.

3.SADRŽINA RODITELJSKOG PRAVA

Staranje o djetetu obuhvata: čuvanje, podizanje, vaspitavanje, obrazovanje, zastupanje, izdržavanje te upravljanje i raspolaganje imovinom djeteta.⁷

3.1 Čuvanje i podizanje djeteta

Roditelji su dužni da se lično staraju o djetetovom životu i zdravlju.

Ovo je najvažnija dužnost roditelja s obzirom na to da je život djeteta najveća vrijednost, a zdravlje najbitnija činjenica za razvoj djeteta. Roditelji najčešće s ljubavlju i požrtvovanjem kontinuirano preduzimaju raznovrsne mjere i aktivnosti radi podmirenja osnovnih potreba djeteta, od prvog časa njegovog rođenja.⁸

Roditelji su dužni da podmiruju djetetove potrebe za hranom, odjećom, obućom, kao i da ga liječe i njeguju u slučaju bolesti. Čuvanje i podizanje djeteta predstavlja zaštitu djeteta i obezbjeđivanje uslova za rast, razvoj, psihičko i fizičko blagostanje.

3.2 Vaspitanje djeteta

Ovo je jedna od najdelikatnijih dužnosti roditelja usmjerena na duhovni i socijalni razvoj djeteta. Iako na vaspitanje djeteta utiče škola, okruženje, razne organizacije i udruženja, uloga roditelja je od presudne važnosti u vaspitnom procesu.⁹

Kroz vaspitavanje roditelja dijete treba da stekne stavove i modele ponašanja, i koliko će roditeljsko vaspitavanje biti uspješno zavisi od različitih faktora kao što su obrazovanje roditelja, odnosi roditelja, učešće drugih lica, tradicija, običaji, kultura...

---

⁷ Ibid, član 68.

⁸ Korać R, „*Porodično pravo*“, Podgorica, 2011, str. 317.

⁹ Ibid, str.318.

3.3 Obrazovanje djeteta

U Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju (čl.4) se navodi da je osnovno obrazovanje i vaspitanje obavezno za svu djecu uzrasta od šest do petnaest godina života.¹⁰ Na osnovu ovoga se zaključuje da su roditelji dužni da djetetu obezbijede osnovno školovanje.

I pošto je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno roditelji su dužni da preduzimaju mjere da dijete redovno pohađa školu, da vrše nadzor nad redovnim izvršavanjem školskih obaveza, da pomažu da dijete kvalitetno savlada programske sadržaje koje nude obrazovne ustanove, da mu savjetuju izbor vrste sednje škole i da finansijski podrže njegovo dalje stručno usavršavanje.¹¹

3.4 Zastupanje djeteta

Roditelji imaju pravo i dužnost da zastupaju dijete i preduzimaju pravne poslove i radnje u njegovo ime i oni se pojavljuju kao zakonski zastupnici i kao punomoćnici djeteta.

Roditelji kao zakonski zastupnici zastupaju maloljetno dijete i punoljetno dijete nad kojim je produženo roditeljsko pravo u svim pravnim poslovima i u svim postupcima izvan granica poslovne i procesne sposobnosti djeteta.¹²

Ko će vršiti roditeljsko pravo zavisi od toga da li roditelji zajedno, ili samo jedan od roditelja vrši roditeljsko pravo.

Ako oba roditelja vrše roditeljsko pravo onda oni zajednički zastupaju dijete, ali se mogu i dogovoriti da zastupanje vrši jedno od njih.

U slučaju razvoda braka, zastupanje djeteta vrši onaj roditelj kome je dijete povjereno.¹³

---

¹⁰ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju ("Sl.list RCG", br. 64/2002, 49/2007 i "Sl.list CG", br. 45/2010, 40/2011 – dr.zakon, 39/2013 i 47/2017)

¹¹ Ibid, str. 319.

¹² Ibid, str. 320.

¹³ Mladenović M, „Porodica i porodični odnosi”, Rad, Beograd, 1963, str.329.

3.5 Izdržavanje djeteta

Roditelji su dužni da izdržavaju dijete do punoljetstva, a u određenim uslovima i nakon punoljetstva i to je njihova prirodna, pravna i moralna obaveza.

3.6 Upravljanje i raspolaganje imovinom djeteta

Roditelji mogu upravljati imovinom maloljetnog djeteta do njegovog punoljetstva, i u drugim slučajevima koji su predviđeni zakonom.

4. PRODUŽENJE RODITELJSKOG PRAVA

Postoje određene situacije predviđene zakonom kada je moguće produženje roditeljskog prava.

Produženje roditeljskog staranja je vršenje roditeljskih ovlašćenja i dužnosti nakon sticanja punoljetstva djeteta, na osnovu konstitutivne odluke vanparničnog suda¹⁴.

Do produženja roditeljskog prava dolazi kada dijete ni nakon punoljetstva nije u stanju da se samostalno brine o sebi, svojim pravima i interesima. Tada se o njemu i dalje staraju njegovi roditelji, koji su to činili i prije punoljetstva.

4.1 Razlozi za produženje roditeljskog prava

Do produženja roditeljskog prava može doći kada dijete zbog duševne bolesti, smetnji u razvoju, zaostalog duševnog razvoja, tjelesnih mana itd, nije u stanju da se brine o sebi i ne može da stekne poslovnu sposobnost.

---

¹⁴ Đurđević D, „Osnovi porodičnog prava Crne Gore”, CID, Podgorica, 2008, str. 186.

4.2 Presanak vršenja produženog roditeljskog prava

Do pretanka vršenja produženog roditeljskog prava dolazi na osnovu odluke vanparničnog suda.

Ova odluka se donosi kada se uspostavi da je osoba nad kojom je produženo roditeljsko pravo postala sposobna da se samostalno stara o sebi, svojim pravima i interesima.

5.OGRANIČENJE RODITELJSKOG PRAVA

Ograničenje roditeljskog prava je privremeno sudsko oduzimanje jednog ili više roditeljskih prava i dužnosti onom roditelju koji nesavjesno vrši svoje roditeljsko pravo.¹⁵

Dakle, ograničavanje roditeljskog prava je posljedica prvenstveno subjektivnih razloga na strani jednog ili oba roditelja, ili na strani djeteta.

Ograničenje roditeljskog prava može da se odnosi na svu djecu, jedno dijete, kao in a oba ili jednog roditelja. Ovu odluku donosi osnovni sud u vanparničnom postupku.

5.1 Razlozi za ograničenje roditeljskog prava

Do ograničavanja roditeljskog prava dolazi u onim situacijama kada se roditelj/roditelji nesavjesno ponašaju, kada ne vrše svoja prava i dužnosti, zapuštaju vaspitanje djeteta, nemarno upravljaju imovinom djeteta...

Roditelj kojem je ograničeno roditeljsko pravo ima pravo na održavanje ličnih kontakata sa djetetom.

---

¹⁵ Ibid, str.176.

5.2 Prestanak ograničenja roditeljskog prava

Kada prestanu razlozi zbog kojih je ograničeno roditeljsko pravo onda se pokreće postupak za vraćanje oduzetih prava i dužnosti.

5.3 Oduzimanje djece od roditelja

Roditelji imaju dužnosti i prava da se u prvom redu staraju o ličnosti djeteta. Ovaj oblik staranja predstavlja ujedno i njihov najvažniji zadatak. Povreda ovog zadatka može predstavljati razlog za oduzimanje djeteta od roditelja.¹⁶

Ovakva mjera se donosi zbog zaštite najveće vrijednosti svakog bića, a to je zaštita ličnosti.

6.LIŠENJE RODITELJSKOG PRAVA

Lišenje roditeljskog prava je trajno sudsko uskraćivanje roditeljskog prava onom roditelju koji zloupotrebljava svoje roditeljsko pravo ili grubo zanemaruje svoje roditeljske dužnosti.¹⁷

Ovo je najteža porodično-pravna mjera koja se može izreći roditeljima zbog povrede prava i interesa djeteta.

Lišenjem roditeljskog prava prestaju sva prava i dužnosti roditelja prema ličnosti i imovini djeteta, osim obaveze da izdržava dijete.

---

¹⁶ Mladenović M, „Porodično pravo“, Dosije, Beograd, 2003, str.388.

¹⁷ Ibid, str.178.

6.1 Razlozi za lišavanje roditeljskog prava

Roditelj će se lišiti roditeljskog prava ako zlopotrebljava vršenje roditeljskog prava i ako grubo zanemaruje vršenje roditeljskih dužnosti.

Zloupotreba roditeljskog prava postoji kada roditelj fizički, psihički, seksualno i emocionalno zlostavlja dijete, ako prisiljava dijete da teži rad i rad koji šteti zdravlju djeteta. Roditelj će se takođe lišiti roditeljskog prava u slučaju silovanja, pokušaja ubistva i nanošenja tjelesnih povreda.

Grubo zanemarivanje vršenja roditeljskog prava postoji kada roditelj uopšte ne brine o djetetu, smještaju, ishrani, odjeći, obući, ličnoj higijeni djeteta, kada izbjegava kontakt sa djetetom i ne stara se o njemu.

6.2 Vraćanje roditeljskog prava

Sud donosi odluku kojom vraća roditeljsko pravo onda kada prestanu razlozi zbog kojih je donijeta odluka o lišenju roditeljskog prava.

7.PRESTANAK RODITELJSKOG PRAVA

Kada dijete postane sposobno da brine o sebi, svojim pravima i interesima roditeljsko pravo gubi smisao.

Roditeljsko pravo može prestati kada djetete postane punoljetno i poslovno sposobno, kada dođe do potpunog usvojenja i kada umre roditelj ili dijete.

Smrt roditelja ili djeteta predstavlja prirodan način prestanka roditeljskog prava, a ostali su pravni načini.

ZAKLJUČAK

Svi odnosi u porodici, pa tako i odnosi između roditelja i djece su uređeni zakonom., pa tako nadležni organi imaju dužnost da u skladu sa svojim granicama ovlašćenja vrše nadzor nad porodičnim odnosima, kao i da pružaju zaštitu članovima porodice kada im je zaštita potrebna.

Upravo se u ovome ogleda važnost Porodičnog i Roditeljskog prava, koji uređuju prava i dužnosti između članova porodice, kao i odnose između roditelja i djece.

Da bi svako dijete funkcionisalo normalno i imalo normalan život najznačajniji je odnos njihovih roditelja prema njima, naime, roditelji su dužni da ispunjavaju sva svoja prava i dužnosti prema djeci, u suprotnom se javljaju određene privremene ili trajne posljedice, kao što su ograničavanje, lišenje roditeljskog prava i oduzimanje djece od roditelja.

LITERATURA

1. Draškić M, „*Porodično pravo*”, Službeni glasnik, 2016;
2. Đurđević D, „*Osnovi porodičnog prava Crne Gore*”, CID, Podgorica, 2008;
3. Đorđević Ž, „*Osnovi imovinskog i porodičnog prava*”, Savremena administracija, Beograd, 1959;
4. Korać R, „*Porodično pravo*”, Podgorica, 2011;
5. Mladenović M, „*Porodica i porodični odnosi*”, Rad, Beograd, 1963;
6. Mladenović M, „*Porodično pravo*”, Dosije, Beograd, 2003;
7. Porodični zakon, („Sl. list RCG”, br. 1/2007 i “Sl. list CG”, br. 53/2016 i 76/2020);
8. Šćepović D, „*Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*”, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018;
9. Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, („Sl.list RCG”, br. 64/2002, 49/2007 i “Sl.list CG”, br. 45/2010, 40/2011 – dr.zakon, 39/2013 i 47/2017).

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

SEMINARSKI RAD

KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA

Studenti:

Andela Đorem 62/18

Vedran Vujisić 64/18

Mentor:

prof. dr Čedo Veljić

Podgorica, oktobar 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
1.Uopšteno o Konvenciji	4
2. Zbog čega je svijet osjetio potrebu da pravno osigura ljudska prava djece?.....	5
2.1.Preteče Konvencije o pravima djeteta	6
3.Struktura i sadržaj konvencije o pravima djeteta	7
3.1 Komitet za prava djeteta - zaštita i nadzor	8
3.2 Obaveze i uloga države u ostvarivanju Konvencije	9
4.Konvencija o pravima djeteta i država Crna Gora	10
5.Konvencija – pravni okvir za zaštitu prava djeteta. Osvrt na stanje u Crnoj Gori.	12
5.1 Zaštita prava djeteta čiji je razvoj ometen porodičnim odnosima	12
5.2 Zaštita najboljeg interesa djeteta	12
5.3 Zaštita djeteta od svih oblika diskriminacije	13
5.4 Pravo djeteta na život, opstanak i razvoj	14
5.5 Pravo djeteta da izrazi svoje mišljenje	14
ZAKLJUČAK	15
LITERATURA.....	16

UVOD

U ovom radu ćemo se baviti Konvencijom o pravima djeteta koja se izdvaja kao dokument naročito značajan za praksu i djelatnost socijalnog rada. Ova Konvencija predstavlja najistaknutiji međunarodni dokument kojim su uobličena i zaštićena prava djeteta.

U radu ćemo dati kratak osvrt na period prije donošenja Konvencije, sa akcentom na to kako je bila uređena oblast dječjih prava u međunarodnim dokumentima. Nakon toga bavićemo se pregledom najvažnijih članova Konvencije uz odgovarajuće, teorijski i podacima potkrijepljene komentare. Završni dio rada će biti posvećen dječjim pravima u Crnoj Gori nakon ratifikacije Konvencije – sa osvrtom na trenutno stanje.

1. Uopšteno o Konvenciji

Potreba da se posebna briga posveti djeci izražena je u Ženevskoj deklaraciji o pravima djeteta iz 1924. godine, kao i u Deklaraciji o pravima djeteta prihvaćenoj od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 20.11.1959. Ova potreba je priznata i u Opštoj deklaraciji o ljudskim pravima, međunarodnom Sporazumu o građanskim i političkim pravima, i u statutima i relevantnim dokumentima specijalizovanih agencija i međunarodnih organizacija koje se brinu za dobrobit djece.¹

Priznajući da u svim zemljama svijeta postoje djeca koja žive u izuzetno teškim uslovima i da toj djeci treba posebna briga i zaštita njihovih prava, 20.11.1989. u Ujedinjenim nacijama usvojena je Konvencija o pravima djeteta.

Konvencija o pravima djeteta predstavlja međunarodni dokument sa najvećim brojem ratifikacija i u svojim odredbama, normira prava djeteta sa jedne strane, a sa druge strane garantuje zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije.

Ovaj dokument priznaje specifične potrebe koje dijete ima, kao i prava koja mu po ovom osnovu pripadaju.²

Vajt (White) kaže: „Konvencija o pravima djeteta sadrži dvije glavne komponente: prvu – proširiti temeljna ljudska prava na djecu i drugo – zaštititi djecu od različitih oblika nasilja i drugih opasnosti.“³

Nijedna država koja je ratifikovala Konvenciju o pravima djeteta ne može da tvrdi da je njen odnos prema pravima tim pravima njena unutrašnja stvar, već je dužna (pod prijetnjom međunarodne odgovornosti) da standarde utvrđene Konvencijom sprovodi u život.

Konvencija jeste revolucionarni dokument iz dva glavna razloga, prvi je što je to međunarodni dokument koga je ratifikovao najveći broj država u istoriji i što je to prvi pravno obavezujući dokument koji se tiče prava djeteta i prepoznaje djecu kao nosioce ljudskih prava.⁴

---

¹ Bećiraj, Asmira, Bakrač Ajna, „*Primjena konvencije o pravima djeteta u Bosni i Hercegovini*“, Pravni vjesnik, god. 30, br. 2, 2014., str. 90.

² Žunić-Cicvarić Jelena, Radovan Cicvarić (priredili), *Prava deteta u obrazovanju*, Užički centar za prava deteta, Užice, 2010, str. 3.

³ op. cit. Bećiraj, Bakrač, str. 90.

Važno je napomenuti da Konvencija o pravima djeteta priznaje prevashodnu, ali ne i isključivu odgovornost roditelja ili staratelja za podizanje i razvoj djeteta. Država se obavezuje da će poštovati odgovornosti, prava i dužnosti roditelja, ali i da će im u tome pružiti odgovarajuću pomoć tako što će, između ostalog, obezbjeđivati razvoj ustanova, kapaciteta i službi za zaštitu djece.⁵

Konvencija o pravima djeteta jeste rezultat razvoja društva i stogodišnjeg promišljanja o djeci, njihovom statusu u društvu i njihovim pravima.

2. Zbog čega je svijet osjetio potrebu da pravno osigura ljudska prava djece?

Istorija odnosa odraslih i djece pokazala je da su mnogi od tih odnosa bili (ili nažalost, još uvijek jesu) poremećeni i na štetu djeteta, poput mnogih primjera fizičkog, emocionalnog i seksualnog zlostavljanja djece.

Takav odnos prema djeci proizilazi, između ostalog i iz shvatanja djeteta kao oblika ljudskog postojanja koji nije jednako vrijedan poput odraslih osoba – vladalo je mišljenje da djeca moraju odrasti kako bi dobila svoja ljudska prava i bila su prepuštena na milost i nemilost samovoljnim odlukama odraslih osoba.

Tako viđenje djeteta, koje je bilo prisutno u istoriji, dijete je svodilo na objekat koji je zbog toga što je objekat, u tuđem „*vlasništvu*„. To vlasništvo bi se moglo posmatrati dvojako:

- *Dugoročno vlasništvo*, dakle vlasništvo svojih roditelja, do punoljetstva i trenutka kada počinje zarađivati za život;
- *Kratkoročno vlasništvo*, kada se dijete nalazi „na čuvanju„ kod ostalih odraslih osoba iz djetetovog okruženja (učitelja, pedagoga, vaspitača itd.).⁶

Svjedoci smo da ni danas nijesu rijetke izjave kao što su: „Ja sam ga rodila, da mu mogu i presuditi“.

---

⁴ Širanović Ana, „Prava djeteta između zaštite odraslih i djetetovog vlastitog mišljenja i djelovanja“, Pedagogijska istraživanja, godina 8, broj 2, 2011. str. 312.

⁵ op. cit. Žunić-Cicvarić, Cicvarić R., str. 3.

⁶ op. cit. Širanović, str. 312.

Djeca su danas, nažalost, izložena različitim opasnostima i djelovanjima koja nepovoljno utiču na njihov normalan razvoj i odrastanje. Djeca su žrtve rata i nasilja, rasne diskriminacije, agresije i drugih oblika povrede njihovih prava.

2.1. Preteče Konvencije o pravima djeteta

Prije donošenja Konvencije o pravima djeteta imali smo nekoliko nagovještaja i svijetlih tačaka koje bacale svjetlo ka prepoznavanju i zaštiti prava djece.

Radikalan stav *Elen Kej (Ellen Key)* je na prelazu iz XIX u XX vijek da dijete ima pravo izabrati svoje roditelje je nesumnjivo bio jedan od nagovještaja procesa oslobađanja djece od čvrste dominacije odraslih.⁷

Njemački pedagog *Berteld Oto (Berteld Otto)* je u istom vremenskom periodu zahtijevao od odraslih da u vaspitanju djece prate njihove putokaze. Na taj način je istakao važnost zadovoljenja dječje radoznalnosti i formulisao bezuslovno pravo djeteta da postavlja pitanja.⁸

Januš Korčak (Janusz Korczak), poljsko – jevrejski pedijatar, je 1924. godine, sastavio svoj proglas o pravima djeteta (koji nikada nije dovršen). Njegove definicije prava djeteta su prilično kontroverzne i mogu se podijeliti u tri ključna prava:

- *Pravo na umiranje;*
- *Pravo na život u sadašnjici i za sadašnjicu;*
- *Pravo djeteta da bude ono što jeste.*⁹

Za razliku od formulacija u kasnijim dokumentima, koje se sadržajno tiču zaštite prava djece, Korčakova prava djeteta izričito potvrđuju djetetovu slobodu izbora. Nastojanje da se pronade ravnoteža između brige i zaštite djeteta i zahtjeva da se djetetu omogući sloboda samostalnog djelovanja bila je prisutna već u počecima promišljanja o pravima djeteta.¹⁰

Eglatin Džeb (Englantyne Jebb) britanska aktivistkinja i osnivačica izuzetno značajne međunarodne organizacije za zaštitu prava djece, *Save the Children*, bila je zabrinuta zbog

---

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

velikog broja gladne djece u svijetu. Zbog svega navedenog, ona 1924. godine piše proglas o pravima djeteta koji je Liga naroda iste godine i usvojila, a koji je kasnije poslužio i bio osnova pri izradi prvog dokumenta o pravima djeteta pod okriljem Ujedinjenih nacija.¹¹

3.Struktura i sadržaj konvencije o pravima djeteta

Konvencija je sačinjena od preambule i tri dijela.

U preambuli su sadržani osnovni principi i načela Ujedinjenih nacija iz oblasti prava djeteta. Preambulom se potvrđuje da su djeca osjetljiva kategorija, zbog čega im je potrebna posebna zaštita i briga.

Prvi dio Konvencije sadrži katalog prava koja se priznaju djetetu, ali i nekoliko odredbi kojima se stranama ugovornicama (državama članicama) nalaže preduzimanje svih mjera za ostvarivanje prava iz Konvencije i poštovanje najviših standarda u ovoj oblasti, kako na međunarodnom, tako i na nacionalnom nivou.¹²

Drugim dijelom Konvencije su razrađene obaveze država članica. Takođe, uređen je i rad Komiteta za prava djeteta, koji predstavlja nadzorno tijelo;

Treći dio reguliše pitanja potpisivanja, ratifikacije, pristupanja, stupanja na snagu, stavljanja rezervi, izmjena, otkazivanja i deponovanja ovog međunarodnog ugovora.¹³

Prava iz Konvencije se klasifikuju na razne načine, u cilju lakšeg informisanja o pravima i primjeni tih prava.

Komitet za prava djeteta je usvojio posebnu klasifikaciju pomoću koje bi se državama olakšalo izvještavanje o sprovođenju preuzetih obaveza iz Konvencije;

Komitet izdvaja: definiciju djeteta, osnovne principe, građanska i politička prava, porodičnu sredinu i alternativnu brigu o djetetu, prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, prava na

---

¹¹ Ibid.

¹² Vidović Stanislava, Dejanović Vesna, *Vršnjačka medijacija – od svađe slađe*, Kancelarija njemačke agencije za tehničku saradnju – GTZ, Beograd, 2003, str. 4.

¹³ Ibid.

obrazovanje, slobodno vrijeme, rekreaciju i kulturne aktivnosti, kao i prava djeteta koje se nalazi u posebnim situacijama.¹⁴

Bez obzira na podjele, značajno je istaći da su prava nedjeljiva. Takođe, važno je naglasiti da ne postoji hijerarhija prava po važnosti.

Uz konstataciju da ne postoji hijerarhija prava ide, samo naizgled kontradiktorno, izdvajanje četiri prava i njihovo podizanje na nivo principa bez čijeg ostvarenja nije moguće obezbijediti uživanje ostalih prava. To su:

- *nediskriminacija* (član 2) - sva prava primenjuju se na svu djecu bez diskriminacije;
- *najbolji interesi djeteta* (član 3) - svi postupci koji se tiču djeteta preduzimaće se u skladu s njegovim najboljim interesima;
- *život, opstanak i razvoj* (član 6) - svako dijete ima neotuđivo pravo na život, a država ima obavezu da obiježbedi njegov opstanak i razvoj;
- *participacija* (član 12) - dijete ima pravo na slobodno izražavanje sopstvenog mišljenja i pravo da se njegovo mišljenje uzme u obzir u svim stvarima i postupcima koji ga se tiču.¹⁵

3.1 Komitet za prava djeteta - zaštita i nadzor

Kako bi se u zemljama članicama obezbijedilo praćenje primjene Konvencije o pravima djeteta, formirano je posebno nadzorno tijelo – Komitet za prava djeteta, sa sjedištem u Ženevi.

To je organ koji čini 18 nezavisnih stručnjaka. Njihov zadatak je da prate:

- *usklađenost nacionalnih zakonodavstava u oblasti zaštite djeteta sa odredbama iz Konvencije;*
- *sprovođenje prava;*
- *stanje u praksi uživanja prava djeteta.*¹⁶

---

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid. str. 5.

¹⁶ Ibid. str. 6.

Ove podatke Komitet dobija putem izvještaja, koji države članice dostavljaju Komitetu na svakih pet godina. Komitet svoja saznanja može upotpuniti pomoću *alternativnih izvještaja*, koje dobija od UNICEF-a i drugih nadležnih tijela. Ukoliko se uoče određene nepravilnosti ili je izvještaj nepotpun, od države se zahtijeva da pruži dodatna pismena pojašnjenja, nakon čega se vlada poziva da brani svoj izvještaj pred Komitetom.

3.2 Obaveze i uloga države u ostvarivanju Konvencije

Činom ratifikacije država preuzima obavezu da preduzme sve potrebne zakonodavne, administrativne i ostale mjere za ostvarivanje prava priznatih Konvencijom.¹⁷

Države se obavezuju i da će koristiti sva svoja raspoloživa sredstva, kao i da će sa odredbama Konvencije upoznati i djecu i odrasle. U najvećem broju država najznačajniju ulogu u ostvarivanju prava djeteta imaju nadležna ministarstva i pravosudni organi. Još jedna izuzetno važna institucija je Ombudsman, odnosno zaštitnik ljudskih prava i sloboda.

Takođe, značajno je napomenuti ulogu nevladinih organizacija, jer ni najorganizovanije države ne mogu uvijek biti garant za ostvarivanje prava djeteta. Nevladine organizacije su od najvećeg značaja jer, u nekim zemljama, mogu braniti prava djeteta preduzimajući radnje pred administrativnim i sudskim organima.

Nerijetko se aktivnosti civilnog sektora vide i kao pomoć i "dopuna" državi tamo gdje ona nije u mogućnosti (iz raznih razloga) da odgovori u potpunosti svojim obavezama (npr. aktivnosti usmjerene na osnaživanje i integraciju posebno osjetljivih grupa kao što su: djeca sa teškoćama u razvoju, socijalno ugroženi, pripadnici manjina, programi socijalne rehabilitacije djece koja su u sukobu sa zakonom itd.¹⁸

Uz to, nevladne organizacije predstavljaju „kontrolne mehanizme” jer podstiču državu ili pomažu u pronalasku boljih rješenja kako bi se obezbijedilo poštovanje prava djeteta.

Veliku ulogu u zaštiti prava djeteta imaju i: mediji, komercijalni sektor i odrasli.

---

¹⁷ Ibid. str. 7.

¹⁸ Ibid. str. 8.

Mediji imaju ulogu i u zaštiti i u promociji prava djeteta usljed mogućnosti da pokrenu javnost. Takođe, imaju uticaj na vlast, kako bi obezbijedili brže reagovanje države u pojedinim situacijama.

Komercijalni sektor može da ima istaknutu ulogu u zaštiti prava djeteta, naročito u bogatijim zemljama. Koliko god da upravo ovaj sektor može ponekad biti odgovoran za kršenje prava djeteta (npr. uništavanje zdrave životne sredine, zloupotreba dječjeg rada) ima situacija kada se on može neposredno uključiti u kampanje zaštite tih prava.¹⁹

Odrasli imaju posebno mjesto u ostvarivanju prava djeteta zbog svojih profesionalnih uloga. Ovo se prvenstveno odnosi na zaposlene u sistemu obrazovanja, zdravstvu i socijalnom sistemu.

Savremeno demokratsko društvo podrazumijeva odgovornost svih pojedinaca u ostvarivanju ljudskih, a time i prava djeteta. Svaki građanin nosi odgovornost za ostvarivanje i unaprjeđenje ljudskih (dječjih) prava, tako što zalaganjem za ostvarivanje svojih prava neće ugrožavati druge u uživanju istih ili drugih prava.²⁰

4. Konvencija o pravima djeteta i država Crna Gora

U okviru pravnog sistema Crne Gore, samo Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Porodični zakon eksplicitno definišu pojam djeteta u skladu s Konvencijom UN o pravima djeteta: „Dijete je lice do navršene 18. godine života.“

Dječja prava su priznata kroz međunarodne sporazume, na međunarodnom nivou. Savezna republika Jugoslavija (SRJ) je ratifikovala konvenciju 2001. godine, a nakon proglašenja nezavisnosti, Crna Gora 2006. godine ratifikuje Konvenciju o pravima djeteta, donesenu u okviru Ujedinjenih nacija.²¹

---

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Petrović Katarina, Blašković Tatjana, „Pravo deteta na identitet“, Trendovi u poslovanju, godina 2, br. 3, 2014.

Konvencijom je zagarantovana zaštita svakog djeteta. Takođe, uspostavljeni su standardi za obrazovanje, socijalnu i dječju zaštitu, kao i pravo djece da se čuje njihov glas kada je u pitanju donošenje odluka koje su od ključnog značaja za njih.

Pored Konvencije o pravima djeteta, Crna Gora je potpisala i ratifikovala i druge značajne konvencije, koje se direktno ili indirektno odnose na djecu. U pitanju su Konvencija o eliminaciji svih formi diskriminacije žena (CEDAW) i Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom (CRPD).

Od 2004. godine u Crnoj Gori se definiše i sprovodi nacionalni strateški okvir za djecu. Prvi Nacionalni plan akcije za djecu (NPAD 2004–2010) usvojen je 2004, a drugi 2013. godine (NPAD 2013–2017). Vlada Crne Gore je 2009. godine konstituisala Savjet za prava djeteta kao međusektorsko koordinaciono tijelo za praćenje izvršenja obaveza države proisteklih iz Konvencije UN o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na prava djeteta i NPAD.²²

U periodu od 2010. godine Crna Gora je donijela niz zakona, odnosno izvršila je izmjenu i dopunu zakona, kako bi unutrašnje zakonodavstvo uskladila sa međunarodnim standardima i usvojenim dokumentima. U pitanju su sledeći zakoni:

1. Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku;
2. Izmijenjeni i dopunjeni Krivični zakonik;
3. Nova zakonska rješenja u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti;
  - U izmijenjenom i dopunjenom Porodičnom zakonu najznačajnije novine su: operacionalizacija i konkretizacija opšteg interesa djeteta;
  - uvođenje lica za podršku;
  - definicija djeteta koja je kompatibilna definiciji djeteta u Konvenciji UN o pravima djeteta i
  - uvođenje eksplicitne zabrane fizičkog kažnjavanja djece;
4. Zakon o zabrani diskriminacije;
5. Zakon o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom;

---

²² Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2019: *Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023*, Vlada Crne Gore, Podgorica, str. 8.

6. Od zakona koji se odnose na sektor zdravlja, za strategiju ostvarivanja prava djeteta relevantni su Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o zdravstvenom osiguranju i Zakon o pravima pacijenata;
7. Zakon o potvrđivanju Trećeg fakultativnog protokola o komunikacijskim procedurama uz Konvenciju o pravima djeteta;
8. Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine.²³

5. Konvencija – pravni okvir za zaštitu prava djeteta. Osvrt na stanje u Crnoj Gori.

5.1 Zaštita prava djeteta čiji je razvoj ometen porodičnim odnosima

Zaštita prava djeteta čiji je razvoj ometen porodičnim odnosima zasniva se na odredbama Konvencije, od kojih se kao posebno značajne mogu istaći sljedeće:

- u svim aktivnostima prema djetetu država treba da se rukovodi principom najboljeg interesa djeteta;
- dijete ima pravo da živi sa svojim roditeljima i da se ne odvaja od njih;
- država je dužna da pomogne roditeljima u obavljanju njihove funkcije;
- postoji obaveza nadležnih institucija da poštuju odgovornosti, prava i dužnosti roditelja, kao i drugih osoba koje su odgovorne za dijete;
- u slučaju kada je ugrožena sigurnost djeteta u porodici, država je dužna da zaštiti dijete, kao i da, prilikom izbora mjera zaštite, u situacijama kada se dijete mora izdvojiti iz porodice, prednost da porodičnim oblicima zbrinjavanja.²⁴

5.2 Zaštita najboljeg interesa djeteta

Pravo na najbolji interes djeteta (član 3) predstavlja jedan od osnovnih principa Konvencije o pravima djeteta. Zadatak države je da obezbijedi da interes djeteta uvijek bude presudan.

---

²³ Ibid. str. 13.

²⁴ Šćepović Dragana, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018, str. 16.

Prilikom utvrđivanja najboljeg interesa djeteta u obzir se uzimaju sve specifičnosti koje su karakteristične za dijete u određenoj situaciji. Prilikom utvrđivanja najboljeg interesa djeteta, u obzir se uzima mišljenje djeteta.²⁵

Kada je riječ o Crnoj Gori, ostvaren je značajan napredak vezan za integraciju koncepta *najboljeg interesa djeteta* u naše zakonodavstvo. „*Pozitivan primjer predstavljaju izmjene i dopune Porodičnog zakona koje se odnose na postupanje suda u slučajevima koji se tiču djeteta. Naime, uzimajući u obzir sve okolnosti i opravdane interese svih učesnika postupka, sud pri donošenju odluke prvenstveno vodi računa o tome da ona u najvećoj mjeri doprinese ostvarivanju najboljeg interesa djeteta.*“²⁶

5.3 Zaštita djeteta od svih oblika diskriminacije

Diskriminacija djece postoji i manifestuje se na više nivoa: nejednakost među djecom – neka djeca se tretiraju kao posebna, a ne bi trebalo da bude tako; neravnopravnost u školi – ocjenjuje se ne samo znanje, već i finansijski i društveni položaj; nacionalne podjele; diskriminacija na socijalnoj, odnosno materijalnoj osnovi; diskriminacija na vjerskoj osnovi; nepoštovanje različitosti i omalovažavanje drugačijih (siromašne djece, djece sa smetnjama, djece Roma i Egipćana, djece koja su „super“ đaci, djece koja su „loši“ đaci i sl.); izbjegavanje druga/drugarice zbog nečega na što ne može da utiče; homofobično ponašanje itd.²⁷

Princip nediskriminacije (član 2), takođe predstavlja jedan od osnovnih principa Konvencije o pravima djeteta. Kako je zadatak države da preventivno djeluje na svaki vid diskriminacije, tako i Ustav Crne Gore zabranjuje diskriminaciju po bilo kom osnovu. „*Osim toga, on propisuje načelo afirmativne akcije koja treba da stvori uslove za ostvarivanje ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju.*”²⁸

---

²⁵ Ibid. str. 19.

²⁶ op. cit. *Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023*, str. 19.

²⁷ Ibid. str. 17.

²⁸ Ibid. str. 18.

5.4 Pravo djeteta na život, opstanak i razvoj

Još jedan od osnovnih principa Konvencije jeste pravo na život, opstanak i razvoj. „Član 6, po kome svako dijete ima neotuđivo pravo na život, a država treba da obezbijedi njegov opstanak i razvoj, predstavlja osnovu za sve druge razvojne principe i članove Konvencije.”²⁹

Obaveza roditelja je da djetetu obezbijedi pravo na razvoj, a uloga države, sa druge strane je da pruži podršku i pomoć roditeljima prilikom ostvarivanja ovog prava.

5.5 Pravo djeteta da izrazi svoje mišljenje

Prema članu 12. Konvencije o pravima djeteta, dijete ima pravo da slobodno izrazi svoje mišljenje u svim situacijama i postupcima koji ga se tiču, kao i pravo da se njihovo mišljenje uvaži, odnosno da se uzme u obzir prilikom izbora mjera i oblika zaštite.³⁰

Dijete ima pravo da participira u donošenju odluka koje su od presudnog značaja za njegov život, ali to ne znači da dijete samostalno donosi odluke, već njegova uključenost zavisi od zrelosti i uzrasta.

Kada je u pitanju poštovanje ovog principa, djeca u Crnoj Gori smatraju da njihovo mišljenje nije u dovoljnoj mjeri uvaženo, a da nadležne institucije nijesu zainteresovane za njihove potrebe. Uvažavanje mišljenja djeteta je inkorporirano u više zakona naše države.

U Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti Crne Gore propisana je obaveza informisanja djeteta o svemu što je značajno za utvrđivanje njegovih potreba i ostvarivanje prava, s posebnim akcentom na uključivanje djeteta u kreiranje, izbor i korišćenje prava i usluga socijalne i dječje zaštite. Izmjenama i dopunama Porodičnog zakona (2016) propisana je obaveza suda da omogući djetetu da izrazi svoje mišljenje, ako ono to želi.³¹

---

²⁹ op. cit. Šćepović, str. 18.

³⁰ Ibid. str. 19.

³¹ op. cit. Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023, str. 20.

ZAKLJUČAK

Nažalost, bez obzira na to što međunarodni dokumenti svojim odredbama promovišu prava djece i načine njihove zaštite, činjenica je da postoje ogromni propusti u implementaciji istih, tako da, takve odredbe ostaju u najvećem broju slučajeva samo slovo na papiru.

Kao što je rekla Ana Pešikan: *„Nije dovoljno napisati Konvencije i deklaracije, potpisati i ratifikovati međunarodna dokumenta, pretočiti ih u zakone, već se mora naći način kako da se dječja i ljudska prava pretoče u svakodnevni život, u realne odnose, da ne bi bili "papirni" koncept već način međusobnog odnošenja. A obrazovanje je pravi metod za "oživljavanje" ovog koncepta.“*³²

Nadamo se da će Crna Gora budućim nacionalnim dokumentom za ostvarivanje prava djeteta uspjeti da sprovede sve preporuke koje je uputio Komitet UN za prava djeteta, a da će sve to u krajnjem voditi ka promociji prava djece, efikasnijim načinima zaštite njihovih prava i u krajnjem napretku Crne Gore na putu za članstvo u Evropskoj uniji.

---

³² op. cit. Žunić-Cicvarić, Cicvarić R, str. 1.

LITERATURA

1. Bećiraj, Asmira, Bakrač Ajna, „*Primjena konvencije o pravima djeteta u Bosni i Hercegovini*”, Pravni vjesnik, god. 30, br. 2, 2014.
2. Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2019: *Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023*, Vlada Crne Gore, Podgorica
3. Petrović Katarina, Blašković Tatjana, „*Pravo deteta na identitet*”, Trendovi u poslovanju, godina 2, br. 3, 2014.
4. Šćepović Dragana, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018.
5. Širanović Ana, „*Prava djeteta između zaštite odraslih i djetetovog vlastitog mišljenja i djelovanja*”, Pedagogijska istraživanja, godina 8, broj 2, 2011.
6. Ujedinjene nacije: *Konvencija o pravima djeteta*, prevod Jugoslovenskog centra za prava djeteta
7. Vidović Stanislava, Dejanović Vesna, *Vršnjačka medijacija – od svađe slađe*, Kancelarija njemačke agencije za tehničku saradnju – GTZ, Beograd, 2003.
8. Žunić-Cicvarić Jelena, Radovan Cicvarić (priredili), *Prava deteta u obrazovanju*, Užički centar za prava deteta, Užice, 2010.

Univerzitet Crne Gore

Fakultet političkih nauka

Studijski program: Socijalni rad i socijalna politika

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

**PORODIČNI ODNOSI I SOCIJALNI, EMOCIONALNI,
KOGNITIVNI RAZVOJ DJETETA**

Seminarski rad

Mentor:

Prof. dr Čedo Veljić

Studenti:

Ajla Mušović 114/18

Ina Dizdarević 104/18

Podgorica, oktobar 2020.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. PORODICA I RAZVOJ DJETETA	4
1.1. TEORIJA AFEKTIVNOG VEZIVANJA.....	4
1.2. TEORIJA RODITELJSKOG PRIHVATNJA ILI ODBIJANJA.....	5
1.3. TEORIJA VASPITNOG STILA RODITELJA	5
2. PORODIČNI ODNOSI I SOCIJALNI RAZVOJ DJETETA.....	6
3. PORODIČNI ODNOSI I EMOCIONALNI RAZVOJ DJETETA.....	8
3.1. FAZE EMOCIONALNOG RAZVOJA.....	10
3.2. KAKO PODSTAKNUTI SOCIJALNO-EMOCIONALNI RAZVOJ DJETETA.....	10
3.3. ISTRAŽIVAČKE PRETPOSTAVKE	11
4. PORODIČNI ODNOSI I KOGNITIVNI RAZVOJ DJETETA	11
4.1. FAKTORI KOJI UTIČU NA RAZVOJ DJETETA	12
ZAKLJUČAK.....	14
LITERATURA	15

UVOD

Predmet istraživanja u ovom radu jesu porodični odnosi, kao i socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj djeteta. U prvom dijelu ovog rada fokus će biti na porodici, kao i porodičnim odnosima, koje uopšteno možemo definisati kao odnose između samih članova porodice, nastali preuzimanjem određenih porodičnih uloga.

Drugi dio ovog rada biće posvećen razvoju djeteta, i jako bitnim kako socijalnim, tako i emocionalnim i kognitivnim segmentima tog razvoja, čiji se značaj uočava u svakoj oblasti djetetovog života. Ono što će karakterisati ovaj rad jeste nastojanje da se objasni šta je sve to značajano i ključno za razvoj djeteta i koliku ulogu u tome imaju porodični odnosi.

1. PORODICA I RAZVOJ DJETETA

I pored činjenice da postoji značajan broj istraživača koji su dali doprinos u razumijevanju uticaja interpersonalnih odnosa na razvoj djeteta, ipak se u istraživanjima ne posvećuje dovoljna pažnja porodičnim procesima, odnosima i interakcijama, i njihovom uticaju na razvoj djece. Kada se govori o uticaju porodice na razvoj djece, većina sprovedenih istraživanja ispituje uticaj ekonomskih problema i strukture porodice na razvoj djece, i uticaj ekonomskih teškoća na porodične odnose. Rezultati velikog broja istraživanja pokazali su da se materijalni problemi porodice odražavaju negativno na razvoj djece i njihovo zdravlje, da materijalne poteškoće s kojima se suočava porodica predstavljaju nepovoljne preduslove za razvoj djece, jer roditelji ne zadovoljavaju njihove potrebe i ne obezbjeđuju potrebne uslove za njihov rast i razvoj.¹

O tome kako usklađeni odnosi između djeteta i roditelja mogu uticati na dobre rezultate u razvoju djeteta, za razliku od poremećenih odnosa koji dovode do problema u razvoju i u ponašanju, govore sljedeće teorije: *teorija afektivnog vezivanja*, *teorija prihvatanja ili odbacivanja djeteta*, kao i *teorija vaspitnog stila roditelja*, o kojima će se detaljnije pisati u nastavku ovog rada.

1.1. TEORIJA AFEKTIVNOG VEZIVANJA

Većina aktuelnih psiholoških teorija uvažavajući značaj djetinjstva za formiranje ličnosti, nastoji da sagleda mehanizme koji ovaj uticaj održavaju kroz čitav životni vijek. Jedna od takvih teorija jeste i *teorija afektivnog vezivanja*, koja govori o značaju sigurne privrženosti za razvoj djeteta. Prema ovoj teoriji, način na koji majka ili osoba koja brine o djetetu odgovara na njegove potrebe, odnosno kako reaguje na signale koje joj dijete šalje, ima poseban značaj za razvoj djeteta, za formiranje sigurne ili nesigurne privrženosti.² Dakle, možemo reći da se ova teorija primarno bavi proučavanjem oblika afektivnog vezivanja (prije svega djece za roditelje) i ispitivanjem načina na koji oni određuju kasniji život osobe.

---

¹ Šćepović D, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka. Banja Luka (2018). str. 131.

² Ibid. str. 132.

1.2. TEORIJA RODITELJSKOG PRIHVATNJA ILI ODBIJANJA

Teorija roditeljskog prihvatanja ili odbijanja je teorija o socijalizaciji i cjeloživotnom razvoju, gdje se kao najvažnija dimenzija roditeljskog ponašanja ističe dimenzija roditeljske topline. Temelj teorije roditeljskog prihvatanja, odnosno odbijanja je spoznaja da u svim kulturama stoji suština roditeljskog ponašanja, koju djeca mogu tumačiti kao znak da su voljena i prihvaćena. U pojedinim kulturama načini izražavanja topline i ljubavi mogu se razlikovati, ali djeca prema roditeljskom ponašanju prepoznaju osnovni odnos roditelja u rasponu od prihvatanja do odbijanja. Roditeljsko prihvatanje pritom se izražava kao toplina i ljubav, a može biti tjelesno (npr. zagrljaj) ili verbalno (npr. pohvala). Roditeljsko odbacivanje izraženo je kao neprijateljstvo ili agresija (tjelesna ili verbalna), indiferentnost ili zanemarivanje (tjelesna ili psihološka nedostupnost roditelja) i nediferencirano odbacivanje (subjektivni osjećaj djeteta da nije voljeno).

Prema teoriji roditeljskog prihvatanja ili odbijanja, za razvoj djeteta je najvažnije roditeljsko prihvatanje. Kada ova potreba nije adekvatno zadovoljena od strane značajnih figura (roditelja), djeca su sklona da emocionalno i bihevioralno reaguju na određeni način, što se ogleda u raznim oblicima problema u ponašanju, lošoj slici o sebi, lošem školskom postignuću, anksioznosti i nesigurnosti.³ S druge strane, ukoliko dijete raste u porodici u kojoj postoji povezanost između članova porodice, pozitivna i topla porodična atmosfera u kojoj se dijete osjeća prihvaćeno od roditelja, ono će kritiku roditelja doživljavati kao njihovu brižnost, a ne kao odbacivanje i zlostavljanje.⁴

1.3. TEORIJA VASPITNOG STILA RODITELJA

U skladu s teorijom vaspitnog stila roditelja, na razvoj djeteta pozitivno utiče topao odnos roditelja prema djetetu, pri čemu je veoma značajno da postoje i nadzor, jasna pravila, granice i

---

³ Tuće Đ. Bektašević A, Znanstveni rad: *Odnos između percipiranog roditeljskog prihvatanja u djetinjstvu i percipiranog partnerskog prihvatanja u odrasloj dobi*, Filozofski fakultet. Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo (2019). str. 76.

⁴ Šćepović D, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka. Banja Luka (2018). str. 132.

zahtjevi koje roditelji postavljaju. O uticaju vaspitnog stila roditelja na razvoj i na ponašanje djeteta govore Olson, Goral i Tizil, prema čijem tumačenju autoritativni stil utiče na formiranje samosvjesnog djeteta koje teži uspjehu, dok autoritarni vaspitni stil može da doprinese da dijete postane nesigurno. Permisivni vaspitni stil utiče na ispoljavanje impulsivnosti, odbacujući stil utiče na stvaranje nezrelog djeteta, a nezainteresovanost roditelja doprinosi nesigurnosti i lošijem uspjehu djeteta. Roditelji u vaspitanju primjenjuju stilove, kako pozitivne tako i negativne, koje su primjenjivali njihovi roditelji.⁵

2. PORODIČNI ODNOSI I SOCIJALNI RAZVOJ DJETETA

Sve do početka 70-ih godina teško je bilo naći posebno razmatranje o djetetu u sociološkim priručnicima i udžbenicima. O djeci se govorilo isključivo u kontekstu odnosa roditelji-djeca, pri čemu je uvijek u prvom planu bilo izučavanje ponašanja i vrijednosti roditelja, njihove socijalizacijske prakse, dok bi se o djetetu govorilo tek u pokojem paragrafu i kao o „zavisnoj“ varijabli ili posljedici. Dakle, dijete je proučavano isključivo iz aspekta teorije socijalizacije kao objekat socijalizacijskog procesa i njegovih brojnih agencija: „Djeca su tretirana kao sirov materijal procesa socijalizacije“ (Jens Qvortrup, 1986:132).⁶

Ono što je nesumnjivo jeste da porodica, kao matična ćelija društva ima zapaženu ulogu u podsticanju razvoja dječjih sposobnosti i formiranju ličnosti djeteta. Sve njene funkcije, biološka, ekonomska, vaspitna, veoma su značajne u razvoju djece i manifestuju se kroz odnose između roditelja i djece. U krugu porodice dijete stiče prva znanja i iskustva, pa samim tim porodica ima složenu ulogu u formiranju emocionalne stabilnosti djece, u njihovoj socijalizaciji, kao i pravilnom usmjeravanju razvoja i formiranja djeteta.⁷ Dakle, porodica u kojoj dijete raste, pored škole i vršnjaka, psihičkog stanja djeteta, medija i sredine, ima značajan uticaj na socijalni razvoj djeteta. Odnosi u porodici i odnosi roditelja prema djetetu predstavljaju osnovu za sve odnose koje dijete uspostavlja tokom života. U periodu uspostavljanja ranih odnosa roditelj-dijete, veoma je

---

⁵ Šćepović D, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka. Banja Luka (2018). str. 132.

⁶ Milić A, *Sociologija porodice*. „Čigoja“. Beograd (2007). str. 153.

⁷ Milić M. I, Stručni rad: *Saradnja porodice i vaspitno-obrazovnih ustanova*, Pedagoški fakultet. Univerzitet u Jagodini, Jagodina (2012). str. 288.

važan način na koji roditelj zadovoljava potrebe djeteta, odnosno kako i kada odgovara na poruke koje mu dijete upućuje. Roditelji koji zanemaruju ili zlostavljaju djecu onemogućavaju svojim ponašanjem razvoj socijalnih procesa kod djeteta, onemogućavaju kontakt djeteta s vršnjacima, drugim odraslim osobama i sa okolinom. Pod uticajem takvih ponašanja roditelja, dijete postaje nesigurno, teško se uklapa u društvo vršnjaka, ne učestvuje u aktivnostima koje su primjerene njegovom uzrastu, što utiče na stvaranje loše slike o sebi i na kvalitet odnosa koje uspostavlja. Ponašanja roditelja prema djetetu mogu uticati na razvijanje osjećaja manje vrijednosti, depresije ili agresije i drugih odstupanja u ponašanju.

Postoji saglasnost autora da su, pored drugih faktora, vršnjaci važan faktor socijalizacije svakog djeteta i da je njihovo mjesto po značaju odmah iza roditelja, a ispred nastavnika i vaspitača. Porodica, koja, za razliku od drugih društvenih grupa, u najvećoj mjeri poštuje potrebe i individualnost svojih članova, trebalo bi da obezbijedi i razvijanje osobina koje će omogućiti dobro prilagođavanje djeteta u grupi, vodeći pritom računa da pretjerano uvažavanje individualnosti može da umani sposobnost djeteta u prihvatanju grupnih zahtjeva i obrazaca ponašanja, dok zanemarivanje individualnosti, a davanje prednosti zajedničkom interesu, može uticati na adolescente da smisao svog postojanja vide isključivo u pripadnosti nekoj grupi.⁸

Prema Zou i saradnicima, ponašanje roditelja ima važnu ulogu u razvoju empatije, prosocijalnog ponašanja i altruizma. Prosocijalno ponašanje i prosocijalni razvoj uslovljeni su prevashodno porodičnom klimom, odnosom i vaspitnim postupcima roditelja prema djeci. Kakva će biti porodična klima zavisi od međusobnih odnosa članova porodice, od odnosa roditelja prema djeci, ali i od odnosa roditelja i drugih članova porodice prema drugim ljudima. Roditelji primjenjuju različite vaspitne stilove u odnosu prema djeci. Pozitivni vaspitni stilovi roditelja podrazumijevaju poštovanje, prihvatanje i saradnju s djetetom, nasuprot negativnim, koji se ogledaju u pretjeranim zahtjevima prema djetetu, odbacivanju ili izbjegavanju djeteta.

Brojne teorije proučavaju uticaj faktora koji se nalaze u osnovi problematičnog ponašanja djece i mladih, i njihovog međudejstva. Kao faktori koji povećavaju sklonost ka rizičnim ponašanjima navode se, u prvom redu, odrastanje u disfunkcionalnoj porodici, poremećeni odnosi s roditeljima,

---

⁸ Šćepović D, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*. Fakultet političkih nauka. Banja Luka (2018). str. 139.

zatim društvo vršnjaka koji su skloni rizičnim ponašanjima, kao i nizak nivo samopoštovanja, impulsivnost, anksioznost, socijalna neprilagođenost i sl.⁹

Porodica, kao što je već istaknuto, u značajnoj mjeri utiče na razvoj društveno negativnog ponašanja mladih. Siromaštvo, nezaposlenost i poremećeni partnerski odnosi utiču na kvalitet roditeljstva, lošu socijalnu i kognitivnu stimulaciju, što za rezultat može da ima pojavu problema u ponašanju djeteta. U tumačenju uzroka nastanka problema u ponašanju, posebna pažnja se posvećuje emocionalnoj povezanosti između roditelja i djeteta, porodičnoj atmosferi, kao i prisustvu i odsustvu mentalnih poremećaja, te patologije kod roditelja koja utiče na njihovu sposobnost da zadovoljavaju emocionalne potrebe djeteta. Većina autora se slaže da su zanemarivanje i zlostavljanje djece od strane roditelja važan faktor koji dovodi do asocijalnog ponašanja mladih. Veliki broj maloljetnih delinkvenata su u ranom djetinjstvu bili zanemarivani ili zlostavljani.¹⁰

Dakle, ključno pitanje koje se ovdje postavlja jeste kako dijete doživljava uticaje porodične sredine, s obzirom na činjenicu da isti uticaji nemaju isto značenje za svako dijete. Poznato je da porodični odnosi imaju različite uticaje na djecu u zavisnosti od toga kako su oni viđeni iz perspektive djeteta. Doživljaj roditeljskih postupaka prema djetetu odražava se na to kako dijete doživljava sebe, a to povratno utiče na kasnije tumačenje njihovih postupaka. Samim tim, može se reći da je riječ o "lancu" međusobnih uticaja, važnost subjektivnog tumačenja ponašanja roditelja prema djetetu i činjenice da roditelji i dijete iste postupke različito doživljavaju. Ovim se otvara pitanje usaglašavanja zajedničkih značenja, što podrazumijeva ostvarivanje dijaloga između roditelja i djeteta u cilju međusobne spoznaje ličnih, odnosno specifičnih značenja sa kojima roditelj i dijete stupaju u interakciju.

3. PORODIČNI ODNOSI I EMOCIONALNI RAZVOJ DJETETA

Pored već pomenutog socijalnog razvoja, od opšteg značaja je i taj emocionalni razvoj djeteta. Uloga porodice predstavlja presudan faktor u razvoju ličnosti i razvoju mentalnog zdravlja djeteta i kasnijeg odraslog doba.

---

⁹ Šćepović D, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*. Fakultet političkih nauka. Banja Luka (2018). str. 140.

¹⁰ Ibid. str. 142.

Često dobijamo pitanje šta je to emocija? Smatra se da je pisanje o emocijama najkompleksnij zadatak u psihologiji, ali ono sa čim se slaže veliki broj psihologa jeste da su emocije najuniverzalnija svojstva čovjeka i da su prisutne u svim vremenima, kulturama i religijama. Tako da one predstavljaju primarna sredstva na osnovu kojih se formira ljudski odnos.

Emocionalni razvoj uključuje sposobnost upravljanja i regulaciju emocija, prepoznavanje sopstvenih, a i tuđih emocija. On takođe podrazumijeva sposobnost da se na odgovarajući način izraze sopstveni osjećaji, kao i sposobnosti usklađivanja sa svakodnevnim životnim situacijama i izazovima.

Kao dva osnovna faktora koja utiču na dječiji razvoj emocija jeste dejstvo sazrijevanja i učenja. Djeca postepeno uče prepoznavati svoje i tuđe emocije, uče koji su osjećaji primjereni za određene situacije, a koji nisu, koji se mogu izražavati i u kojoj mjeri, a koje treba prikriti, te tako uskladiti svoje sa osjećanjima drugih.¹¹ Smatra se da emocionalno blagostanje ima veliki uticaj na društveni razvoj. Ukoliko djeca imaju problema u emocionalnom razvoju, ona će najvjerojatnije imati i preoblemu u socijalnom, i to je jedan od razloga zašto se neusklađen emocionalni razvoj i problem u ponašanju uglavnom pominju zajedno.

Jedan od najvažnijih uticaja na emocionalni razvoj ima okruženje u kojem dijete odrasta, uči, igra se i živi. Tako da je neophodno izražavati pozitivne emocije, majčinsku emocionalnu podršku prema djetetu, da u prvoj godini života dominiraju pozitivne emocije, zatim povezivanje emocionalnog i kognitivnog sistema. Djeca koja su žrtva emocionalnog zlostavljanja, kod kojih se javlja problem u pokazivanju emocija, u odnosu prema sebi, prema drugima i u komunikaciji, pokazuje rezultat da je njihov emocionalni razvoj ugrožen i da postoje posljedice koje mogu trajati cijeli život. I na taj način podstiču empatiju i prosocijalno ponašanje djeteta. Empatija se definiše kao svijest o osjećanjima drugih ljudi, razumijevanje njegovih emocija i pokazivanje drugih da razumijemo njihove emocije. Smatra se da je to osobina koju je najteže savladati. Iako je svakom djetetu urođena potreba za interakcijom sa ostatkom društva, kroz djetinjstvo mu treba mnogo primjera i ohrabivanja kako bi se na kraju moglo suosjećati sa drugima i razumjeti ih.¹²

---

¹¹ Šćepović D, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*. Fakultet političkih nauka. Banja Luka (2018). str. 134.

¹² Greenspan S.I., *Sjajni klinici*. Bruševac: Naklada Ostvarenja. Hrvatska (2009). str. 26.

3.1. FAZE EMOCIONALNOG RAZVOJA

Faze emocionalnog razvoja dijele se na usvajanje emocija, diferenciranje i transformaciju emocija. Usvajanje emocija odnosi se na djetetovo izražavanje i shvatanja viđene emocije. Smatra se da već rođenjem, djeca tokom interakcije s okolinom iskazuju svoje osjećaje te uče prepoznavati i kontrolisati svoje emocije. Primarne emocije koje se smatraju osnovnim emocijama javljaju se već u ranom djetinjstvu. Osnovne emocije su: radost, iznenadjenje, ljutnja, strah, tuga i gađenje¹³

Faze diferenciranja emocija odnosi se na djetovo povezivanje i odvajanje izraza i osjećaja iz određenog konteksta ili ponašanja. Dijete iskazuje emocije tako što oponaša roditelja. Nakon usvajanja primarnih emocija, dijete postaje svjesno svog emocionalnog ponašanja i počinje usvajati složene emocionalne proce koji utiču na razvoj empatije. I posljednja faza, transformacija ili reorganiziranje emocija, dolazi do povezivanja emocionalnog iskustva, verbalizacije emocija i miješanja emocija.

3.2. KAKO PODSTAKNUTI SOCIJALNO-EMOCIONALNI RAZVOJ DJETETA

U prvoj godini života veoma je bitno da dijete osjeti da je okruženo ljubavlju i brigom najbližih, da postoji podrška da iskaže svoje emocije i da tu energiju emocija usmjeri na socijalizovan način, da im roditelji budu pozitivan primjer i da im svakog dana izdvoje određeno vrijeme, kao i uključivanje djece u socijalne odnose koji će mu omogućiti da postane svjesno druge djece i odraslih, njihovih doživljaja, različitih uslova posmatranja i shvatanje iste pojave.

Kao prva navedena stavka, od posebnog značaja je ispunjenost i okuženost djeteta ljubavlju i brigom što znači da mu se pokaže interesovanje i da se razgovora sa njima o tome kako oređeni događaji utiču na njegovo raspoloženje i kakva osjećanja kod njega izazivaju. Primjer za drugu stavku ukoliko je dijete ljuto i baca igračke, treba da mu se ukaže da je u redu da se naljuti, ali da ne smije bacati stvari u tim trenucima. To jeste da dijete nauči da kontroliše svoja osjećanja, tako

---

¹³ Žganec B.A, *Dijete i obitelj: Emocionalni i socijalni razvoj*, Naklada Slap. Jastrebarsko (2003). str. 48.

što će udahnuti duboko, udaljiti se od uzroka ljutnje ili na neki drugi način. Da roditelji budu dobar primjer svojoj djeci ne smiju zanemarivati svoje emocionalne i socijalne potrebe, jer njegujući ih moći ćete bolje da odgovorite potrebama svog djeteta. Izdvojeno vrijeme za dijete u toku dana, pa makar i pola sata ima dosta uticaja, jer se na taj način podstiče radoznalost, želja sa stvaralaštvom i samostalnošću.

3.3. ISTRAŽIVAČKE PRETPOSTAVKE

Sprovedena su mnogobrojna istraživanja u vezi emocionalnog razvoja djeteta, koja su pokazala da dijete tokom prve godine može usklađivati svoja osjećanja sa osjećanjima majke. Ukoliko postoje konflikti između roditelja, poremećeni partnerski odnosi i poremećeni porodični odnosi nepovoljno utiču na emocionalno prilagođavanje djece i na odnose roditelja sa djecom.

Dominantno istraživanje je bilo kada su se upoređivale emocionalne sposobnosti dječaka i djevojčica. Rezultati su pokazali da djevojčice ispoljavaju pozitivne emocije i emocije poput tuge i anksioznosti, dok dječaci u značajnoj mjeri ispoljavaju bijes. U psihologiji nema opšte prihvaćen broj emocija to jeste nema spisak emocija dječijih i odraslih. Emocionalni razvoj čovjeka je najvažnija komponenta za razvoj zdrave ličnosti, a zdrava ličnost je temelj za zdrav i srećan život.

4. PORODIČNI ODNOSI I KOGNITIVNI RAZVOJ DJETETA

Pored navedenog emocionalnog, socijalnog postoji i kognitivni razvoj djeteta. Kognitivni razvoj je razvoj sposobnosti snalaženja i učenja kroz životne situacije. On započinje praćenjem i reagovanjem na dešavanje iz okoline, a nastavlja se njenim istraživanjem, učenjem putem pokušaja i pogrešaka, uočavanje uzroka i posljedica te konstantnim razvijanjem opštih znanja.

Kognitivni razvoj je aktivan proces. To znači da u njemu djeca intenzivno učestvuju, konstruišući svoje razumijevanje svijeta. Intelektualni razvoj odvija se kroz nekoliko kvalitativno različitih nivoa. Prvi je nivo konkretnog, kada dijete uči pomoću predmeta iz svoje neposredne okoline. Ono u početku znanja usvaja slučajno, a zatim ih počinje temeljiti na uvidima stečenim kroz pokušaje i pogreške. Dijete upoznaje svoju okolinu, predmete koji ga okružuju, prvenstveno na osnovu

motornih radnji, ali i preko čulnih organa. Od posebnog značaja je da u prvim godinama života ima dovoljno stimulacije i da njegov razvoj bude što više zasnovan na iskustvu.

Sistem svih saznajnih šema koje jedinka posjeduje na određenom uzrastu čini kognitivnu strukturu, najopštiju kognitivnu organizaciju. Za svaki stadijum razvoja karakteristična je određena vrsta akcionih(saznajnih) šema, odnosno određena kognitivna struktura, kao sistem ovih “saznajnih alatki”. Zato se tokom razvoja kvalitativno mijenja način na koji dijete misli, saznaje i shvata svijet oko sebe, tj. razlike između stadijuma razvoja nisu samo kvantitativne.¹⁴

4.1. FAKTORI KOJI UTIČU NA RAZVOJ DJETETA

Postoje različiti faktori koji utiču na razvoj djeteta, kao što su: nasljeđe, uticaj roditelja, uticaj ostalih članova porodice, vrtića, škola, vršnjaka, ali i drugih faktora.

Prva istaživanja bavila su se proučavanjem uticaja siromaštva na kognitivni razvoj djeteta. Dok su kasnija istraživanja proučavala siromaštvo kao faktor koji utiče na porodične odnose i porodične procese. I kao rezultat istraživanja možemo zaključiti da izraženo siromaštvo negativno utiče na kognitivni razvoj djeteta i to posebno u ranom uzrastu. Siromaštvo porodice utiče na kognitivni razvoj posredstvom latentnih faktora, kao što su: kognitivna stimulacija, roditeljski stil, fizičko okruženje i loše zdravlje djece na samom rođenju i tokom djetinjstva.

Drugo istraživanje koje se bavilo ispitivanjem kako utiču porodica i škola na kognitivni razvoj djeteta, pokazalo da postoji umjeren uticaj okoline na IQ ukoliko se radi o normalnom okruženju. Takođe, vršeno je i istraživanje kojim se ispitivao uticaj prenatalnih faktora, interakcije roditelja i djece i kognitivne stimulacije na neurlani razvoj, pokazalo je da značajan uticaj socijalno-ekonomskog statusa porodice u djetinjstvu ima na razvoj mozga.

Prema Kaprara i Červone (2003:301), koji govore o uticaju strukture porodičnog sistema na kognitivni razvoj djece, djeca koja odrastaju u porodicama sa manjim brojem djece mogu doživjeti

---

¹⁴ Departman za psihologiju Univerzitet Singidunum, *Razvojna psihologija I*, Univerzitet Singidunum, Beograd Univerzitet Sigmund Frojd, Beč. (s.d.), str. 121.

veći intelektualni razvoj zahvaljujući činjenici intenzivnijeg kontakta sa odraslima koji predstavljaju “model sofisticiranog rječnika i apstraktnog mišljenja”.¹⁵

Kada govorimo o uticaju na kognitivni razvoj djeteta, možemo pomenuti dva modela: 1.model porodičnog stresa (uticaj ekonomskih teškoća na kognitivna postignuća djece i na školski uspjeh) i 2. model porodične investicije (ekonomske teškoće utiču na kognitivni razvoj djeteta). Na osnovu ova dva modela koji se nadopunjuju i da su za kognitivni razvoj djeteta važni: vaspitni stil roditelja, pozitivan odnos prema djetetu, kvalitetno roditeljstvo i podsticajna okolina za dijete.

Na osnovu prethodno navedenih faktora možemo zaključiti ukoliko roditelji pokazuju ljubav, razumijevanje i emocionalne topline prema djetetu, onda se može očekivati pozitivan i uspješan kognitivni razvoj.

---

¹⁵ Šćepović D, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*. Fakultet političkih nauka. Banja Luka (2018). str. 134.

ZAKLJUČAK

Porodica je takva društvena zajednica za kojom svaki pojedinac osjeća potrebu, jer su ciljevi koji se u njoj ostvaruju temelj cjelokupnog čovjekovog života i zato je ona najsvestranija i najjedinstvenija skupina od vitalnog značaja za svakog člana društvene zajednice.

Prvo socijalno i životno okruženje u kome se dijete nalazi je porodica. U tom malom kolektivu dijete stiče prva iskustva o ljudima kao i o njihovim međusobnim odnosima, stiče i osnovne utiske o sebi, o svojoj ličnoj vrijednosti i o svom položaju u ljudskoj zajednici. Prva iskustva stvaraju osnovu, polaznu tačku cjelokupnog psihičkog razvoja čovjeka. Na njima pojedinac gradi svoje stavove prema životu i ona su temelj za razvoj ljudske ličnosti.

Možemo reći da je porodica u izvjesnom smislu posrednik između djeteta i šire društvene zajednice. Ona je napogodnija škola za emocionalne i socijale odnose. Porodica se ne može izdvojiti iz opšte zakonitosti društvenog života i ona je sastavni dio društva i materijalno je zavisna njemu. Upravo zbog toga porodični život služi oblikovanju zajedničkog iskustvenog i doživljajnog bogatstva članova porodice.

LITERATURA

1. Šćepović D, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka. Banja Luka (2018).
2. Tuće Đ. Bektašević A, Znanstveni rad: *Odnos između percipiranog roditeljskog prihvatanja u djetinjstvu i percipiranog partnerskog prihvatanja u odrasloj dobi*, Filozofski fakultet. Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo (2019).
3. Milić A, *Sociologija porodice*, „Čigoja“. Beograd (2007).
4. Milić M. I, Stručni rad: *Saradnja porodice i vaspitno-obrazovnih ustanova*, Pedagoški fakultet. Univerzitet u Jagodini, Jagodina (2012).
5. Greenspan S.I., *Sjajni klinici*. Bruševac: Naklada Ostvarenja. Hrvatska (2009).
6. Žganec B.A, *Dijete i obitelj: Emocionalni i socijalni razvoj*, Naklada Slap. Jastrebarsko (2003).
7. Departman za psihologiju Univerzitet Singidunum, *Razvojna psihologija I*, Univerzitet Singidunum, Beograd Univerzitet Sigmund Frojd, Beč. (s.d.).

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKUH NAUKA
STUDIJSKI PROGRAM: SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALI RAD

Predmet: **Socijalni rad sa djecom i porodicom**

SEMINSRSKI RAD

**PORODICA I PORODIČNI ODNOSI – ZANEMARIVANJE I ZLOSTAVLJANJE
DJECE**

Autor:

Ksenija Bulatović 66/18

Ana Nenezić 75/18

Mentor:

Prof. dr Čedo Veljić

Podgorica, oktobar 2020.

SADRŽAJ:

1. Uvod	3
2. Pojam i definicija porodice	4
3. Odnosi u porodici i njihova dinamika	4
4. Poremećeni porodični odnosi	6
5. Pojam i vrste nasilja u porodici	6
5.1. Nasilje nad djecom u porodici	7
6. Oblici zanemarivanja i zlostavljanja djece	8
6.1. Zanemarivanje djece	9
6.2. Fizičko zlostavljanje djece	9
6.3. Emocionalno zlostavljanje djece	10
6.4. Seksualno zlostavljanje djece	11
7. Faktori rizika za nasilje nad djecom u porodici	12
8. Zaključak	13
9. Literatura	14

1. Uvod

Porodica kao osnovna ćelija svakog društva, u svakodnevnom funkcionisanju susreće se sa različitim poteškoćama. Kako su različita shvatanja značaja porodice, u različitim društvima, suočavamo se sa tim da je odlika našeg doba postala raznolikost porodičnih modela. Sam odnos prema braku kao zajednici muškarca i žene se mijenja pa tako i porodice i odnosa u njoj. U porodične odnose spadaju sve one interakcije koje se dešavaju u okviru nje. Odnosi između muža i žene, braće i sestara, roditelja i djece ali i ostalih srodnika. Međutim, kako porodica gubi na značaju usled sve većeg broja žrtava nasilja u okviru nje same, postavlja se pitanje da li će generacije koje tek dolaze, vjerovati u ovu vrstu zajednice i odnosa koji u njoj treba da se dešavaju? Da li će tradicionalni oblik porodice zadržati svoj smisao ili će alternativni oblici braka postati češća pojava u današnjem društvu?

Dakle, samim tim, ćemo se u ovom radu baviti porodicom i odnosima u okviru nje, kao i njihovom dinamikom, sa posebnim naglaskom na problem nasilja u porodici, zanemanrivanja i zlostavljanja djece.

2. Pojam i definicija porodice

“Porodica je grupa osoba koje su direktno srodnički povezane pri čemu odrasli članovi preuzimaju odgovornost za brigu o djeci.”¹ Definišući pojam porodice svi autori će naglasiti dio o odgovornosti roditelja, odnosno odraslih članova porodice, za brigu o djeci. Takođe to čini i Konvencija o pravima djeteta UN (1989) koja naglašava da bi djeci “trebalo pružiti posebnu zaštitu i pomoć kako bi mogla potpuno preuzeti svoje obaveze u okviru ljudske zajednice.”²

U svim društvima možemo prepoznati tip porodice koja se naziva “nuklearnom”. Pod tim pojmom se najčešće podrazumijeva par odraslih ljudi koji žive zajedno sa svojom ili usvojenom djecom. U tradicionalnim društvima, ovaj tip porodice bio je dio šire mreže srodnika. Nasuprot nuklearnoj porodici jeste proširena porodica koju pored članova koji čine nuklearnu, čine i bliski rođaci, živjeći u okviru istog domaćinstva ili samo u bliskom neprekidnom uzajamnom odnosu. Ona kao takva predstavlja primarnu grupu koja vrši posredovanje između šire zajednice i čovjeka, odnosno individue. Samim tim je jedan od najvažnijih agenasa socijalizacije i pripreme čovjeka za život u društvu. Pa tako “Po mišljenju američkog sociologa Talkota Parsonsa, dvije osnovne funkcije porodice jesu primarna socijalizacija i stabilizacija ličnosti.”³ Tako pod primarnom socijalizacijom podrazumijevamo sve one obrazce koje dijete uči u okviru svoje kulture, dok stabilizacija ličnosti podrazumijeva emocionalno pomaganje odraslih osoba, odnosno članova porodice.

3. Odnosi u porodici i njihova dinamika

“Porodični odnosi se definišu kao jedinstvena relacije koje postoje između članova porodice.”⁴ Međusobne interakcije među članovima primarne porodice su od najvećeg značaja za porodično funkcionisanje. One su osnovna vrijednost porodice, koja treba da bude uslov za normalan razvoj djeteta. Postojanje bliskosti između članova, konflikata i emocionalne razmjene osnov je za dobru porodičnu klimu. Posebna karakteristika jeste postojanje bliskosti

---

¹ Gidens, E., *Sociologija*, Ekonomski fakultet Beograd, Beograd, 2005., ČUGURA Print (str.187)

² Šćepović, D., *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018. (str.63)

³ Gidens, E., *Sociologija*, Ekonomski fakultet Beograd, Beograd, 2005., ČUGURA Print (str.198)

⁴ Šćepović, D., *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018 (str.70)

među članovima, koja omogućava individualnost i autonomiju svih pojedinaca u okviru same porodice.

Samim tim porodica jeste dinamična struktura koja je podložna promjenama, kako zbog promjena koje se dešavaju pojedincima tako i promjena u životnom ciklusu porodice. Njena unutrašnja dinamika sastoji se iz tri procesa koji se odvijaju istovremeno. “Ekerman smatra da ne postoje dvije iste porodice, kao što ne postoje ni dvije iste individue, (...), i napominje da porodični odnosi zavise od kulture.”⁵ Kohezija porodice kao grupe vidljiva je direktno kroz dimenzije koje su osnov porodične klime.

Svaka porodica prolazi kroz stadijume koji čine njen životni ciklus. Na tom putu prelaska iz jednog stadijuma u drugi porodica preživljava očekivane i neočekivane događaje, traumatske ili neke nepovoljne okolnosti. U očekivane se ubrajaju brak, rađanje djece, kraj školovanja, odlazak djece iz porodice odnosno osamostaljivanje, smrt članova porodice i sl. Dok neočekivani događaji jesu teške bolesti, razvod braka, selidbe, rat, rana smrt ili pogibija člana porodice, ekonomska kriza ili migracije. Svaki od stadijuma utiče na razvoj porodice i ima svoju psihosocijalnu dinamiku.

“Podjele životnog ciklusa porodice na faze određuju sadržaj pojedinih faza, koji se odnosi na podizanje djece i njihovo odrastanje, odnosno roditeljstvo kroz životni ciklus.”⁶ Autori su odredili osam faza:

1. Početna porodica – od vjenčanja do rođenja prvog djeteta
2. Porodica s malim djetetom – period trudnoće, rađanja prvog djeteta I period do predškolskog uzrasta
3. Porodica s predškolskim djetetom – od treće do šeste godine
4. Porodica sa školskim djetetom - od polaska djeteta u školu do puberteta
5. Porodica s adolescentom – od ulaska u pubertet pa do njegovih dvadesetih godina
6. Odlazak djece od roditelja (rasturanje porodice) – u kojoj djeca napuštaju porodicu - suočavanje sa odvajanjem

---

⁵ Šćepović, D., *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018. (str.95)

⁶Šćepović, D., *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018. (str.97)

7. Postroditeljska porodica – prazno gnijezdo, iz koje su djeca otišla
8. Ostarjela porodica – sa odlaskom u penziju

Sve ove faze ukazuju na značaj razvoja i promjena koje porodica doživljava.

4. Poremećeni porodični odnosi

“Pojam poremećeni porodični odnosi obuhvata poremećene partnerske odnose, poremećene odnose između roditelja i djece, kao i između drugih članova porodice, koji se ispoljavaju kao emocionalna nepovezanost, nepostojanje ili nedostatak međusobne podrške i saradnje, nepoštovanje potreba drugih, nejasna komunikacija ili prekid komunikacije, konflikti, sukobi, agresija i sl.”⁷ U takvim porodicama u kojima su poremećeni odnosi dolazi do poremećaja u porodičnim ulogama a granice su krute ili ih nema i ne postoje pravila.

Poremećeni odnosi su karakteristični za porodice u kojima je prisutan neki od psihosocijalnih problema kao što su bolesti zavisnosti, neki problem u mentalnom zdravlju, besposličarenje, prosjačenje, promiskuitetno ponašanje, nezaposlenost. Ovi problemi mogu bitno uticati na promjene u porodičnim odnosima odnosno na zanemarivanje dužnosti roditelja, zanemarivanje staranja o djetetu i njegovim potrebama, neodgovoran odnos prema podizanju djeteta, onemogućivanje obrazovanja, nepostojanje razmjene emocija i komunikacije, seksualno zlostavljanje i ugrožavanje sigurnosti. Ekonomsko-socijalne prilike u porodicama u kojima postoje poremećeni odnosi su često nepovoljne a odgovor na njih i mreža socijalne podrške uglavnom nije adekvatna.

U poslednje vrijeme izuzetno je povećan broj djece koja žive u porodicama sa poremećenim porodičnim odnosima, a samim tim je njihov razvoj i napredak u takvim porodičnim okolnostima ugrožen. Posledica ovakvih odnosa u porodici jeste i sve veći broj djece koje su žrtve raznih vrsta nasilja, zanemarivanja ili zlostavljanja, što kasnije ostavlja trag u njihovom daljem razvoju.

5. Pojam i vrste nasilja u porodici

---

⁷ Šćepović, D., *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018. (str.110)

“Nasilje u porodici možemo definisati kao fizičko zlostavljanje, jednog ili više članova porodice, od strane jednog njenog člana.”⁸ Ono uglavnom ima dva tipa, koja su nasilje između sadašnjih ili bivših supružnika, partnera, i ono koje je međugeneracijsko, odnosno između roditelja i djece, koje može obuhvatati žrtve oba pola. Kao takvo ono jeste oblik socijalne patologije i problem koji dugo vremena nije bio primjećivan.

Postoji mnogo razloga koji su opravdavali nasilje u porodici i predstavljali ga kao dopušteno ponašanje. Takođe je veoma zabrinjavajuća duga tradicija nasilja nad ženama i djecom, ali i činjenica da se i danas u nekim društvima i sistemima ovaj problem posmatra kroz privatnost porodice i to da on kao takav nije problem koji zahtijeva odgovor društva. Patrijarhalna shvatanja koja u svojoj srži imaju neravnopravnost polova i moć muškarca nad ženom u nekim društvima su zadržala svoj pun i nepromjenjiv oblik.

Pojava nasilja u porodici je prisutna u većini regiona svijeta. O tome uvijek najbolje svjedoči broj prijavljenih slučajeva koji svakim danom raste. Sve veći broj žrtava nasilja u porodici povlači sa sobom i više kazni za one koji su počinili nasilje. Ali pored toga mnoge vladine i nevladine organizacije smatraju da je višestruko veći broj slučajeva nasilja u porodici koji nije prijavljen. Samim tim o ovom problemu još uvijek nema preciznih podataka jer žrtve u mnogim slučajevima zbog osjećaja stida, straha i zbog privatnosti porodice, neće nasilje prijaviti. Problem je i to što su one porodice u kojima se dešava nasilje, u mnogim slučajevima, neupadljive, pa se i nasilje i nasilničko ponašanje ne može primjetiti a da se ne zalazi u privatnost.

Na karakteristike nasilja u porodici, njegovu rasprostranjenost i vrste, najčešće utiču siromaštvo, ekonomska kriza, nezaposlenost, kao i loša prevencija samog problema. Takođe problemi koji su izazvani bolestima zavisnosti, alkoholizmom ili narkomanijom. Žene su te koje usled svoje nesigurnosti ne žele da se protive volji muškarca pa u mnogim slučajevima ne učestvuju na tržištu rada i ekonomski su zavisne. Tako žena zadržava svoju “sigurnost” od siromaštva i potčinjava se volji nasilnika.

---

⁸ Gidens, E., *Sociologija*, Ekonomski fakultet Beograd, Beograd, 2005., ČUGURA Print (str.201)

5.1 Nasilje nad djecom u porodici

“Nasilje nad djecom odnosi se na sve oblike fizičkog, ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanje, zanemarivanje ili nemarne postupke, zloupotrebu ili eksploataciju, uključujući i seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu.”⁹ Pod ovim pojmom podrazumijevamo odnose i ponašanje pojedinaca kojim se ugrožava normalan fizički i psihički razvoj kao i integritet ličnosti, ili se uskraćuje zadovoljenje potreba djeteta. Zloupotrebljavanje i zlostavljanje djece podrazumijeva sve oblike fizičkog ili emocionalnog zlostavljanja, seksualno zlostavljanje, zanemarivanje ili sve oblike nemarnog postupanja, eksploataciju. Svi ti oblici dovode do nekog vida narušavanja zdravlja, opstanka ili razvoja i dostojanstva djeteta.

“Nasilje nad djecom koje se dešava u okviru porodice, od strane osoba koje su djeci dobro poznate, predstavlja ozbiljan, složen i višedimenzionalan fenomen.”¹⁰ Pod ovim se pojmom takođe podrazumijeva i svaki oblik diskriminacije, zanemarivanja, zlostavljanja ili uskraćivanja nekih prava koje institucije i pojedinci su u obavezi da obezbijede. Ono je vid devijacije u društvu jer podrazumijeva izopačen vid društvenih odnosa.

Samim tim svi autori koji su se bavili ovom tematikom su mišljenja da nasilje nad djecom podrazumijeva i obuhvata zanemarivanje, fizičko, emocionalno i seksualno zlostavljanje djece, odnosno lica koja su mlađa od 18 godina, a nasilje vrše oni koji bi trebalo da brinu o djeci i štite ih, jer su odgovorni za njihov razvoj.

6. Oblici zanemarivanja i zlostavljanja djece

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) je definisala četiri posebna tipa zloupotrebe djeteta:

- Fizičko zlostavljanje;
- Seksualna zloupotreba;
- Emocionalno zlostavljanje;
- Zanemarivanje djeteta;

---

⁹ *Predlog strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa skcionim planom 2017-2021*, mart 2017.

¹⁰ Šćepović, D., *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018. (str.116)

6.1 Zanemarivanje djece

Zanemarivanje jeste najzastupljeniji oblik nasilja nad djecom od strane njihovih roditelja. Jednostavno rečeno, ono podrazumijeva nepružanje njege i brige djeci, kao i zapostavljanje osnovnih dječijih potreba. Zanemarivanje i zlostavljanje djece oštećuje njihov mozak u razvoju, o čemu svjedoče mnoga istraživanja.”Primarni uzrok neobične razlike između mozgova dva trogodišnjaka jeste način na koji su se prema njima ophodili njihovi staratelji. Dete sa mozgom koji je ukupno više razvijen neguje brižna porodica. Dete sa manjim mozgom je zanemareno i zlostavljano.”¹¹ To je dokaz da mozak djeteta ukoliko je okruženje negativno isto se prilagođava takvom okruženju kao i okruženju koje je pozitivno. Prekomjernim stresom i stresnim situacijama se razvijaju djelovi mozga koji su zaduženi za reagovanje na strah i anksioznost.

Iskustva koja se dožive u najranijem i ranom djetinjstvu pomažu razvoju mozga i stvaraju osnov za izražavanje inteligencije, emocija i ličnosti. Kada su ona negativna, povlače sa sobom probleme sa učenjem, probleme u ponašanju, kao i emocijama i njihovim izražavanjem. Ti problemi traju tokom cijelog života. Oni koji su odršli uz zanemarivanje i zlostavljanje od strane roditelja ili staratelja, kasnije mogu imati problema sa empatijom, odnosno ograničene kapacitete empatije.

Istraživanja su pokazala da u nekim porodicama trend zanemarivanja djece je itekako prisutan, odnosno potvrđeno je da je ovaj odnos transgeneracijski tj. u određenoj porodici različite generacije roditelja se na sličan način odnose prema potrebama djece. Naravno da svaki roditelj tokom roditeljstva ne može sve potrebe djeteta zadovoljiti ali se o zanemarivanju radi tek kada ono ugrožava razvoj djeteta i njegovu psiho-socijalnu ravnotežu.

6.2 Fizičko zlostavljanje djece

Tjelesno odnosno fizičko zlostavljanje obično se označava kao ponašanje roditelja koje karakteriše prisutnost neslučajne povrede i iskazivanja otvorene tjelesne agresije prema djetetu. “Iako je pri određivanju tjelesnog zlostavljanja još uvijek odlučujuća vidljiva tjelesna

---

¹¹ Unicef Srbija, “Podrška porodicama za podsticajnu nenu dece ranog uzrasta” Modul 14 – Zaštita male dece od zlostavljanja i zanemarivanja, avgust 2019.

povreda, u današnje vrijeme sve se više naglašava važnost okolnosti i prirode samog ponašanja roditelja. ¹² Ono uključuje situacije kao što su guranje, čupanje kose, šamaranje, nanošenje povreda različitim predmetima i sl. Posljedice najčešće budu vidljive u obliku modrica, preloma, opekotna, krvarenja.

Djeca koja su žrtve fizičkog nasilja najčešće su anksiozna, depresivna, uplašena i povučena. Takođe često imaju nisko samopouzdanje i samopoštovanje, loš uspjeh u školi i izvršavanju školskih obaveza, nerjetko se javlja i suicidalnost. To kasnije može uticati i na odnos koji će ta djeca kao roditelji imati sa svojom djecom i postati roditelji zlostavljači. Naravno, uvijek treba naglasiti da nije pravilo da nasilje nad djecom vrše roditelji, već to mogu biti drugi članovi porodice, odnosno lica koja su fizički jača od žrtve, pa samim tim moć nije proporcionalna.

6.3 Emocionalno zlostavljanje djece

Najopasnije po razvoj djeteta jeste emocionalno zlostavljanje. “Emocionalno nasilje uključuje neobezbjeđivanje odgovarajućeg i podsticajnog okruženja u kome djeca mogu da razvijaju svoje društvene kompetencije na sveobuhvatan i stabilan način, u skladu sa svojim ličnim potencijalom i u okruženju zajednice.”¹³ Ovakav oblik zlostavljanja postepeno u djetetu gasi osjećanje da je željeno i voljeno, osjećanje sopstvenog identiteta i sigurnosti. U raznim situacijama i različitim postupcima se djetetu uliva osjećanje da je ono odgovorno za sve neprijatnosti i neuspjehe.

Prema autorima koji su posebnu pažnju posvetili proučavanju emocionalnog zlostavljanja, možemo govoriti o zlostavljanju djece u okviru nekoliko tipova roditeljskog ponašanja:

1. Odbacivanje (dijete se ignoriše, kritikuje, obezvređuje)
2. Degradacija (dijete se podvrgava kritici, stigmatizovanju, verbalnim napadima)
3. Terorisanje (iskazivanje bijesa pred djetetom nad drugim članom porodice, gađanje predmetima)
4. Izolacija (odbijanje kontakta sa djecom)

---

¹² Ajduković, M., Pečnik, N., “Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji”, Pravni Fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada, jul 1994.

¹³ Predlog strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa skcionim planom 2017-2021, mart 2017.

5. Kvarenje djeteta (maloljetnik se navodi na nezakonite radnje – kriminalne aktivnosti)
6. Eksploatacija (dijete se iskorištava za poslove koji nisu za njegov uzrast ili zahtjeva se da radi da bi izdržavalo porodicu)
7. Uskraćivanje esencijalne stimulacije i emocionalne razmjene (ljubavi, njege)
8. Nepouzđano i nekonzistentno roditeljstvo

Ovakav oblik zlostavljanja se može javiti uz neki drugi oblik zlostavljanja, na primjer uz fizičko zlostavljanje, ali se javlja i kao poseban oblik. Ovakav oblik zlostavljanja možemo pronaći u porodicama alkoholičara ili drugih zavisnika. Takođe jedan od najkritičnijih perioda jeste u razvod braka i odnosi među supružnicima u tom periodu. Sve negativne emocije i dešavanja mogu da se odražavaju na dijete i njegovo “zauzimanje strane”.

6.4 Seksualno zlostavljanje djece

“Deca mogu seksualno zlostavljati odrasli i druga deca, koji su – na osnovu svojih godina ili faze razvoja – u poziciji koja podrazumeva odgovornost, poverenje ili moć nad žrtvom. Mnogo seksualnog nasilja nad decom vrše članovi porodice ili drugi ljudi koji borave u porodičnoj kući deteta ili su u poseti; to su osobe kojoj deca obično veruju i koje su često odgovorne za brigu o njima.”¹⁴ Seksualno zlostavljanje djeteta predstavlja bilo kakav vid eksploatacije djeteta koje je nezrelo i zavisno, a u cilju seksualnog uživanja odrasle osobe. Ono obuhvata aktivnosti kao što su silovanje ili pokušaj silovanja, dodirivanje djeteta, egzibicionizam, dječija prostitucija.

Takođe treba naglasiti da se incestom smatra seksualno zlostavljanje djeteta od strane odraslog srodnika, koji je u poziciji moći i ima autoritet kod djeteta. Seksualno zlostavljanje samim tim ostavlja trajne posledice na djecu. “Studije o prostitutkama, maloletnim delikventima, maloletnicima koji beže od kuće i narkomanima, ukazuje da visok procenat ovih grupa ima dugačku istoriju iskustva seksualnog zlostavljanja.”¹⁵ Samim tim možemo zaključiti da efekti koje ostavlja seksualno zlostavljanje na žrtvu, često su prisutni i kod te osobe u kasnijem zreloom dobu.

---

¹⁴ Predlog strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa skcionim planom 2017-2021, mart 2017.

¹⁵ Gidens, E., *Sociologija*, Ekonomski fakultet Beograd, Beograd, 2005., ČUGURA Print (str.203)

7. Faktori rizika za nasilje nad djecom u porodici

Mnogi autori u svojim teorijama pokušavaju da objasne uzroke nasilja u porodici i zašto roditelji zlostavljaju svoju djecu. Pokušavaju utvrditi koji su to faktori koji utiču na takav odnos i kakav je to profil osobe koju možemo nazvati “roditelj zlostavljač”. “Kao osnovne pristupe koji se bave uzrocima zlostavljanja, Perl navodi navodi psihijatrijski, socijalni, razvojni i ekološki pristup.”¹⁶ Psihijatrijski pristup je onaj koji naglašava mentalne poremećaje kod roditelja koji je zlostavljač. Prema socijalnom roditelj zlostavljač je onaj koji zbog stresa počinje zlostavljati djecu. Ekološki naglašava drugačije načine života porodica u odnosu na sredinu. Dok razvojni naglašava odnos između roditelja i djeteta.

---

¹⁶ Šćepović, D., *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018. (str.129)

8. Zaključak

Nažalost bez obzira na sve mjere prevencije nasilja u porodici, zlostavljanja i zanemarivanja ono je sve više rasprostranjeno. Ovaj problem je u poslednjih trideset godina više zainteresovao javnost i istraživače pa samim tim se pokušava smanjiti broj žrtava i onih koji čine ovakve prestupe. Kako smo već i ranije naglasili svi ovi oblici nasilja će ostaviti posledice na razvoj djece i njihov život u zreloom dobu.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici kaže da “Zaštitne mjere se izriču radi sprječavanja i suzbijanja nasilja, otklanjanja posljedica učinjenog nasilja i preduzimanja efikasnih mjera prevaspitanja učinioca nasilja i otklanjanja okolnosti koje pogoduju ili podstiču vršenje novog nasilja.”¹⁷Pa tako prvenstveno moramo raditi na suzbijanju ovog problema i njegovom otklanjanu, a uporedo s tim procesom onima koji su već počinili ovakve prestupe pokušati zakonskim mjerama ukazati na devijantnost i patološki karakter takvog ponašanja i prestupa.

Neophodno je vratiti porodici vrijednost koju je nekada imala i obezbjediti djeci bezbjednost u najužoj društvenoj sredini u kojoj im je sigurnost, briga i njega najviše potrebna.

---

¹⁷ *Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*, (“Službeni list RCG” br. 46/10)

Literatura:

1. Gidens, E., *Sociologija*, Ekonomski fakultet Beograd, Beograd, 2005., ČUGURA Print
2. Šćepović, D., *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2018.
3. *Predlog strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa skicionim planom 2017-2021*, mart 2017.
4. *Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*, ("Službeni list RCG" br. 46/10)
5. Ajduković, M., Pečnik, N., "Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji", Pravni Fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada, jul 1994.
6. Unicef Srbija, "Podrška porodicama za podsticajnu nenu dece ranog uzrasta" Modul 14 – Zaštita male dece od zlostavljanja i zanemarivanja, avgust 2019.

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

SEMINARSKI RAD

**NAJVAŽNIJI PREVENTIVNI OBLICI NEPOSREDNE
DJEČIJE ZAŠTITE**

Studenti:

Šutković Amra 61/18

Đinović Slađana 113/18

Mentor:

prof. dr Čedo Veljić

Podgorica, oktobar, 2020. godine

SADRŽAJ

UVOD	4
1.preventivne aktivnosti	5
1.1 mjera upozorenja roditelja.....	5
2.2 stalni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava	6
3. Postupak zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava	7
3.1 izdvajanje djeteta iz porodice i alternativno zbrinjavanje	8
Izbor i primjena mjera u postupku zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava	8
4 Postupak zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava.....	9
5 Otkrivanje slučajeva	10
Procjenjivanje.....	10
Početna procjena porodice i sveobuhvatna procjena porodice.....	11
6.Trokut procjenjivanja	11
Donošenje odluka o mjerama zaštite djeteta i porodice	12
Planiranje i provođenje mjera zaštite djeteta i porodice.....	12
Praćenje i evaluacija.....	12
Preventivni oblici socijalne i dječije zaštite i centar za socijalni rad	12
8. Organizacija Centra za socijalni rad i normiranje poslova.....	14
Preventivne mjere u programu zdravstvene zaštite djece.....	15
Načela zdravstvene službe za djecu i adolescente.....	15
UKLJUČIVANJE	16
UNAPREĐENJE.....	16
ZAŠTITA	16
PREVENCIJA.....	16
UMJERENOST PREMA POTREBAMA.....	17
PRIMARNA PREVENCIJA.....	17
ZAKON O SOCIJALNOJ I DJEČIJOJ ZAŠTITI.....	18

PRINCIPI SOCIJALNE I DJEČIJE ZAŠTITE.....	20
KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA	21
Palijativno zbrinjavanje.....	22
Preventivne i druge mjere u programu mjera za djecu sistematski pregledi	23
ZAKLJUČAK	24

UVOD

Tema ovog seminarskog rada je „**Najvažniji preventivni oblici neposredne dječije zaštite**“ . U ovom seminarskom radu ćemo se detaljnije **baviti o preventivnim mjerama dječije zaštite**, koje su itekako bitne za opstanak i razvoj djece. Preventivni oblici dječije zaštite su **veoma značajni kako za djecu** u ranijoj dobi svoga života, tako i za **period socijalizacije i period adolescencije** koji je od ključnog značaja za razvoj ličnosti svakog djeteta.

1.preventivne aktivnosti

Pod pojmom *opšta prevencija* Ajduković podrazumijeva **skup mjera koje su usmjerene na sve porodice sa djecom, s ciljem osnaživanja porodice, i povećanja resursa za razvoj djece i mladih, i smanjivanja uticaja faktora rizika na razvoj različitih ponašanja roditelja prije njegovog pojavljivanja.**¹

Opšta prevencija se odnosi na cijelu populaciju ili grupe koje nijesu identifikovane na osnovu nekih individualnih razlika, dok se pod pojmom **ciljana prevencija** podrazumijeva skup aktivnosti koje su usmjerene na olakšavanje životne situacije i osnaživanje grupa za koje se zna da su pod većinsocijalnim rizicima, čiji je cilj sprečavanje pojavljivanja potencijalnih problema i smanjivanje izraženosti postojećih problema.²

Važno je da se **rizik** kojem su djeca izložena **prepozna što ranije, da se reaguje na adekvatan načini na što ranijem uzrastu djeteta. U rane intervencije se ubrajaju aktivnosti koje su usmjerene na osnaživanje porodica za obavljanje svojih uloga i funkcija i promjenu ponašanja roditelja. Prevencija izdvajanja djeteta iz porodice vrši se kroz pružanje podrške i pomoći roditeljima koji imaju teškoće u podizanju i vaspitanju djece.**³

1.1 mjera upozorenja roditelja

Mjera upozorenja predstavlja ranu intervenciju, kojim se roditeljima pruža pomoć u obavljanju roditeljske uloge, i ukazuje na probleme u podizanju i vaspitanju djece. Za uspješno sprovođenje mjere upozorenja, neophodno je da **roditelji saraduju sa stručnim radnicima.** Roditeljima koji neadekvatno obavljaju roditeljsku funkciju zaštite i podizanje djeta, pruža se stručna pomoć koja podrazumijeva njihovo aktivno učešće. Potrebno prilikom procjene obratiti pažnju na **spremnost roditelja da prihvate određene usluge, savjetodavnu pomoć,**

---

¹ Šćepović, Dragana, „*Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*”, Fakultet Političkin nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, 2018.godine, str.214

² Ibid.

³ Ibid. str.215

itd...**Upozorenje** se može roditeljima izricati **usmeno** ili u **pisnoj formi**. Preporučuje se da se roditelji prvo **usmeno upozore**, a nakon toga da im se uruči upozorenje u **pisanoj formi**.⁴

Ako se **prilikom procjene** utvrdi da **roditelji imaju sposobnosti i da pokazuju spremnost** da uz odgovarajuće oblike pomoći i usluga **poboljšaju uslove i brigu o djetetu**, mjera upozorenja može biti adekvatna. Ako **stručni radnik** procjeni da je **roditelj uvidio vlastite greške**, da se uspješno utiče na promjenu njegovih ponašanja i da se propusti više ne ponavljaju, može se smatrati da je **mjera upozorenja dala očekivane rezultate**.⁵

2.2 stalni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava

Mjera stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava izriče se kada postoji **umjeren rizik** za dijete i kada je neophodna stalna podrška i praćenje ponašanja roditelja vezano za zadovoljavanje razvojnih potreba njihove djece. Ove mjere se primjenjuju u situacijama kada postoje **problemi u funkcionisanju porodice i poremećaji u odnosima između članova porodice koji ugrožavaju razvoj djeteta**, a procjenju se kao opasnost za koju se očekuje da bi se mogla otkloniti pružanjem podrške i određene vrste nadzora nad porodicom.⁶

Stalni nadzor organa starateljstava nad vršenjem roditeljskog prava predstavlja jednu od mjera kojom se roditeljima koji imaju probleme u podizanju i vaspitanju djece pruža pomoć i podrška čiji je cilj poboljšanje kvaliteta roditeljstva. Svrha ove mjere je da se poštuje pravo djeteta na odrastanje u svom porodičnom okruženju, pri čemu se dijete štiti od rizika koji mogu da ugroze njegov razvoj u porodici.⁷

Roditelji i porodice imaju pravo i pomoć i podršku, ali i obavezu da promjene uslove života i neadekvatna ponašanja. Sprovođenje mjere stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava predstavlja proces planiranih promjena u kojima učestvuje i sama porodica.⁸

---

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.str 216

⁶ Ibid.

⁷ Ibid. str. 217

⁸ Ibid. str. 218

Korać Grahovac umjesto mjere *nadzora nad vršenjem roditeljskog prava* predlaže naziv *mjera stručne pomoći roditeljima za zaštitu ličnih interesa i dobrobiti djeteta*, čija je krajnja svrha postizanje planirane promjene ponašanja roditelja, djeteta, ili porodičnog okruženja. **Ajduković** razlikuje nekoliko faza procesa promjene ponašanja roditelja tokom sprovođenja ove mjere:

- *faza kad roditelji ne razmišljaju*, o promjeni i ne smatraju je potrebnom zato što ne vide da postoji problem;
- *faza razmišljanja o promjeni*, kada kod roditelja postoji svijest da postoji problem, ali ne rade ništa, ili rade vrlo malo da bi se problem riješio;
- *faza pripreme za promjenu*, kada postoji namjera da se preduzme neka konkretna akcija koja vodi promjeni, ali se još uvijek ništa ne mijenja;
- *faza akcije*, kad roditelji mijenjaju neki aspekt svog ponašanja ili okruženja u smjeru smanjivanja razvojnih rizika po dijete;
- *I faza održavanja promjene*, kada se roditelji dosljedno ponašaju tako da brinu o dobrobiti djeteta.⁹

3. Postupak zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava

Prilikom sprovođenja mjere stalnog nadzora vrši se praćenje i procjenjivanje roditeljskih sposobnosti i ponašanja, dok se uglavnom nedovoljna pažnja posvećuje odnosima između roditelja i djeteta. Stručni radnici centra za socijalni rad često se odlučuju za uvođenje mjere stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava, posebno u situacijama kad nije ugrožena sigurnost djeteta, čime se izbjegava odvajanje djeteta od roditelja.¹⁰

Prije donošenja odluke o izdvajanju djeteta iz porodice, neophodno je utvrditi da li su stručni radnici organa starateljstva dovoljno radili s roditeljima na promjeni njihovih

---

⁹ Ibid. str. 219

¹⁰ Ibid.

ponašanja i da li su roditeljima koji nijesu u stanju da na adekvatan način brinu o djeci pružili potrebnu pomoć.¹¹

Takođe, treba imati u vidu da neki roditelji nijesu u stanju da mijenjaju svoja ponašanja prema djetetu ili nijesu u stanju da zadovolje ni osnovne potrebe djeteta, a nemaju ni adekvatnu mrežu podrške.¹²

3.1 izdvajanje djeteta iz porodice i alternativno zbrinjavanje

Mjeru izdvajanje djeteta iz porodice, koja se primjenjuje kao hitna intervencija, neophodno je prekinuti čim se za to stvore uslovi u njegovoj porodici. Ukoliko se roditelji u međuvremenu ne osposobe da na adekvatan način podižu dijete i ne uspiju da promijene ponašanja, dijete se povjerava drugoj porodici ili ustanovi na brigu i staranje. Takođe, dijete se može izdvojiti iz porodice i u situacijama kada **mjera stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava ne daje pozitivne rezultate**. Oduzimanje djeteta od roditelja i povjeravanje drugoj porodici ili ustanovi na njegu i staranje predstavlja mjeru koja se primjenjuje u situacijama kada **postoji veliki rizik za život, zdravlje i razvoj djeteta i nemogućnost stanje u porodici djeteta promjeni, odnosno da se postojeći rizik i opasnost za dijete otkloni.**¹³

Izbor i primjena mjera u postupku zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava

Odgovornost stručnih radnika prilikom izbora i primjene odgovarajuće mjere zaštite djeteta posebno dolazi do izražaja u situacijama kada se **hitno mora intervenisati u porodične odnose** kao najčešće okolnosti koje utiču na odluku o izdvajanju djeteta, **Arad** navodi:

---

¹¹ Ibid. str. 220

¹² Ibid.

¹³ Ibid.221

- **Obilježja roditelja** (problemi u ponašanju roditelja, fizičke bolesti, psihičke teškoće, mentalne bolesti, upotreba droga i alkohola),
- **Siromaštvo porodice** (nedostatak sigurnog izvora prihoda, jednoroditeljske porodice, loše održavanje domaćinstva),
- **Roditeljski stil i vještine** (problemi svakodnevnog funkcionisanja u roditeljskoj ulozi, loš odnos roditelja i djece, nedostatak saradnje roditelja i stručnjaka iz socijalne zaštite),
- **Ističe da na donošenje odluke utiče i radno opterećenje stručnjaka**, dijeljenje odgovornosti, lični stavovi i stvarne mogućnosti pomoći i podrške roditeljima.¹⁴

4 Postupak zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava

Donošenje odluka o izboru mjera zaštite koje su prilagođene potrebama djeteta **zahtijeva da se postupak zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili zloupotrebljavaju roditeljsko pravo odvija kroz sljedeće faze:**

- otkrivanje slučaja,
- procjenjivanje - početno i sveobuhvatno,
- donošenje odluka o mjerama zaštite djeteta i porodice,
- planiranje i provođenje mjera zaštite djeteta i porodice,
- praćenje i evaluacija.¹⁵

---

¹⁴ Ibid. str. 224

¹⁵ Ibid. str. 226

5 Otkrivanje slučajeva

Centar za socijalni rad, koji obavlja funkciju organa starateljstva, ovlašten je da pruža pomoć i podršku djetetu čiji su život, zdravlje i razvoj ugroženi u njegovoj porodici. **Centar za socijalni rad ima značajnu ulogu u prevenciji** i otkrivanju zanemarene i zlostavljane djece, postupku procjene, planiranju zaštite i tretmana, primjeni mjera socijalne i porodičnopravne zaštite iz nadležnosti organa starateljstva, praćenju i evaluaciji primijenjenih mjera, kao i u iniciranju pokretanja sudskih postupaka. Svoja ovlaštenja centar za socijalni rad ostvaruje primjenom mjera porodične i socijalne zaštite i usluga socijalnog rada.¹⁶

Djecu čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili zloupotrebljavaju roditeljsko pravo mogu otkriti stručnjaci organa starateljstva, vršeći neke druge poslove ili analizom dokumentacije, a mogu do podataka o postojanju takve porodice doći posredno, službenim obavještenjem od neke druge **ustanove** ili organizacije, organizacije, ili to mogu uraditi **poznanci, rodbina** ili **komšije**, a takođe i sami roditelji mogu potražiti pomoć od **nadležnih institucija**. Otkrivanje predstavlja prvi korak u zaštiti djeteta od zanemarivanja i zlostavljanja. Drugi korak jeste procjenjivanje, a zatim slijedi donošenje odluka, planiranje i provođenje mjera porodične i socijalne zaštite.¹⁷

Procjenjivanje

Nakon otkrivanja djeteta koje je zanemareno od roditelja ili je ugroženo zloupotrebom roditeljskog prava, slijedi postupak procjene koji predstavlja osnov za donošenje odluka o mjerama zaštite djeteta i porodice i za izradu plana zaštite. **Postupak procjenjivanja**

---

¹⁶ Ibid. str. 227

¹⁷ Ibid.

obuhvata postupak početne procjene porodice i postupak sveobuhvatne porodične procjene.¹⁸

Početna procjena porodice i sveobuhvatna procjena porodice

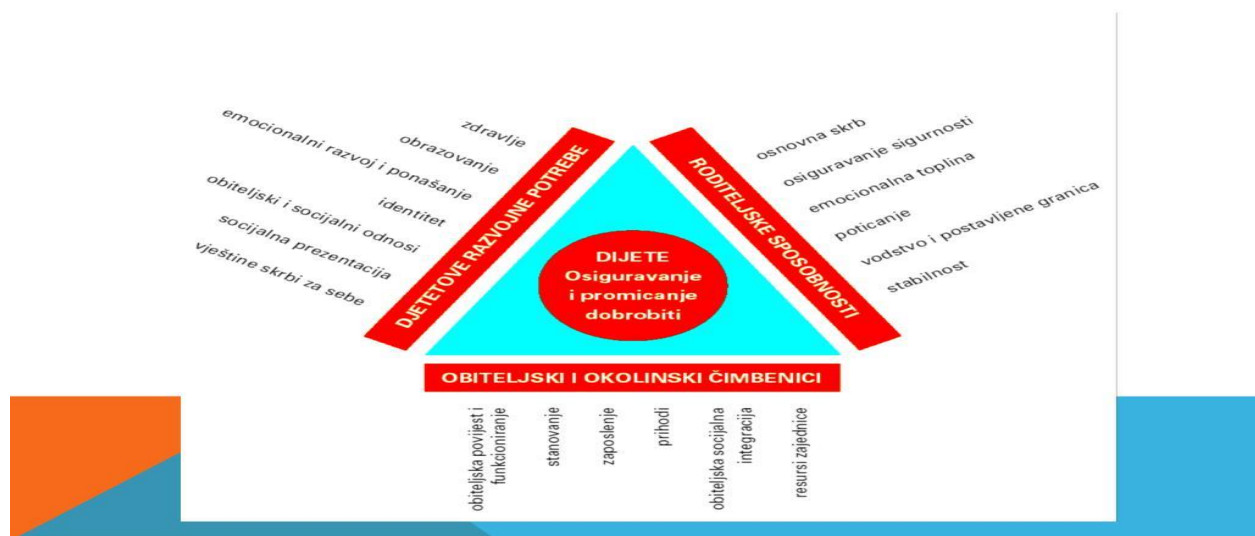
U postupku *početne* ili *inicijalne procjene* procjenjuje se stepen ugroženosti djeteta u porodici. Prvi zadatak stručnjaka u zaštiti djeteta je da procijene da li je ono sigurno u porodici, odnosno da li je neposredno ugrožen život djeteta.¹⁹ Prema Ajdukoviću, stručnim radnicima treba ponuditi **2 osnovna instrumenta** koji se koriste na početku procjene u svim slučajevima sumnje da postoji ugroženost djeteta:

-Lista za procjenu sigurnosti djeteta,

-Lista za procjenu razvojnih rizika djeteta.²⁰

6. Trokut procjenjivanja

Porodično procjenjivanje se vrši kroz „trokut procjenjivanja”.²¹

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid. str. 228

²⁰ Ibid. str. 229

²¹ Ibid. str. 231

Donošenje odluka o mjerama zaštite djeteta i porodice

Nakon provedene sveobuhvatne porodične procjene, vrši se detaljna analiza informacija, na osnovu koje se dobijaju **podaci o potrebama djece, potrebama roditelja, sposobnostima roditelja, podaci o tome da li je došlo do promjena i utvrđuju se problemaska područja.**²³

Planiranje i provođenje mjera zaštite djeteta i porodice

Na osnovu rezultata početne i sveobuhvatne porodične procjene, donose se odluke i planiraju intervencije čiji je cilj postizanje promjena u porodici, zaštita djeteta, njegovih prava, interesa I obezbjeđivanje pravilnog i potpunog razvoja.²⁴

Praćenje i evaluacija

U fazi praćenja i evaluacije procjenjuje se uspješnost provođenja mjera zaštite i usluga podrške, i vrši ponovna procjena potreba djeteta i porodice nakon nekog planiranog vremena. Uspješnost provođenja određene mjere zahtijeva da se ona provodi u skladu s predviđenim planom i da se mjerom postignu ciljevi smanjivanja rizika i postizanja blagostanja djeteta.²⁵

Preventivni oblici socijalne i dječije zaštite i centar za socijalni rad

Preventivni oblici socijalne i dječije zaštite jesu svakako veoma važne i vezane za djetetov cjelokupni razvoj i za djetetov svakodnevni život.

Najvažnija javna ustanova koja se bavi preventivnim oblicima socijalne i dječije zaštite jeste svakako **Centar za socijalni rad**. Svaki centar za socijalni rad se sastoji iz više radnika

---

²² Grey, 2002, prikazano u: Ajduković i Radočaj, 2008:88

²³ Ibid. str. 234

²⁴ Ibid. str. 235

²⁵ Ibid. str. 236

različitih struka, što znači da se **u centrima za socijalni rad obavljaju poslovi različitih kategorija.**

Socijalni rad je usmjeren na intervencije u razvojne, zaštitne, preventivne i terapeutske svrhe. Među ciljevima socijalnog rada treba izdvojiti sljedeće:

- 1)Rad sa pojedincem, porodicom, grupama organizacijama i zajednicom, uz njihovo mobilisanje, u cilju povećanja blagostanja i sposobnosti za rješavanje problema,
- 2)Pomoć u uključivanju marginalizovanih, socijalno isključenih, raseljenih ranjivih i riziku izloženih grupa ljudi,
- 3)**Raditi u pravcu zaštite ljudi koji nijesu u stanju sami sebe da zaštite, na primjer djece kojoj je neophodna zaštita**, osoba sa invaliditetom, bolesnih, starih ljudi, itd.
- 4)Formulisanje i implementiranje politike i programa koji povećavaju blagostanje, promovišu razvoj i ljudska prava...
- 5)Ohrabrivanje ljudi da se angažuju na zastupanju svojih stavova kada je riječ o važnim lokalnim, nacionalnim, regionalnim i internacionalnim pitanjima,
- 6)Zastupanje u ime ljudi, i/ili sa ljudima, formulaciju i ciljanu implementaciju one politike koja je u skladu sa etičkim principima profesije,
- 7)Pomoć ljudima da ostvare pravo na korišćenje usluga i resursa u njihovim zajednicama.²⁶

---

²⁶ Čekerevac, Ana, „Metode i tehnike socijalnog rada“, Fakultet političkih nauka, Podgorica, 2017. godina, str.7

8. Organizacija Centra za socijalni rad i normiranje poslova

Tokom reforme, centrima za socijalni rad dodijeljen je veliki broj javnih ovlaštenja i drugih poslova te centri za socijalni rad vrše poslove agencije za socijalnu i dječiju zaštitu, organa starateljstva, izvještavanje o socijalnom položaju građana...²⁷

Sve usluge Centar pruža primjenom metoda stručnog socijalnog rada građanima koji imaju prebivalište na teritoriji grada ili se u trenutku stanja potrebe nađu na određenoj teritoriji. Obaveza stručnih radnika je postupaju u okviru zaštite u vrlo kratkim rokovima, što je shodno težini problema koji se mora riješiti podijeljeno u tri roka za postupanje:

1)neodložno (rok 24h)

2)hitno (rok 3 dana)

3)redovno (rok 5 dana).²⁸

Iz svega napisanog, možemo zaključiti da su centri za socijalni rad od velikog značaja kada je u pitanju socijalna zaštita djece. Takođe, svi socijalni radnici su, na neki način, odgovorni za stanje svakog djeteta jer je njihov posao da učestvuju u pomoći socijalizacije i drugih procesa.

---

²⁷ Unicef.org/montenegro/media/9551/file/MNE-media-MNEpublication506.pdf

²⁸ Csrcg.me

Preventivne mjere u programu zdravstvene zaštite djece

Zdravstvena zaštita djece obuhvata sastav društvenih , zajedničkih i individualnih usluga, mjera i aktivnosti za očuvanje i unapređenja zdravlja, spriječavanje i rano otkrivanje bolesti, pravovremeno liječenje, te zdravstvenu njegu i rehabilitaciju.

Zdravstvena zaštita djece podrazumijeva primjenu niza medicinskih i socijalno-medicinskih mjera kojima je za cilj osigurati pravilan rast i razvoj djece. Odgovarajuće zdravstvene službe za djecu i mlade uključuju integrisani pristup do postizanja punih potencijala dječijeg razvoja.

Zdravstveni sastav prilagođen djeci treba osiguravati jednaku dostupnost zdravstvene zaštite temeljnu na načelima otvorenosti, raspoloživosti, dostupnosti, pravičnost i multidisciplinarnost. Plan i program mjera zdravstvene zaštite iz osnovnog zdravstvenog osiguranja izrađen je prema prijedlozima struke.²⁹

Načela zdravstvene službe za djecu i adolescente

Postoje određena načela zdravstvene službe za djecu i adolescente, a to su:

- Uključivanje,
- Unapređenje,
- Zaštita,
- Prevencija,
- Umjerenost prema potrebama.³⁰

---

²⁹ hpps.com.hr

³⁰ Ibid.

UKLJUČIVANJE

Djeca i mladi imaju pravo na informacije. U donošenju odluka moraju biti aktivni učesnici. Stručno osoblje u radu sa djecom mora imati razvijene komunikacijske vještine posebno vještine u slušanju i primanju informacija. Način i stepen uključenosti zavisi o dobi djeteta, kapacitetima, zrelosti i važnosti odluka u čijem donošenju učestvuju.³¹

UNAPREĐENJE

Unapređenje zdravlja se definiše kao proces koji ljudima omogućava da povećaju kontrolu nad vlastitim zdravljem, a preventivni fokus je na unapređenju zdravlju. Uključuje sve aktivnosti koje djetetu i mladoj osobi omogućavaju veće učestvovanje u postizanju zdravlja i dostignuća pozitivnih stavova i ishoda za zdravlje.³²

ZAŠTITA

Zdravstvena zaštita uključuje sve aktivnosti koje ograničavaju ili izbjegavaju izloženost bilo kakvim rizicima koji mogu štetno djelovati na zdravlje. Rizici se mogu pojaviti u porodici, okolini ali i u samom zdravstvenom sastavu. Za djecu je proces liječenja, naročito hospitalizacija je izvor stresa, te kao takvo zahtijeva posebno pažljiv pristup.³³

PREVENCIJA

Prevenција je aktivni proces sa svrhom spriječavanja svih zdravstvenih, socijalnih ili emocionalnih problema koji mogu ometati potpuno ostvarivanje ljudskih potencijala. Prevenција uključuje :

---

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Ibid.

- ❖ Smanjivanje štetnih odrednica zdravlja,
- ❖ Prevenciju razvojnih bolesti poremećaja,
- ❖ Prevenciju komplikacija bolesti,
- ❖ Djelovanje bolesti na kvalitetu života.

Načelo prevencije je vodeće načelo za postizanje boljih zdravstvenih rezultata.³⁴

UMJERENOST PREMA POTREBAMA

Osiguranje zaštite prema potrebama odnosi se na bilo koju službu koja doprinosi zdravlju i dobrobiti djece i porodice. Zaštita prema potrebama bi trebala omogućiti ujednačeno i povezano djelovanje sa novonastalom situacijom.³⁵

PRIMARNA PREVENCIJA

Društvena briga za zdravlje uključuje i mjere privredne i društvene socijalne politike kojima se postižu uslovi za sprovođenje zdravstvene zaštite i razvija sistem zdravstvene zaštite.³⁶

Primarna prevencija usmjerena je na:

- zdravstveno informisanje,
- odgoj populacije i/ili populacijskih grupa,
- sprovođenje vakcinacije protiv hepatitisa B i humanog papiloma virusa.

Sekundarna prevencija usmjerena je na:

- rano otkrivanje bolest,
- programe probira ,

---

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid. str. 191.

³⁶ socijalnamedicina.ucg.com

- čiji roditelj nije u stanju da se o njemu stara;
- sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- sa problemima u ponašanju;
- koje zloupotrebljava alkohol, drogu ili druga opojna sredstva;
- koje je žrtva zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja u porodici i eksploatacije ili kod kojeg postoji opasnost da će postati žrtva;
- žrtva trgovine ljudima;
- kojem roditelji nijesu saglasni oko načina vršenja roditeljskog prava;
- koje se zatekne van mjesta prebivališta bez nadzora roditelja, usvojioca ili staratelja;
- trudnica bez porodične podrške i odgovarajućih uslova za život;
- samohrani roditelj sa djetetom bez porodične podrške i odgovarajućih uslova za život;
- kojem je usljed posebnih okolnosti i socijalnog rizika potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

1a) mlado lice:

- koje je bilo dijete bez roditeljskog staranja;
- kojem je usljed posebnih okolnosti i socijalnog rizika potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite...³⁹

---

³⁹ Ministarstvo rada i socijalnog staranja, *Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti*, Podgorica, član 4

PRINCIPI SOCIJALNE I DJEČJE ZAŠTITE

Socijalna i dječja zaštita se zasniva na principima:

- 1) **uvažavanja integriteta i dostojanstva korisnika socijalne i dječje zaštite** koja se zasniva na socijalnoj pravdi, odgovornosti i solidarnosti, koja se pruža uz poštovanje fizičkog i psihičkog integriteta, bezbjednosti, kao i uz uvažavanje moralnih, kulturnih i religijskih ubjeđenja, u skladu sa zajemčenim ljudskim pravima i slobodama;
- 2) **zabrane diskriminacije** korisnika po osnovu rase, pola, starosti, nacionalne pripadnosti, socijalnog porijekla, seksualne orijentacije, vjeroispovijesti, političkog, sindikalnog ili drugog opredjeljenja, imovnog stanja, kulture, jezika, invaliditeta, prirode socijalne isključenosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili drugog ličnog svojstva;
- 3) **informisanja korisnika** o svim podacima koji su značajni za utvrđivanje njegovih socijalnih potreba i ostvarivanje prava, kao i o tome kako te potrebe mogu biti zadovoljene;
- 4) **individualnog pristupa** korisniku u pružanju prava iz socijalne i dječje zaštite;
- 5) **aktivnog učestvovanja korisnika u kreiranju, izboru i korišćenju prava iz socijalne i dječje zaštite** koji se zasniva na učestvovanju u procjeni stanja i potreba i odlučivanju o korišćenju potrebnih usluga;
- 6) **uvažavanja najboljeg interesa korisnika** u ostvarivanju prava iz socijalne i dječje zaštite;
- 7) **prevencije institucionalizacije i dostupnosti usluga u najmanje restriktivnom okruženju** uvijek kada za to postoje uslovi u njihovim domovima ili lokalnoj zajednici kroz vaninstitucionalne oblike zaštite, koje osiguravaju različiti pružaoci usluga, sa ciljem poboljšanja kvaliteta života korisnika i njegove socijalne uključenosti;
- 8) **pluralizma usluga i pružalaca usluga** socijalne i dječje zaštite koje obavljaju i organizacije civilnog društva i druga pravna i fizička lica, pod uslovima i na način propisanim zakonom;

9) **partnerstva i udruživanja različitih nosilaca djelatnosti i programa, posebno na lokalnom nivou** u cilju dostupnosti usluga u najmanje restriktivnom okruženju i prevencije institucionalizacije;

10) **transparentnosti** u pogledu informisanja javnosti o socijalnoj i dječjoj zaštiti u sredstvima javnog informisanja, kao i na druge načine, u skladu sa zakonom.⁴⁰

Vlada Crne Gore, u procesu preuzimanja neophodnih aktivnosti na poboljšanju socijalno-ekonomskog položaja građana, dosljedno se opredjeljuje za jasno strateško planiranje s ciljem da se unaprijedi položaj građana u oblasti socijalne i dječje zaštite.⁴¹

KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA

Član 1

Definicija djeteta

Svako ljudsko biće do 18 godina starosti ima sva prava iz ove Konvencije.

Član 2

Nediskriminacija

Konvencija se odnosi na svu djecu, bez obzira na njihovu rasu, vjeru, sposobnosti; bez obzira šta misle ili kažu i bez obzira na tip porodice iz koje dolaze.

Član 3

Najbolji interesi djeteta

---

⁴⁰ Ibid. član 7

⁴¹ Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2017.godine: *Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite 2018-2022*, Vlada Crne Gore, Podgorica, str. 4

Sve organizacije koje se bave djecom obavezne su da postupaju u skladu sa najboljim interesom djeteta. Država će obezbijediti djetetu adekvatno staranje ukoliko roditelji, ili druge osobe kojima je povjerena roditeljska odgovornost, to ne pružaju.

Član 4

Primjena prava

Država mora učiniti sve što je u njenoj moći da primijeni prava sadržana u Konvenciji.

Član 5

Roditeljsko usmjeravanje i razvojni kapaciteti djeteta

Vlade moraju poštovati prava i obaveze porodica da usmjeravaju svoju djecu, tako da dok rastu nauče da pravilno koriste svoja prava.

Član 6

Život opstanak i razvoj

Svako dijete ima urođeno pravo na život, a država ima obavezu da obezbijedi opstanak i razvoj djeteta.⁴²

Palijativno zbrinjavanje

Palijativna zbrinjavanje je sveobuhvatna zbrinjavanje sa ciljem pružanja potrebne njege bolesnicima s neizlječivom bolešću koja značajno skraćuje životni vijek (zdravstvena, psihološka, socijalna i duhovna).

Podizanje kvalitete života i ublažavanje boli glavni su ciljevi palijativnog zbrinjavanja. U pružanju palijativnog zbrinjavanja izuzetna je multidisciplinska saradnja kao i uključivanje porodice u zbrinjavanje. U pedijatrijskoj palijativi je posebno važno da se palijativno

---

⁴² Unicef.org

zbrinjavanje razvija kao briga za cijelu porodicu, a ne samo fizička, medicinsko zbrinjavanje za umirućeg.

Polazeći od navedenog, **prioriteti djelovanja u sastavu zdravstva u zbrinjavanju za djecu su sljedeći:**

- **Zdravlje i dobrobit djece i mladih** ugraditi kao nedjeljivi sastavni dio razvoja i sprovođenje svih politika i strategija,
- **Osigurati dostupne i raspoložive službe u skladu sa stručnim preporukama**, poštujući načela jednakosti, dostupnosti, raspoloživosti, kontinuiranosti, te međusektorske saradnje uz aktivnu uključenost korisnika.
- **Unaprijediti praćenje zdravstvenog stanja i navika** kao i odrednica zdravlja u svrhu unaprjeđenja **zdravstvenih ishoda i smanjenja nejednakosti.**⁴³

Preventivne i druge mjere u programu mjera za djecu sistematski pregledi

Sistematski pregledi su pregledi koji se, s određenim ciljem. Cilj takvih pregleda je rano otkrivanje bolesti u razvoju djece. Sistematskim pregledima mogu se otkriti potrebe u unapređenju zdravlja i razvoja djece. Svrha tih pregleda je:

- utvrditi tjelesnu razvijenost (mjerjenje tjelesne težine, tjelesne visine i obim glave - osnovne antropometrijske mjere) i duševnu razvijenost djeteta;

---

⁴³ Ibid. str. 193

- otkriti negativne faktore na zdravlje djeteta ;
- otkriti prirođene i stečene anomalije ;
- blagovremeno poduzeti mjere za rješavanje odstupanja, liječenje i rehabilitaciju;
- otvaranje kartona (zdravstvenog i za vakcinu)
- kratka porodična anamneza (hronične i nasljedne bolesti; raniji porodi; podaci o trudnoći i porodu)
- prehrana djeteta
- podaci o zdravstvenom stanju djeteta
- opšti pregled po sastavima
- opšte držanje djeteta i reakcije, primitivni i duboki refleksi, reakcija zjenica na svjetlo
- antropometrijska mjerenja: tjelesna težina, dužina, obim glave i grudnog koša
- ultrazvučni pregled kukova
- ultrazvučni pregled mozga - u nedonošene novorođenčadi, te druge novorođenčadi s perinatalnim faktorima rizika
- BCG - u slučajevima u kojima nisu provedeni u porodilištu
- profilaksa anemije u prematurusa i prema drugim određenim indikacijama
- savjetovanje o njezi i prehrani
- unošenje podataka u zdravstvenu dokumentaciju Sistematski pregled dojenčeta u uzrastu 3-4 mjeseca.⁴⁴

ZAKLJUČAK

---

⁴⁴ Ibid. str.194

Negativna iskustva u djetinjstvu odnose se na potencijalno traumatska iskustva, koja mogu da imaju negativne, dugotrajne uticaje na zdravstveno stanje. Ova iskustva obuhvataju fizičko, emocionalno, seksualno zlostavljanje, fizičko ili emocionalno zanemarivanje, nasilje u porodici, problemi mentalnog zdravlja kod roditelja, alkoholizam i druge bolesti zavisnosti, razvod roditelja, i odlazak u zatvor roditelja ili staratelja.

Takođe, negativna iskustva u djetinjstvu odnose se na neke od najintenzivnijih ili najučestalijih izvora stresa, koji djeca mogu da iskuse rano u životu. Da bi jedan od oblika zaštite, to jest **preventiva**, koja se odnosi na zaštitu bila na visokom nivou, potrebno je prije svega uvrstiti organe vlasti, kako bi za djecu obezbjedili što bolje i povoljnije uslove u domovima. Takođe bi trebalo da se podigne svijest o toj djeci koja borave u tim ustanovama, i da onim **licima kojima je potrebna pomoć vaspitača, psihologa, i socijalnih radnika bude profesionalna.**

LITERATURA

Šćepović, Dragana, „*Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*“, Fakultet Političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, 2018. godine

Grey, 2002, prikazano u: Ajduković i Radočaj, 2008:88

Čekerevac, Ana, „*Metode i tehnike socijalnog rada*“, Fakultet političkih nauka, Podgorica, 2017. godina

Unicef.org/montenegro/media/9551/file/MNE-media-MNEpublication506.pdf

Csrcg.me

hpps.com.hr

socijalnamedicina.ucg.com

Kužnik, Kristina, „*Preventivne mjere u program zdravstvene zaštite djece*“, Hrvatska prolječna pedijatrijska škola, Split, 2016. godine

https://www.google.com/search?q=doktor+i+dijete&tbm=isch&ved=2ahUKewjziejRljsAhWT_4UKHYNWD9MQ2-cCegQIABAA&oq=do&gs_lcp=CgNpbWcQARgBMgQIixAnMgQIixAnMgIADICCAAYAggAMgIADICCAAYAggAMgIADICCAABQ2_MDWPj0A2ChwRoAHAAeACA AWulAc8BkgEDMC4ymAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&sclient=img&ei=zHeRX_PzFZP_lwSDrb2YDQ&bih=657&biw=1366&rlz=1C1CHBF_enME783ME783#imgsrc=JPgZfWr5IFjCJM

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, *Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti*, Podgorica

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2017. godine: *Strategija razvoja sistema socijalne i dječije zaštite 2018-2022*, Vlada Crne Gore, Podgorica

Unicef.org

[https://www.google.com/search?q=palijativno+zbrinjavanje&rlz=1C1CHBF_enME783ME783&sxsr=A
LeKk03B26rORiWmRIjHkiQlaWTbybHHpA:1603368906141&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahU
KEwj5oODQlsjsAhXIIIsKHRqgBEUQ_AUoAXoECAQQAw&biw=1366&bih=657#imgrc=JmHVBiugQRSYO
M](https://www.google.com/search?q=palijativno+zbrinjavanje&rlz=1C1CHBF_enME783ME783&sxsr=A
LeKk03B26rORiWmRIjHkiQlaWTbybHHpA:1603368906141&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahU
KEwj5oODQlsjsAhXIIIsKHRqgBEUQ_AUoAXoECAQQAw&biw=1366&bih=657#imgrc=JmHVBiugQRSYO
M)

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

SEMINARSKI RAD

**DRUŠTVENA BRIGA O PORODICI (POJAM „POTREBA" I „STRUKTURA
POTREBA", DRUŠTVENA BRIGA O PORODICAMA POREMEĆENIM U RAZVOJU)**

Mentor: Prof. dr Čedo Veljić

Studenti: Konjević Jelena 18/63

Baltić Stefana 18/116

Podgorica, oktobar 2020.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. METODOLOŠKA I SADRŽINSKA NAČELA DRUŠTVENE BRIGE O PORODICI	2
1.1 NAČELA DRUŠTVENE ZAŠTITE PORODICE	4
1.2 NAČELA ZAŠTITE PORODIČNIH ODNOSA	6
2. DRUŠTVENA BRIGA O PORODICI	6
2.1 DVA NIVOVA SOCIJALNIH POTREBA PORODICE: POTREBE-OBLIGACIJE I POTREBE-ASPIRACIJE	6
2.2. POJAM „POTREBA" I „STRUKTURA POTREBA"	7
2.3 POTREBA ZA PRAVNOM ZAŠTITOM PORODICE	8
3. DRUŠTVENA BRIGA O PORODICAMA POREMEĆENIM U RAZVOJU	9
3.1 DRUŠTVENA BRIGA O PORODICAMA SA POREMEĆENIM ODNOSIMA	9
3.2 DRUŠTVENA BRIGA O PORODICAMA SA POREMEĆENOM STRUKTUROM	14
3.3 DRUŠTVENA BRIGA O SAMOHRANIM MAJKAMA SA DJECOM	18
ZAKLJUČAK	20
LITERATURA	21

UVOD

Porodična patologija se ne može razrješavati klasičnim porodičnim kodeksom, već samo kombinacijom porodičnog prava i socijalnog rada.

U patrijarhalnom društvu postojao je uglavnom samo jedan dužnik prema porodici: to je bio zakonom obavezni član porodice (srodnik ili bračni drug). Danas postoje dva pravna dužnika: a) zakonom obavezni članovi: porodice i b) društvena zajednica, odnosno njeni predstavnici. Ovu obavezu društva treba i pravno normirati.¹

Postoje i dva uzroka izražene porodične patologije. Jedan je subjektivni, a drugi objektivni. Pored subjektivnih uzroka porodične dezorganizacije, danas su mnogo značajniji objektivni uzroci koji dovode do poremećenih poremećenih porodica i za koje pojedinci nisu krivi.

U ovom radu obradile smo načela zaštite porodice i porodičnih odnosa. U daljem izlaganju osvrnule smo se na posredne i neposredne činioce, različite po značaju i svojoj prirodi, ali koji su imali uticaja na politiku društva prema porodici. Govorimo prvo o „normalnim" porodicama i o zadovoljenju njihovih složenih povećanih potreba, a u posebnom dijelu biće riječi o potrebama nepotpunih i deficijentnih porodica.

---

¹ Mladenović, Marko, *Društvena zaštita porodice i djece*, Rad, Beograd, 1973, str. 51.

1. METODOLOŠKA I SADRŽINSKA NAČELA DRUŠTVENE BRIGE O PORODICI

Porodica nije ni početak, ali ni kraj društva. Ali ona jeste u određenom smilu društvo. Porodica je “po prirodi” društvena. Društvo se ne sastoji od pojedinca, već od porodica. Društvo, prije svega, čine odnosi između pojedinca i drugih kolektivnih entiteta.²

Pravci razvoja savremenog društva demokratske porodice i moderne socijalne politike predstavljaju globalnu viziju tendencije na svetskom nivou. Savremeni svijet se, međutim, ne razvija sasvim idilično, bez potresa i bez dubokih protivrječnosti. Osnovna njegova protivrječnost je još uvijek neusklađena **između socijalnih potreba i njihovog ostvarenja u praksi** tj protivrječnost između **socijalnih potreba i socijalne akcije**. Neki su slikovito ovaj raskorak nazvali sukobom između neba i zemlje. Nebo bi bila humanistička socijalna filozofija i sedamdesetih godina ovog vijeka, a zemlja nezadovoljene socijalne potrebe. U tom rasponu savremena socijalna politika je između neba i zemlje, na pola puta od cilja.³

- a) Prema stepenu razvoja društvenih odnosa u savremenom svijetu opšti metodološki principi socijalne politike prema socijalnoj porodici bili bi:
- Načelo **demokratizacije** socijalne politike, u tom smislu da bude prilagođeno potrebama svih porodica, iz svih društvenih slojeva.
  - Načelo **jednakosti** u ostvarivanju socijalnih orava, a naročito u pogledu izjednačenja u uslovima života i predviđanje onih koji su opterećeni djecom, sa onima koji su bez djece i porodice.
  - Princip **solidarnosti i uzajamnosti**, prema kome imućniji pojedinci i bogatiji regioni treba da snose dio doprinosa u ostvarivanju socijalne pravde, ali istovremeno da stepen prava porodica u stanju socijalne potrebe uslovljava i određene njihove obaveze prema društvenoj zajednici.

---

² Milić, Anđelka, *Sociologija porodice*, Beograd, 2010, str. 34.

³ Mladenović, Marko, *Društvena zaštita porodice i djece*, Rad, Beograd, 1973, str. 52.

- Princip **sveobuhvatnosti porodica i bogatstvo oblika i metoda** u kojim se socijalna politika ostvaruje.
- Princip **prioriteta preventivne djelatnosti nad kurativnom djelatnošću**. Ovo je jedan od još nedovoljno ostvarenih, ali vrlo značajnih tekovina postindustrijskog društva. Za suzbijanje rastuće socijalne patologije nemoguće je boriti se „gašenjem požara“, već njegovim sprečavanjem ili lokalizovanjem. Porodici je naročito potrebno da se premosti vakuum koji je nastao između njenih i društvenih funkcija u procesu njene društvene integracije i posebno socijalizacije djeteta.
- Princip **obezbeđenja tolerantne socijalne sigurnosti svim porodicama**, a naročito obezbeđenja približno podjednakih uslova svoj djeci u njihovom vaspitanju, školovanju i obrazovanju.
- Princip **jedinstva svih oblika porodične, dječje zaštite i zaštite materinstva**. Neophodna pretpostavka u daljem razvoju socijalne politike prema porodici jeste njeno integrisano dejstvo na porodicu.
- Princip **participacije građana i porodica** u kreiranju i realizovanju globalne socijalne politike prema porodici i aktiviranje svih ljudskih i materijalnih resursa u njenom ostvarenju.
- Princip **naučne zasnovanosti socijalne akcije** u pogledu pregleda predmeta, obima, metoda, sredstava, ustanova i kadrova. To nalaže potrebu za stvaranjem globalne dugoročne koncepcije društvene zaštite porodice, a na osnovu te, razradu srednjoročnih i godišnjih programa zaštite.⁴

Jedna grupa načela održavala bi povezivanje porodice sa samoupravnim odnosima našeg društva, kao i procese socijalizacije ličnosti. Druga grupa načela proklamovala bi stavove zakonodavca o

---

⁴ Ibid., str. 53.

interpersonalnim porodičnim odnosima: načela braka, roditeljskog i starateljskog prava. Porodica se definiše kao specijalizovana društvena funkcija ili sektor društva ili društveni podsistem ili društvena institucija.

Porodica se takođe tretira kao neka mašinerija u velikom društvenom stroju: poput zatvora, ludnice, bolnice, fabrike, itd. U ovom slučaju to je socijalizacija potomstva. Djelovanje porodice kao pojedinačnog dijela složene društvene mašinerije sagledava se kao odnos razmjene između nje i društva, tj. njegovih ostalih parcijalnih podsistema kao što su ekonomija, politika, vrijednosti sistem itd.

Porodica se shvata kao “poslednje utočište” od surove stvarnosti: kao “mirna luka” u koju uplovljava izmoreni pojedinac posle radnog dana: kao “ostrvo” u moru društvenih procesa i nemira.

Porodica je univerzalna socijalna grupa koja “egzistira kao posebna i strogo funkcionalna grupa u svakom poznatom društvu”, jer obavlja četiri univerzalne funkcije: seksualnu, ekonomsku, reproduktivnu i obrazovnu.⁵

1.1 NAČELA DRUŠTVENE ZAŠTITE PORODICE

Porodica uživa posebnu zaštitu društvene zajednice. Društvena zajednica ima pravo i dužnosti da razvije sisteme mjera u pružanju organizovane zaštite porodice. U tom cilju ona:

- Potpomaže i ubrzava slobodno povezivanje građana i porodica sa samoupravnim ustanovama, organima i organizacijama čiji je zadatak da se staraju o potrebama porodice i njenih članova;
- Priprema i obezbeđuje uslove da se u politici prema porodicama naročito u društvenoj brizi za djecu, ostvaruje ideja o jednakim pravima i potrebama i obezbeđenju podjednakih uslova svoj djeci u njihovom podizanju, vaspitanju i obrazovanju;
- Organizuje i potpomaže vaspitnu djelatnost u školama i specijalizovanim ustanovama, u pripremanju omladine za brak i porodicu i za humane odnose u braku i porodici;

---

⁵ Milić, Anđelka, *Sociologija porodice*, Beograd, 2010, str. 35. i 36.

- Organizuje i usavršava pedagoško-medicinsku djelatnost i propagandu u pravcu planiranja porodice i sredstava protiv neželjenih začeca i neželjene trudnoće;
- U cilju podsticanja stabilizacije braka i porodice, ispituje mogućnosti i preduzima mjere da se pruži podrška i pomoć mladim bračnim drugovima i mladim roditeljima;
- Osniva i organizuje škole u savjetovaništa za roditelja i vaspitače da bi im pomogla u vršenju roditeljskih, odnosno pedagoških funkcija;
- Osniva i posebnim mjerama podiče rad ustanova, servisa i drugih službi čiji je zadatak da preuzmu od porodice one poslove koji nepotrebno opterećuju članove porodice;
- Naročito podiče procese vabračne i porodične emancipacije žena posebnom zaštitom materinstva i drugim sredstvima;
- Organizuje rad, učenje, zabavu i razonodu, kao i fizičke aktivnosti predškolske i školske djece i omladine osnivanjem ustanova za dnevni boravak školske djece u školama i drugim nastavno-vaspitnim ustanovama;
- Podiče osnivanje i usavršavanje ustanova za djecu u radnim organizacijama, mjesnim zajednicama i opštinama i predlaže osnovne normative za njihovo poslovanje;
- Ispituje u utvrđuje politiku osnivanja ustanova za porodice, djecu i omladinu u seoskim naseljima, kao i ustanove za pomoć ženi na selu;
- Stara se da se razvija mreža restorana i ustanova da društvenu ishranu porodice, kao u svih drugih neophodnih pratećih objekata u naseljima i gradovima;
- Preduzima posebne mjere za zaštitu samohranih majki sa djecom
- Vodi posebnu brigu o ostarjelim licima
- Posebnu brigu vodi o maloljetnicima koji se ne nalaze pod roditeljskim staranjem
- Posebnu pažnju posvećuje resocijalizaciji vaspitno zapuštene i delinkventne djece i omladine
- Stara se takođe o osposobljavanju za život i rad omladine i djece koja su ometena u psihofizičkom razvoju
- Razvija i usavršava preventivni socijalni rad na otklanjanju uzroka koji dovode do poremećaja u porodici
- U cilju pravne zaštite porodice i porodičnih odnosa, osniva poseban organ za društvenu brigu o porodici.⁶

---

⁶ Mladenović, Marko, *Društvena zaštita porodice i djece*, Rad, Beograd, 1973, str. 54. i 55.

1.2 NAČELA ZAŠTITE PORODIČNIH ODNOSA

Odnosi u porodici i braku uređuju se zakonom. Organi ovlašćeni zakonom imaju prava i dužnosti da u granicama svojih ovlašćenja vrše nadzor nad porodičnim odnosima i da pružaju zaštitu pojedinim članovima kada im je ona potrebna. Bračni drugovi su izjednačeni u svim ličnim i imovinskim pravima. Maloljetna lica uživaju posebnu zaštitu društvene zajednice. Žena, dok vrši funkciju materinstva, uživa posebnu zaštitu društvene zajednice.

Roditelji imaju ista prava i dužnosti prema zajedničkoj djeci; oni vrše ona prava u skladu sa interesima djece i društvene zajednice. Djeca rođena van braka imaju prava i dužnosti kao i djeca rođena u braku. Lica koja nisu u stanju da se sama staraju o svojoj ličnosti, pravima u interesima uživaju posebnu zaštitu društvene zajednice.

2. DRUŠTVENA BRIGA O PORODICI

2.1 DVA NIVOVA SOCIJALNIH POTREBA PORODICE: POTREBE-OBLIGACIJE I POTREBE-ASPIRACIJE

Globalna koncepcija društvene brige o porodici još uvijek nije naučno razrađena ni politički definisana u našoj zemlji. Ustavno načelo da „porodica uživa društvenu zaštitu“ ostaje za sada samo opšta deklaracija koja tek treba da bude detaljnije politički i pravno formulisana. To ne znači da je ova zaštita potpuno uskraćena. Ona postoji u raznim fragmentiranim oblicima i ostvaruje se neposredno i posredno u ekonomskoj, socijalnoj, zdravstvenoj, stambenoj i drugim posebnim politikama. Međutim, činjenica da nedostaje globalna strategija društvene brige o porodici uslovlila je izvjesne devijacije u dva pravca:

- Preovlađuje tendencija **da se briga o porodici rješava samo dječjom zaštitom**, jer se smatra da je to, ako ne jedini, onda bar centralni problem zaštite porodice.

- Neki propisi i neke posebne društvene mjere ne samo da nisu stimulirale pozitivnu evoluciju porodice, nego su je **neposredno ili posredno sputavale**: demografska, migraciona politika, politika dječjeg dodatka, poreska, stambena politika i slično.⁷

2.2. POJAM „POTREBA“ I „STRUKTURA POTREBA“

Polazna činjenica u utvrđivanju obima društvene brige o porodici predstavlja „struktura potreba“ svih porodica i „struktura specifičnih potreba“ samo nekih porodica u zavisnosti od društvene grupe kojoj pripadaju ili u zavisnosti od posebnih okolnosti vezanih za teškoće u izvršavanju porodičnih funkcija: ekonomske, vaspitne, obrazovne i sl.

Opšta struktura potreba porodice izražava se u obimu, vrstama i kvalitetu zadataka koje sve porodice treba da izvršavaju u jednom određenom društvu s obzirom na stepen istorijske i socijalne evolucije same porodice, ali i cijelog društva. Ona je istorijski uslovljena i društveno determinisana. Ona predstavlja faktičko pitanje i potrebno je utvrditi njen stvarni nivo, kako bi društvo moglo odgovoriti svojim obavezama.

Zbog heterogenog regionalnog i stratifikovanog razvoja društva, često se događa da „opšta struktura potreba“ nije ista u jednom društvu. Zato je nužno da se pored minimalne opšte strukture, izrade i regionalne kao i slojne strukture potreba, kao i strukture potreba za specifične uže društvene grupe. Ova druga grupa predstavljala bi posebne varijetete sa „**specifičnim potrebama**“.

Treba posebno istaći da „struktura potreba“ nema samo ekonomsko, već i psihološko značenje. Sa tog psiho-ekonomskog stanovišta sve porodične potrebe možemo podijeliti na dvije grupe:

- a) **Potrebe-obligacije** su potrebe u datoj socijalnoj sredini koje mogu biti normalno zadovoljene u okviru društvene grupe ili društvene klase **čiji pripadnik zadovoljava ove potrebe**.

---

⁷ Ibid., str. 58.

- b) **Potrebe-aspiracije** su potrebe čije zadovoljavanje izgleda neophodno pojedincima u okviru određene društvene grupe ili određene društvene klase, ali **koje nisu normalno zadovoljene u datoj društvenoj sredini.**⁸

Ova podjela treba da ukase na klasni i dinamički karakter socijalnih potreba. Sa stanovišta evolucije socijalne strukture, potrebe-aspiracije mogu postati potrebe-obligacije, tj. takve potrebe koje mogu biti normalno zadovoljene u okviru postojećeg institucionalnog sistema. I obrnuto, činjenica da jedna određena zajednica nije u stanju da pruži svojim članovima mogućnost da zadovolje svoje osnovne potrebe-obligacije predstavljaće karakterističan znak nenormalne socijalne situacije.

Odnos između potreba-obligacija i potreba-aspiracije ukazuje na stepen usklađenosti ili neusklađenosti između želja, očekivanja, zahtjeva s jedne i spremnosti i brzine društvenih institucija da odgovore na ove zahtjeve s druge strane. Dubina raskoraka predstavlja dubinu društvene napetosti. U ovom rasponu stvara se prostor za porodičnu i socijalnu patologiju. Ukoliko je nesklad izuzetno veliki može doći i do djelimične ili potpune dezorganizacije porodice i njenih članova.

2.3 POTREBA ZA PRAVNOM ZAŠTITOM PORODICE

Dvije grane prava obezbjeđuju zaštitu porodice: **socijalno pravo** koje uređuje određena prava porodice i njenih članova na zakonom utvrđene prestacije u njenu korist, odnosno u korist njenih članova i **porodično pravo** koje uređuje pretežno prava i dužnosti između članova porodice i nadzor društvene zajednice nad vršenjem tih prava.

U **socijalno pravo** prema tradicionalnoj podjeli, spadaju: **socijalno osiguranje, socijalno obezbeđenje i socijalna zaštita. Porodično pravo** se sastoji iz **bračnog, roditeljskog, starateljskog prava i prava usvojenja.**

---

⁸ Ibid.

3. DRUŠTVENA BRIGA O PORODICAMA POREMEĆENIM U RAZVOJU

Porodice poremećene u svom razvoju zahtijevaju posebnu brigu društvene zajednice. Razlikuju se dvije vrste poremećenosti porodice: a) porodice sa poremećenim odnosima i b) porodice sa poremećenom strukturom. Disfunkcionalne porodice pokazuju poremećaje u svim ili u više oblasti funkcionisanja. Radi se o dezorganizovanim, dezintegrisanim porodicama sa poremećenim odnosima i porodičnim funkcijama. Kod disfunkcionalnih porodica poremećene su komunikacije, emocionalne veze, vlada konfuznost ili zamjena uloga u porodičnim odnosima, a osnovni vrijednosni sistemi njenih članova su međusobno neusklađeni.⁹

3.1 DRUŠTVENA BRIGA O PORODICAMA SA POREMEĆENIM ODNOSIMA

Pod porodicom sa poremećenim odnosima podrazumijevamo porodice koje se nisu strukturno raspale, ali koje su teško iznutra podrivene usled objektivnih teškoća, ili usled razloga subjektivne prirode koje su doveli do teškog poremećaja odnosa u porodici i do ozbiljnih neslaganja.

Najčešći uzroci koji dovode do razrivenosti porodice su: a) **uzroci subjektivne prirode:** psihička i polna nepodudaranost između bračnih drugova, razlike u karakterima, navikama, shvatanjima, b) **uzroci ekonomske prirode:** nezaposlenost, niski lični dohoci, opterećenost djecom i drugim srodnicima na izdržavanju, dugogodišnja bolest člana koji porodice koji materijalno iscrpljuje porodicu i dr.; c) **uzroci koji leže u asocijalnim navikama ili asocijalnom ponašanju člana porodice:** alkoholizam, vaspitna zapuštenost, maloljetnički kriminalitet, kriminalitet odraslog člana porodice, skitničenje, prosjačenje, narkomanija i dr.; d) **uzroci koji leže u poremećaju fizičke, mentalne ili psihičke strukture ličnosti:** invaliditet, psihoze, teži slučajevi neuroze, epilepsija i sl.¹⁰

---

⁹ Kecman, Bojana, *Psihosocijalna porodična patologija i delinkventnost*, Beograd, 2007, str. 30.

¹⁰ Ibid., str. 77.

a) Poremećaji nastali iz uzroka subjektivne prirode

Jedna od značajnih tekovina demokratske porodice je i sloboda izbora bračnog druga. Sa emancipacijom žene i djeteta došlo je i do demokratizacije bračnih i porodičnih odnosa. Međutim, upravo ove činjenice stvaraju veće mogućnosti za poremećaj u braku i porodici. Stvaranjem demokratskog braka i slobodnim izborom bračnog druga, značajno su povećana očekivanja prema bračnom drugu i prema djeci. Pravo na ličnu sreću postaje dominantna ideja i zahtjev, što može dovesti do ozbiljnih nesporazuma ako se očekivanja ne ostvare. To je posledica razika koju donosi slobodan izbor bračnog druga.

Metodi društvene brige o ovim porodicama zavise od uzroka koji je doveo do poremećaja. U svakom slučaju, posle uspostavljanja ispravne socijalne dijagnoze, potrebno je preuzeti onu mjeru koja će ili sasvim otkloniti uzroke ili ga bitno ublažiti. Dolaze u obzir najčeće dva metoda **metod socijalnog rada i porodično-pravni metod**. Metod socijalnog rada primjenjuju **stručne službe socijalne zaštite**, a pravni metod – **organ starateljstva i sud**. Stručni socijalni rad treba da otkrije prirodu poremećaja, njegove uzroke i da predloži odgovarajuća rešenja. Ovaj dio posla je najdelikventniji, jer duboko zadire u ljudsku intimu, u najosjetljivija pitanja, o kojima bračni drugovi vrlo nerado govore trećim licima. Zato je potrebna velika opreznost, strpljenje, stručnost. Ovo je upravo oblast gdje mora doći do primjene timskog, interdisciplinarnog pristupa stručne ekipa sastavljene od socijalnog radnika, pedagoga, pravnika i eventualno, psihijatra. Ovaj zadatak najuspješnije mogu da obave centri za socijalni rad i bračna i porodična savjetovališta. Praksa je pokazala da uspješnim socijalnim radom mogu biti sanirani i najteži porodični problemi. Praksa Centra za socijalni rad pokazala je čak i oni bračni drugovi koji su proveli brakorazvodnu parnicu, posle strpljivog rada stručne ekipe sa njima, povlače tužbu i nastavljaju bračnu zajednicu.

Pravni metod se primjenjuje u slučaju da socijalni rad nije dao željene rezultate, odnosno kada je mišljenje stručnog tima da je i za bračne drugove i za njihovu djecu najbolje da se brak razvede i što povoljnije uredi odnosi koji trebaju da nastanu posle razvoda. U slučaju da bračni drugovi ne žele da se razvedu, a poremećenost odnosa u porodici ozbiljno ugrožava fizičko i duševno zdravlje djece stručne službe socijalne zaštite i organ starateljstva dužni su preduzeti odgovarajuće mjere za njihovu zaštitu. Vrsta i obim mjera zavise od stepena poremećenosti i od stepena prirode ugroženosti djeteta. Kao najvažnije mjere porodičnopravne zaštite pojavice se: **sistematski nadzor organa starateljstva** i preduzimanje mjera koje zahtijeva interes djeteta; **ograničenje**

roditeljskog prava na taj način što će dijete biti oduzeto od roditelja ako se utvrdi da su oni zapustili njegovo podizanje ; **lišenje roditeljskog prava** , ako su oni zloupotrebili ovo pravo ili grubo zanemarili vršenje svojih dužnosti.

b) Poremećaji nastali iz uzroka ekonomske prirode

Ekonomska oskudica porodice nikako ne mora dovesti do porodične tenzije. Ima bezbroj primera ona mobilnoše članove na unutrašnju solidarnost, na povećane napore svih članova porodice na razumijevanje za porodične teškoće. Teški materijalni i stabmeni problemi mogu dovesti do porodične patologije u više pravaca: može biti nezadovoljan pribavilac dohotka ako je samo jedan član porodice zaposlen; može biti nezadovoljan njegov bračni drug koji nije u radnom odnosu kako zbog „nesposobnosti“ drugog bračnog druga da stvori veće prihode, tako i zbog sopstvenog podređenog položaja u porodici. Nezadovoljstvo se može javiti i kod djece u odnosu na njihove roditelje.

Prema tome, socijalna dijagnoza, pored opšteg uzroka koji se izražava u teškim materijalnim problemima porodice, mora utvrditi i konkretne uzroke i njihove manifestacije u porodici. Od toga će zavisiti koje i kakve mjere treba preduzeti da bi se otklonili uzroci porodičnih problema. U svakom slučaju, prvo treba otkloniti, ako je moguće, osnovni uzrok: težak ekonomski položaj porodice.

c) Poremećaji nastali usled asocijalnih navika ili asocijalnog ponašanja člana porodice

Nije moguće navesti potpunu listu koja bi obuhvatila sve oblike asocijalnog ponašanja. Neka od ovih ponašanja mogu biti i krivično sankcionisana. Devijantno ponašanje jednog ili više članova porodice dovodi do teškog poremećaja u porodičnim odnosima i može ugroziti egzistenciju cijele porodice. Mnoga od ovih ponašanja predstavljaju istovremeno i krivično djelo što još više ukazuje ne samo na njihovu društvenu opasnost već i na opasnost za sudbinu porodice. Najtipičniji slučajevi asocijalnih navika i asocijalnog ponašanja jesu: alkoholizam, teži oblici rasipništva, nečastan i nemoralan život, polne nastranosti, skitničenje, prosjačenje, prostitucija, narkomanija,

siledžijstvo i klasični kriminalitet. Uzrok porodične napetosti može biti i asocijalno ponašanje mlađe generacije u porodici: djece i omladine, što postaje sve češći slučaj. Svi ovi oblici njihovog devijantnog ponašanja u nauci su podvedeni pod zajednički naziv: vaspitna zapuštenost i maloljetnički kriminalitet.¹¹ Uzroci porodičnog razdora su najteži po svojoj prirodi i vrlo je složen zadatak da se odnosi u porodici saniraju. Zato se ovdje postavljaju dvije grupe zadataka:

-Socijalni rad i primjena odgovarajućih pravnih mjera prema članu porodice koji svojim ponašanjem stvara poremećaj. Tako će prema alkoholičaru biti preduzeto liječenje, a eventualno i djelimično lišenje poslovne sposobnosti i odrediti staralac koji će raspolagati zaradom alkoholičara. Kod nekih oblika devijantnog ponašanja neće moći da se izbjegnu ni krivične sankcije ili sankcije zbog prekršaja. Službe socijalne zaštite dužne su da paralelno primjenjuju i metode socijalnog rada svuda gdje je to moguće u interesu porodice.

-Zaštita ostalih članova porodice čija je egzistencija ugrožena usled asocijalnog ponašanja nekog od članova porodice ili usled posledica koje su izazvane takvim ponašanjem. **Ugroženost od ponašanja** može biti vrlo različite prirode: opasnost za život i fizički integritet, opasnost za normalni psihološki razvitak, ekonomska ugroženost i opasnost da se prihvati socijalni način ponašanja. **Ugroženost od posledica asocijalnog ponašanja** takođe može dovesti do ozbiljnih teškoća naročito u slučaju „neizlečivosti” i krivične osude delinkventa. Ovdje se javljaju i posebni problemi ekonomske i pravne prirode. Ako je osuđeno lice izdržavalo porodicu, organi socijalne zaštite moraju preduzeti mjere da se obezbijedi egzistencija porodice, kao i zapošljavanje povratnika po izdržanoj kazni.

d) Poremećaji nastali usled oštećenja fizičke, mentalne i psihičke strukture ličnosti

Teško bolesna, invalidna lica (ratni vojni invalidi, civilne žrtve rata, mirnodopski invalidi, invalidi rada), invalidna djeca (djeca zaostala u psihičkom i fizičkom razvitku), duševno bolesna lica (psihopate, epileptičari, psihoneurotičari i dr.), slaboumna ili mentalno oštećena lica (oligofrena lica: idioti, imbecili, debili, lica sa demencijama, senilna lica i dr.), mogu dovesti do vrlo ozbiljnih poremećaja u porodici.¹² Ovakve porodice zahtijevaju primjenu dvije vrste mjera:

---

¹¹ Ibid., str. 80.

¹² Ibid., str. 81.

-**Mjere zaštite samih oboljelih lica** koje mogu biti zdravstvene, socijalne ekonomske i pravne. Osnovni zadatak je da se preduzmu mjere liječenja ili rehabilitacije, eventualnog profesionalnog osposobljavanja uvijek gdje je to moguće. Neki propisi kod nas predviđaju radna mjesta na kojima se moraju zapošljavati određene kategorije invalidnih lica. Kod nekih oblika duševnih oboljenja i mentalnih poremećaja moguća su izlječenja ili samo osposobljavanje za neke prostije radne operacije. Posljednjih decenija naročito uzima maha moderna „bolest” poznata pod nazivom **neuroza**, koja vrlo često izaziva teške porodične i bračne sukobe. Ona se ne smatra teškim oboljenjem i izlječiva je, ali je njena osobenost što je **socijalnog porijekla** i što njeno izlječenje zahtijeva izlječenje odnosa u grupi (porodičnoj, radnoj, profesionalnoj) kojoj oboljeli pripada.¹³

Pored mjera zdravstvene prirode potrebno je u korist oboljelih odnosno invalidnih lica preduzimati i raznovrsne mjere socijalne zaštite: materijalna pomoć, smještaj u socijalnu ustanovu, pomoć u nabavci lijekova, pomagala, pratioca, obilasci i slično. Najvažniji oblik pravne zaštite predstavlja lišenje poslovne sposobnosti kada je to po zakonu moguće, radi zaštite njegovih prava i interesa.

-**Mjere zaštite članova porodice:** bračnog druga, djece, srodnika. U odnosu na bračnog druga pitanje se naročito postavlja o pravu na ličnu sreću ili o obavezama prema bolesnom bračnom drugu. Naša pravna i etnička pravila ne dopuštaju razvod kada je u pitanju fizička bolest bračnog druga, osim ako je došlo do tako teškog poremećaja u braku da je zajednički život postao nepodnošljiv. U pogledu duševnog oboljenja ili nesposobnosti za rasuđivanje, naše pravo dopušta razvod ako je ovakvo stanje neizlječivo. Potrebno je preduzeti i niz drugih mjera radi zaštite interesa bračnog druga: obezbjeđenje egzistencije, zapošljavanje, zaštita imovinskih prava, ostvarivanje određenih socijalnih prava.

U slučajevima kada fizička bolest, invalidnost, a naročito duševno oboljenje ugrožavaju normalni razvitak djeteta u sopstvenoj porodici, moraju se preduzeti odgovarajuće mjere zaštite. Najznačajnija mjera je izdvajanje djeteta iz porodice i zasnivanje porodičnog smještaja ili povjeravanje djeteta ustanovi. Takvo će dijete zahtijevati i druge oblike zaštite, a najčešće socijalnu potporu, ponekad stavljanje pod starateljstvo, zaštitu njegove imovine, brigu o zdravlju djeteta i zdravstvenu kontrolu, brigu o školovanju itd. U slučaju fizičke ili duševne bolesti djece,

---

¹³ Ibid., str. 82.

roditelji ili organ starateljstva mogu tražiti **produženje roditeljskog prava** i posle punoljetstva djeteta.

3.2 DRUŠTVENA BRIGA O PORODICAMA SA POREMEĆENOM STRUKTUROM

Porodice sa poremećenom stukturom poznate su pod nazivom „nepotpune porodice“. Pod nepotpunim porodicama podrazumijevamo takve porodice u kojima nedostaje jedan od članova male, „nuklearne porodice“, jedan ili oba roditelja, ili dijete. Prema tome kao nepotpune porodice mogu se označiti: a) porodice jednog roditelja sa djetetom, odnosno djecom sa ocem ili mnogo češće, sa majkom; b) porodice koje sačinjavaju djeca bez roditelja; c) bračni ili vanbračni drugovi bez djece. Nepotpuni oblik porodice jesu one porodice koje sačinjavaju jedan roditelj sa djetetom, odnosno djecom, dakle, porodice u kojima nedostaje jedan roditelj.

Treća kategorija bračnih, odnosno vanbračnih drugova ne spada strogo uzevši u kategoriju nepotpunih porodica jer ovdje porodice u pravom smislu i nema.

U pogledu načina nastanka nepotpune razlikujemo porodice, koje su bile nepotpune od samog nastanka i one koje su naknadno postale nepotpune. Nepotpune su one od samog nastanka vanbračne porodice (vanbračna samohrana majka sa djetetom), djeca bez roditelja ako nikada nisu živjela sa roditeljima ili su u početku živjela samo sa jednim roditeljem, i bračni drugovi bez djece. Nepotpune porodice koje su u početku bile potpune, pa su naknadno izgubile nekog člana jesu: migrantske porodice, udovičke porodice, porodica posle razvoda braka u kome su rođena djeca, napušteni roditelji sa djecom (bračni ili vanbračni drug koji posle faktičkog prekida zajednice ostane sa djecom). U pogledu uzroka koji može dovesti do pojave nepotpune porodice mogu se razlikovati:

a) **Migrantske porodice**

One nastaju tako što jedan roditelj, mnogo češće otac, napušta porodicu na duži period ili trajno da bi se zaposlio i trajno živjeo u drugom mjestu ili državi.

U pogledu dezintegracije porodice moguće su tri situacije: a) samo je jedan roditelj otišao, dok je drugi ostao sa djecom; b) oba roditelja su otišla na rad na drugom mjestu, obično u inostranstvo, a djeca su ostala kod srodnika ili susjeda; c) cijela porodica je preseljena na drugom mjestu, odnosno u inostranstvo. U ovom poslednjem slučaju ne dolazi do cijepanja porodice i ona ne spada u ovu grupu. Međutim, može se dogoditi da dođe do ozbiljnih poremećaja u sadržini porodičnih odnosa, zbog teškoća adaptacije porodice.

b) **Udovičke porodice**

One nastaju zbog smrti jednog roditelja kada jedan roditelj ostaje sa maloljetnom ili za samostalno privređivanje još neosposobljenom djecom. Udovičke porodice nastaju, naravno, i u slučaju kada muškarac ili žena ostanu bez bračnog druga u zrelim ili poznim godinama života, sa ili bez drugog srodnika u domaćinstvu.

c) **Razvedeni brakovi sa djecom**

Najčešće kao posledica loših bračnih i porodičnih odnosa i sukoba, može da dođe do razvoda roditelja, kojim porodica uglavnom prestaje da postoji kao zajednica koja pruža potpunu zaštitu, razmenu osećanja i društvenih iskustava neophodnih za razvoj djeteta. Posledice po razvoj djeteta su jače i patogenije ukoliko je dete mlađe i ukoliko se razvod odvija u osetljivijim fazama razvoja. Djeca, čiji je prethodni duševni razvoj bio ugrožen zbog loših porodičnih odnosa, sa razvodom najčešće doživljava nove povrede. Odgovor djeteta na promjenu sastava porodice i gubitak jednog člana je različit, a kao oblici nepovoljnih reakcija su i agresivno, asocijalno i kriminalno ponašanja.¹⁴ Razvod braka izaziva mnogobrojne dileme, bilo da se posmatra sa pravnog, sociološkog, filozofskog, psihološkog, ekonomskog ili nekog drugog aspekta. On je bio i ostao

---

¹⁴ Kecman, Bojana, *Psihosocijalna porodična patologija i delinkventnost*, Beograd, 2007, str. 30.

najkontroverzniji način prestanka braka. Mnoga pitanja razvoda braka, kao što su brakorazvodni uzroci, krivca za razvod braka, položaj djece, odnos prema ženi, brakorazvodni postupak itd. dobijaju u teoriji i zakonodavnoj praksi različite odgovore i rešenja.¹⁵ Broj razvoja u našoj zemlji je konstantno dosta visok što zaključenih brakova godišnje u razvodu bude oko 11-12%. Takođe je dosta visok broj razvoda sa djecom. U tom pogledu postoji tendencija koja je sociološki dosta nepoželjna, da sa privrednim razvojem raste broj razvedenih brakova sa djecom. Druga tendencija, koja je dosta opažena odnosi se na podatak da se u gradovima djeca gotovo uvijek povjeravaju manje na čuvanje i vaspitanje, tako da majke pogotovo uvijek dijele sudbinu svoje djece, i obratno, djeca dijele sudbinu majke, a ne oca.¹⁶ Najvažniji zadatak na saniranju odnosa roditelja posle razvoda imaju organi starateljstva i stručne službe socijalne zaštite. Organi starateljstva treba da obezbijede pravnu zaštitu djetetu, stručna služba njegovu- socijalnu zaštitu kada bude potrebno. Socijalnu zaštitu djeteta iz razvedenog braka sporovode stručni i drugi organi socijalne zaštite: centri za socijalni rad, mjesne zajednice, radne organizacije, interesne zajednice, društvene organizacije, i dr.

d) Faktičko napuštanje porodice

Kod faktičkog napuštanja porodice jedan od roditelja napušta bračnog druga i djecu, tj. bračnu i porodičnu zajednicu, jednostranim odlaskom iz zajednice, ne podnoseći istovremeno zahtjev za razvod braka. Pošto je vanbračna zajednica faktička zajednica, jer nastaje neformalnim faktičkim putem, to ona i prestaje faktičkim putem, tj. običnim napuštanjem vanbračnog druga i djece. Ipak, pravne posledice kod faktičkog prekida bračne i vanbračne zajednice nisu iste, bar u odnosu na bračnog, odnosno vanbračnog druga. Bračni drug ima pravo na izdržavanje i po prestanku zajednice života sve dok brak ne bude razveden, pa i posle toga može zadržati ovo pravo. Što se tiče vanbračne djece, ona imaju prava prema roditeljima kao i djeca rođena u braku, ali samo pod uslovima da je njihovo očinstvo utvrđeno, bilo priznanjem vanbračnog oca ili sudskom odlukom. Kod faktičkog napuštanja porodice, položaj roditelja koji je ostao sa djetetom ipak nije identičan kao kod razvoda braka. Ovakav roditelj obično ne traži izdržavanje ni za sebe, iako ima pravo. U postupku razvoda braka, sud, naprotiv po službenoj dužnosti odlučuje o podizanju, vaspitanju i

---

¹⁵ Korać, Radoje, *Porodično pravo*, Podgorica, 2011, str. 197.

¹⁶ Mladenović, Marko, *Društvena zaštita porodice i djece*, Rad, Beograd, 1973, str. 85.

izdržavanju djece. O izdržavanju bračnog druga odlučuje samo po zahtjevu bračnog druga, međutim takav bračni drug može i naknadno tražiti izdržavanje za sebe, ako je ispunjavao uslove za to i u trenutku kada je pokrenut postupak za razvod braka.

Razlog zbog kojih napušteni bračni, odnosno vanbračni drug ne traži izdržavanje za sebe, odnosno za djecu mogu biti mnogobrojni. Zato je i zadatak organa starateljstva i stručne službe socijalne zaštite da ovakvo bračnom ili vanbračnom drugu pomognu u ostvarivanju njegovih prava prema drugim roditeljima djeteta.

e) **Vanbračni samohrani roditelji sa djetetom**

Izuzetno su rijetki slučajevi da vanbračni otac živi sam sa djetetom. Obično je to samohrana majka sa vanbračnim djetetom. Kada je riječ o vanbračnim odnosima uopšte, treba razlikovati više situacija. U prvom redu treba praviti razlike između **vanbračne zajednice i vanbračne porodice**. Vanbračna zajednica je zajednica života muškaraca i žena koji nisu u braku. Drugo, u pogledu trajanja vanbračne zajednice treba razlikovati: **kratkotrajni vanbračni odnos, običnu privremenu vanbračnu zajednicu i trajnu vanbračnu zajednicu (konkubinat)**¹⁷

Po načinu zasnivanja vanbračna zajednica može postojati **između lica koje (ili koja) se nalaze u braku** sa nekim trećim licem, pa su napustila bračnu i zasnovala vanbračnu zajednicu i kao **između lica koja uopšte nisu u braku** i kod kojih ne postoje nikakve smetnje da zasnuju brak. Treba razlikovati **vanbračne zajednice koje nisu i koje jesu krivično sankcionisane**.

Z. Ponjavić vanbračnu zajednicu određuje kao „zajednicu života jednog muškarca i jedne žene koja je duže trajala i čije je postojanje poznato trećim licima, koja nastaje njihovim saživljavanjem i prestaje prestankom namjere ostvarivanja te zajednice.“¹⁸

Vanbračna porodica je zajednica koju sačinjavaju vanbračni roditelji i njihova djeca. Za razliku od vanbračne zajednice koje ne uživa društvenu zaštitu, vanbračna porodica uživa onu zaštitu kao i bračna porodica. Ustvari, zakonodavac je htio da zaštiti vanbračnu djecu i zbog njih bračna porodica uživa društvenu zaštitu. **Vanbračna porodica** kao i bračna, **može biti potpuna i**

---

¹⁷ Ibid.,str. 87.

¹⁸ Ponjavić, Z., *Porodično pravo*, Kragujevac, 2005, str. 132.

nepotpuna. Potpuna bračna zajednica ima iste one potrebe i zahtjeve prema društvu kao bračna. Nepotpuna vanbračna porodica ima mnogo veće zahtjeve prema društvu od svih drugih porodica.

Vanbračno dijete ima uglavnom sudbinu „neželjenog djeteta“. Njega po pravilu, niko ne želi „ni roditelji, ni društvo“. Ipak, sva vanbračna djeca nemaju istu sudbinu po rođenju. U tom pogledu treba razlikovati četiri grupe:

- (1) **Nahočad (napuštena odnosno nađena djeca)** koja u osnovi trajno ostaju bez oba roditelja
- (2) **Vanbračna djeca koja žive sa majkom u nepotpunoj porodici i čije očinstvo nije utvrđeno** mogu imati povoljniji, ali i nepovoljniji položaj od nahočadi u zavisnosti od socijalnog statusa i imovinskih mogućnosti majke
- (3) **Vanbračna djeca čije je očinstvo utvrđeno** bilo priznanjem vanbračnog oca bilo sudskom presudom
- (4) **Vanbračna djeca koja naknadno dobijaju status bračne djece (pozakonjenje)**- do pozakonjenja može doći na dva načina: a) kada roditelji djeteta čije je vanbračno očinstvo utvrđeno, naknadno, po njegovom rođenju sklope brak; b) na osnovu odluke suda, kada su vjerenici imali namjeru da zaključe brak, pa su u tome bili spriječeni smrću jednog od njih ili nekom bračnom smetnjom koja je nastala posle začeca djeteta.¹⁹

3.3 DRUŠTVENA BRIGA O SAMOHRANIM MAJKAMA SA DJECOM

Poseban oblik porodice sa poremećenom strukturom tj.potpune porodice predstavljaju porodice samohranih majki. Porodicu samohranih majki predstavlja samo jedan oblik: da je zajednica u kojoj žive majka i dijete, odnosno djeca. Za postojanje ovog oblika porodice nije dovoljno samo broj članova, već i dopunska činjenica, naime da takva majka pretežno ili isključivo sama izdržava sebe i svoje dijete, odnosno djecu.

---

¹⁹ Ibid., str. 88. i 89.

Prema Pravilniku u određivanju koja se djeca djecom samohranih roditelja, smatra se:

- a) dijete koje izdržava jedan roditelj, ako je drugi umro, a dijete nije steklo pravo na porodičnu penziju
- b) dijete koje izdržava jedan od roditelja, ukoliko je drugi postao potpuno ili trajno nesposoban za privređivanje, a nije steklo pravo na invalidsku penziju
- c) dijete koje izdržava jedan roditelj dok se drugi nalazi na odluženje vojnog roka
- d) dijete koje izdržava jedan od roditelja, ako je drugi na kazni zatvora od 6 mjeseci
- e) dijete razvedenih roditelja u sledećim slučajevima:
  - kada drugi roditelj nije pravosnažnom sudskom presudom o razvodu braka obavezan da doprinosi izdržavanju
  - kada je iznos alimentacije na koju je obavezan drugi roditelj, niži od 150 (dinara) po djetetu
- f) dijete koje izdržava jedan roditelj, dok je drugi roditelj redovan student
- g) dijete rođeno izvan braka kome nije utvrđeno očinstvo.²⁰

Samohranim roditeljima smatra se i baba, odnosno deda, ako sama izdržava unuče koje ima roditelje, ali su oni potpuno i trajno nesposobni za privređivanje. Prema nastanku uzroka samohranosti, ove porodice se mogu podijeliti na: udovičke, razvedene, vanbračne i porodice faktički rastavljene.

---

²⁰ Ibid., str. 90.

ZAKLJUČAK

Funkcija porodice je nesagledivo značajna. Značajnost se ogleda u emocionalnom, socijalnom, kognitivnom, moralnom, kulturnom razvoju svakog pojedinca. Kada dođe do konflikata između roditelja, to može dovesti do pojave problema u ponašanju kod djece.

Konflikti u svakoj porodici su normalna pojava. Međutim, u dezintegriranim porodicama oni se ne razrešavaju i ne prevazilaze već postaju „hroničan” problem. Članovi porodice se mogu truditi skladno da funkcionišu i da probleme „guraju pod tepih”, ali sve to može imati dugoročne negativne posledice.

Najčešće dolazi do razvoda ili razdvajanja roditelja, što još više umanjuje mogućnost obavljanja osnovnih porodičnih dužnosti. Što je dijete mlađe, teže podnosi razvod i odvajanje od jednog od roditelja. Takođe, razvod je jako nepovoljna pojava i u kritičnim razvojnim fazama, kao što su pubertet i adolescencija. Doba adolescencije je već i samo po sebi takvo da su česte krize identiteta, autoriteta, seksualnosti. Treba raditi na poboljšanju socijalnih kompetencija i prosocijalnog ponašanja djeteta, nasuprot antisocijalnom, kao i na preradi, razumijevanju i prihvatanju situacije, takođe i razraditi globalnu strategiju društvene brige o porodici.

LITERATURA

Kecman, Bojana, „*Psihosocijalna porodična patologija i delinkventnost*“, Beograd, 2007.

Korać, Radoje, „*Porodično pravo*“, Podgorica, 2011.

Milić, Anđelka, „*Sociologija porodice*“, Beograd, 2010.

Mladenović, Marko, „*Društvena zaštita porodice i djece*“, Rad, Beograd, 1973.

Ponjavić, Z., „*Porodično pravo*“, Kragujevac, 2005.